

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Κατεύθυνση Στρατηγικών Σπουδών και Διεθνούς Πολιτικής

Διπλωματική Εργασία

Διπλωματία και Στρατηγική της Γερμανίας μετά την Επανάσταση

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Γεώργιος Σπυρόπουλος

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Δρ. Φωτεινή Μπέλλου

Φοιτήτρια: Αλεξάνδρα – Νίκη Τσακίριδου

Θεσσαλονίκη, 2017

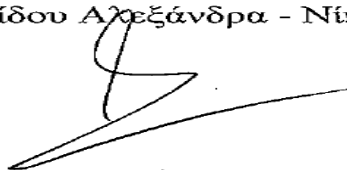
Copyright ©2017, ΤΣΑΚΙΡΙΔΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ – ΝΙΚΗ

Με επιφύλαξη παντός νόμιμου δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών δεν υποδηλώνει απαραίτητως την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος. (Ν. 5343/32, Αρ. 2, παρ. 2).

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Τσακίριδου Αλεξάνδρα - Νίκη

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικές προσεγγίσεις της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής.....	11
1.1.: Η προσέγγιση της στρατηγικής κουλτούρας.....	11
1.2.: Η προσέγγιση του Νεορεαλισμού.....	15
Κεφάλαιο 2: Συντελεστές ισχύος.....	20
2.1.: Οικονομική ισχύς.....	21
2.2.: Στρατιωτική ισχύς.....	24
2.3.: Πληθυσμός και γεωγραφία.....	26
2.4.: Ενεργειακοί πόροι.....	28
Κεφάλαιο 3: Η γερμανική εξωτερική πολιτική μετά την επανένωση.....	31
3.1.: Οι βασικοί πυλώνες της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής.....	31
3.2.: Διμερείς διπλωματικές σχέσεις.....	36
3.2.1.: Σχέσεις Γερμανίας – Μεγάλης Βρετανίας.....	36
3.2.2.: Σχέσεις Γερμανίας – Γαλλίας.....	40
3.2.3.: Σχέσεις Γερμανίας –ΗΠΑ.....	47
3.2.4.: Σχέσεις Γερμανίας – Ρωσίας.....	52
3.3.: Γερμανία και πολυμερής διπλωματία.....	55
3.3.1.: NATO.....	55
3.3.2.: ΕΕ.....	60
3.3.3.: ΟΑΣΕ.....	66

3.3.4.: ΟΗΕ.....	67
	Σελίδα
Κεφάλαιο 4: Η γερμανική πολιτική ασφαλείας μετά την επανένωση.....	72
4.1.: Οι βασικοί πυλώνες της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας.....	72
4.2.: Η γερμανική προσέγγιση σχετικά με την διασύνδεση εσωτερικής – εξωτερικής ασφάλειας.....	83
4.3.: Η γερμανική προσέγγιση στη διαχείριση κρίσεων.....	84
Κεφάλαιο 5: Η θέση και ο ρόλος της Γερμανίας στις συρράξεις μείζονος σημασίας	88
5.1.: Ο πόλεμος του Κόλπου.....	88
5.2.: Η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας.....	95
5.3.: Ο πόλεμος στο Κόσσοβο.....	102
5.4.: Ο πόλεμος στο Αφγανιστάν.....	107
5.5.: Η εισβολή στο Ιράκ.....	109
5.6.: Ο πόλεμος στο Λίβανο.....	112
5.7.: Η κρίση στη Λιβύη.....	114
5.8.: Η κρίση στην Ουκρανία.....	117
5.9.: Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία.....	120
Συμπεράσματα.....	123
Βιβλιογραφία.....	130

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Γερμανία βρισκόταν πάντα στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής πολιτικής και εμφανιζόταν με δύο πρόσωπα: Ήταν είτε «μήλον της έριδος» και λεία των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων είτε ηγεμονική δύναμη που κατά καιρούς εκδήλωνε επιθετικές και επεκτατικές τάσεις που αποσταθεροποιούσαν το ευρωπαϊκό σύστημα ισορροπίας ισχύος. Δηλαδή, η Γερμανία επί αιώνες ήταν είτε πολύ ανίσχυρη, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κενό ισχύος στο κέντρο της Ευρώπης, είτε πολύ ισχυρή, γεγονός που προκαλούσε αποσταθεροποίηση¹. Από την ίδρυσή της, το 1871, η Γερμανία απολάμβανε το κύρος μιας μεγάλης δύναμης στην παγκόσμια πολιτική και οι προσπάθειές της να κυριαρχήσει στην Ευρώπη είχαν καταλήξει σε δύο παγκόσμιους πολέμους, αφήνοντας τις νικήτριες δυνάμεις αποφασισμένες να την αποτρέψουν από τα να προκαλέσει και έναν τρίτο. Έτσι το 1949, το γερμανικό έθνος χωρίστηκε σε δύο κράτη, τα οποία επανενώθηκαν 41 χρόνια αργότερα, με αποτέλεσμα από το 1990 η Ευρώπη να διαθέτει πάλι το κέντρο της, τη Γερμανία². Στις 10 Νοεμβρίου 1989 έπεσε το Τείχος του Βερολίνου και στις 31 Αυγούστου 1990 υπογράφηκε η Συνθήκη Ενοποίησης³ μεταξύ των δύο γερμανικών κρατών, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 3^η Οκτωβρίου 1990 όταν η Ανατολική Γερμανία προσχώρησε στη Δυτική σύμφωνα με το Άρθρο 23 του Βασιικού Νόμου.

Η ενοποιημένη Γερμανία ήταν σαφώς πιο ισχυρή, γεγονός που «προκάλεσε φόβους στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες για ενδεχόμενη αποσταθεροποίηση της

¹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 203-211.

² Gregor Schoellgen, μτφ., *Η Εξωτερική Πολιτική της Γερμανίας*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005), 21.

³ Για τη Συνθήκη Ενοποίησης βλ., Manfred Goertemaker, *Unifying Germany 1989-1990*, (New York: St. Martin's Press, 1994), 199-209. Επίσης, Lothar Kettenacker, *Germany since 1945*, (Oxford: Oxford University Press, 1997), 179-212 και Jurgen Weber, *Germany 1945-1990: A parallel history*, (New York: CEU Press, 2004), 221-254.

Ευρώπης, αφού μια κυρίαρχη Γερμανία θεωρούνταν απειλή»⁴. Το δόγμα της εξωτερικής πολιτικής της Δυτικής Γερμανίας προσδιοριζόταν και περιοριζόταν από πολύ συγκεκριμένες καταστάσεις που επικρατούσαν κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Τα γεγονότα των ετών '89-'91 άλλαξαν, φαινομενικά τουλάχιστον, το καθιερωμένο πλαίσιο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Αν και πολλά στοιχεία σε στρατηγικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο έδειχναν ότι η θέση της στο διεθνές σύστημα θα άλλαζε ως αποτέλεσμα του τέλους μιας εποχής, η Γερμανία ωστόσο δε στάθηκε ικανή να διαμορφώσει μια πλήρως ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική εξαιτίας της στενής σύνδεσής της με την Ευρώπη και την Ατλαντική Συμμαχία. Η χρησιμοποίηση στρατιωτικών μέσων παρέμενε ταμπού, όπως φάνηκε στον Πόλεμο του Κόλπου το 1990 και έπειτα στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1992, και ως εκ τούτου η γερμανική πολιτική ασφαλείας διαμορφωνόταν με διστακτικά βήματα μένοντας περιορισμένη μέσα στο πλαίσιο που όριζε πρωτίστως το ΝΑΤΟ και δευτερευόντως η Ευρώπη. Το ερώτημα, λοιπόν, που προκύπτει σε αυτό το σημείο είναι αν επηρεάστηκε σημαντικά η στρατηγική κατάσταση της Γερμανίας. Πιο συγκεκριμένα, έχει αυξηθεί σημαντικά η ισχύς της Γερμανίας μετά την επανένωση;

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να καταγράψει τα βασικά σημεία της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και της άμεσα συνδεδεμένης με αυτή πολιτικής ασφαλείας, όπως αυτά προβλέφθηκαν στη θεωρία και καταγράφηκαν στην πράξη για τη χρονική περίοδο μετά την επανένωση. Η περίοδος της επανένωσης δεν έχει επιλεγεί αυθαίρετα, αλλά συνιστά ορόσημο για την Γερμανία διότι είναι η σημαντικότερη στιγμή στη μεταπολεμική Ιστορία της. Για να γίνει, όμως, αυτό, πρέπει πρώτα να αναφερθούν και να αναλυθούν οι συντελεστές ισχύος της ενοποιημένης Γερμανίας και ο τρόπος με τον οποίο αυτοί έχουν τεθεί στην υπηρεσία του κράτους. Από τη ρεαλιστική σκοπιά, η αύξηση της ισχύος θα ωθούσε τη Γερμανία να γίνει αναθεωρητική δύναμη και να προωθεί θεσμούς και συμφωνίες που θα αντικατόπτριζαν καλύτερα τη νέα διεθνή θέση της. Θα διερευνηθεί δηλαδή αν η Γερμανία προέβη σε προσπάθεια μεγιστοποίησης αυτών και, συνεπώς αλλαγής στον τρόπο άσκησης της ψυχροπολεμικής εξωτερικής πολιτικής της, ακολουθώντας έτσι μια ρεαλιστική πολιτική ή αν, αντιθέτως, συνέχισε την προγενέστερη πολιτική της παραμένοντας πιστή στη διεθνή συνεργασία και τους θεσμούς για επίτευξη

⁴ Gregory Treverton, μτφ., *Αμερική, Γερμανία και το Μέλλον της Ευρώπης*, (Αθήνα: Εκδόσεις «ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ», 1992), 211.

σταθερότητας και ασφάλειας. Στην ουσία, το ζήτημα που προέκυπτε σε αυτό το σημείο ήταν αν θα υιοθετούσε ξανά μονομερείς πολιτικές που θα διακύβευαν την ασφάλεια της Ευρώπης ή αν θα έκανε μια στροφή προς τον πολυμερισμό, την συνεργασία και την ειρηνική συνύπαρξη των κρατών.

Η εξέταση της υψηλής πολιτικής της ενοποιημένης Γερμανίας δεν είναι εύκολο εγχείρημα, καθώς πολλοί από τους λόγους αλλαγής είναι διφορούμενοι και δύσκολα επεξηγούνται από τις θεωρητικές προσεγγίσεις. Ένα παράδειγμα αποτελεί η γερμανική προσπάθεια για εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Από τη σκοπιά του Κονστρουκτιβισμού, ο οποίος είναι πολύ δημοφιλής στους Γερμανούς ερευνητές και αναλυτές, θεωρείται ως συνέχιση της προηγούμενης πολιτικής ενώ από τη ρεαλιστική πλευρά χαρακτηρίζεται ως μια προσπάθεια περαιτέρω ισχυροποίησης της θέσης της Γερμανίας στην ΕΕ, άρα μεγιστοποίησης της σχετικής ισχύος, αφού μαζί με τη Γαλλία συνιστούν τις δύο μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις που διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στα ευρωπαϊκά ζητήματα.

Η ανάλυση της γερμανικής ισχύος μετά το 1989 προκαλεί μερικές εκπλήξεις: Πρώτον, οι παγκόσμιες δυνατότητες της Γερμανίας έχουν αλλάξει σχετικά ελάχιστα από το 1989. Η χώρα αποτελεί μια μεσαία δύναμη ανίκανη προς το παρόν να διαμορφώσει παγκόσμιο ρόλο, αν και είναι κυρίαρχη δύναμη σε περιφερειακό επίπεδο, δηλαδή στην Ευρώπη. Δεύτερον, η Γερμανία έχει ξεπεράσει πλέον την οικονομική κορυφή της. Συνεπώς, θα πρέπει εφεξής να θεωρείται ως ένα κράτος που θα προσπαθεί να διασφαλίζει τους πόρους του. Η γερμανική διπλωματία θα στοχεύει στη διατήρηση του status quo και όχι στον αναθεωρητισμό. Τέλος, αν και η πυρηνική απειλή από την πρώην ΕΣΣΔ δεν υφίσταται πια, εντούτοις νέες ασύμμετρες απειλές έκαναν την εμφάνισή τους από τη στιγμή που τα ανατολικά σύνορα της Γερμανίας έγιναν διαπερατά, με αποτέλεσμα η Γερμανία να είναι σήμερα πολύ πιο ευάλωτη στην ανεξέλεγκτη μετανάστευση, στο διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, στην τρομοκρατία και σε οικονομικές κρίσεις από ότι ήταν στο παρελθόν⁵.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες για μια περισσότερο ανεξάρτητη και δυναμική Γερμανία. Η Γερμανία προσπάθησε -και πέτυχε ως ένα βαθμό- να αναλάβει ηγετικό ρόλο σε θέματα ευρωπαϊκής ασφάλειας,

⁵ Max Otte and Juergen Greve, *A Rising Middle Power? German Foreign Policy in Transformation, 1989-1999*, (New York: St. Martin's Press, 2000), 59-61.

ενώ εμφάνισε σχεδόν αμέσως τάσεις ανεξαρτητοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική υποστήριξη προς τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και της Ανατολικής Ευρώπης, η πολιτική πίεση για ένταξη των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης στους δυτικούς Οργανισμούς, η πάγια επιδίωξη της να καταστεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, η επιβολή της αποδοχής της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας στους ευρωπαϊκούς της εταίρους και η απόφαση του γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου για τη νομιμότητα της χρήσης των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων έξω από τα εδαφικά όρια του ΝΑΤΟ αποτελούν μερικές μόνο από τις δράσεις που δίνουν βάση στον παραπάνω ισχυρισμό.⁶

Εξετάζοντας, επομένως, την γερμανική εξωτερική πολιτική καλούμαστε να απαντήσουμε σε κάποια καίρια ερωτήματα. Πρώτος στόχος της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσει τους βασικούς πυλώνες της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και να διαπιστώσει αν αυτοί στηρίζονται σε γερά θεμέλια. Με διαφορετικά λόγια, διερευνάται αν η γερμανική πολιτική διέπεται από συνέχεια ή αλλαγή και αν υφίσταται αλλαγή, που τοποθετείται χρονικά και πόσο σημαντική είναι αυτή.

Ο δεύτερος στόχος της μελέτης έχει να κάνει με την εξέταση των συντελεστών ισχύος που διαθέτει η Γερμανία και με την προσπάθεια κατάταξής της στο διεθνές σύστημα. Είναι η Γερμανία μεγάλη, μεσαία ή μικρή δύναμη στη διεθνή πολιτική και βάσει ποιών μεγεθών γίνεται η οποιαδήποτε κατηγοριοποίησή της;

Ο τρίτος στόχος αφορά στην εξαγωγή συμπερασμάτων από την φύση των διμερών σχέσεων μεταξύ της Γερμανίας αφενός και των ΗΠΑ, της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας αφετέρου. Τα κράτη αυτά είναι κομβικά στην γερμανική εξωτερική πολιτική, το καθένα για διαφορετικούς λόγους. Οι ΗΠΑ αποτελούν τον εγγυητή ασφαλείας της Γερμανίας και τον ισχυρότερο σύμμαχό της. Η Γαλλία είναι το κράτος που έχει συμβάλλει τα μέγιστα στην προσπάθεια της Γερμανίας για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η Μεγάλη Βρετανία αποτελεί παραδοσιακό σύμμαχο της Γερμανίας και είναι το πρώτο κράτος της ευρωπαϊκής οικογένειας που αποφάσισε να εγκαταλείψει την ΕΕ. Η Ρωσία, τέλος, προμηθεύει την Γερμανία με τόσο απαραίτητους για την ανάπτυξη της οικονομίας της φυσικούς πόρους, πράγμα

⁶ Για τις στρατιωτικές τάσεις βλ., Αθανάσιος Πλατιάς, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1995), 134-137.

που την καθιστά εξόχως σημαντική στην γερμανική εξωτερική πολιτική. Ποιες είναι, λοιπόν, οι μεταξύ τους σχέσεις και ποιους τριγμούς και ποιες εντάσεις έχουν υποστεί προκειμένου να φτάσουν στα σημερινά επίπεδα;

Ο τέταρτος στόχος της έρευνας είναι να διερευνήσει την θέση της Γερμανίας στους διεθνείς θεσμούς, εν προκειμένω στον ΟΗΕ, στο ΝΑΤΟ, στην ΕΕ και στον ΟΑΣΕ. Ποιόν από αυτούς ευνοεί η Γερμανία και γιατί; Υπάρχει κάποιος διεθνής οργανισμός στον οποίο δύναται ή οφείλει να ασκήσει ηγετικό ρόλο;

Τέλος, η μελέτη, εξετάζοντας τη θέση και τον ρόλο της Γερμανίας σε μείζονα ζητήματα ασφαλείας μετά την επανένωση, επιχειρεί να διαπιστώσει με ποιο τρόπο ανταποκρίθηκε στις διαδοχικές κρίσεις, αν συνέβαλε στην επίλυσή τους, αν απέστειλε στρατεύματα ξεπερνώντας το καλά εδραιωμένο ταμπού της γερμανικής κοινωνίας, και αν συντάχθηκε με τους συμμάχους της ή υιοθέτησε διαφορετική στάση χαράσσοντας μια δική της πορεία. Εξετάζεται η άσκηση της «διπλωματίας των επιταγών» από την γερμανική ενοποίηση μέχρι σήμερα προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο πράγματι εξελίχθηκε η γερμανική διπλωματία. Γίνεται, επομένως, μια προσπάθεια να απαντηθούν όλα αυτά τα ερωτήματα με σκοπό να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την εξωτερική πολιτική τους κράτους που αποτέλεσε μέλος της έριδος στο παρελθόν και αιματοκύλησε την Ευρώπη δύο φορές.

Κεφάλαιο 1^ο

Θεωρητικές προσεγγίσεις της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής

1.1 Η προσέγγιση της Στρατηγικής Κουλτούρας

Η στρατηγική κουλτούρα πρωτοεισήχθη στο πεδίο των σπουδών ασφάλειας στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '70⁷ και εκκινούσε από την αφετηριακή αρχή ότι οι Σοβιετικοί, μη έχοντας τις ίδιες αξίες και πεποιθήσεις με τους Αμερικανούς, ήταν αναμενόμενο να ακολουθήσουν μια διαφορετική εξωτερική πολιτική που θα καθοριζόταν και θα υπαγορευόταν από τις δικές τους ιδιαίτερες ιστορικές εμπειρίες. Η ανάλυση μέσω στρατηγικής κουλτούρας αναπτύχθηκε περαιτέρω τη δεκαετία του '80, ωθούμενη κυρίως από την ανησυχία δημιουργίας παρεξηγήσεων και παρερμηνειών στις σχέσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, ιδίως όσον αφορούσε την πυρηνική στρατηγική. Κύριοι εκφραστές αυτής της θεωρίας ήταν οι: Jack Snyder, Ken Booth, Colin S. Gray, Thomas U. Berger, John S. Duffield.

Εκτενή αναφορά στη στρατηγική κουλτούρα ως παράγοντα διαμόρφωσης και καθορισμού της εξωτερικής πολιτικής του γερμανικού κράτους κάνει η Kerry Longhurst στο έργο της “Germany and the use of Force”. Η προσέγγισή της προσπαθεί να εξηγήσει τα σημεία συνέχειας και αλλαγής στη γερμανική εξωτερική πολιτική μετά την επανένωση. Η αλλαγή συναντάται κυρίως στην άρση των νομικών και πολιτικών περιορισμών που εμπόδιζαν τη χρήση των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, που έφθασε στο απόγειό της με τη γερμανική στρατιωτική συνεισφορά στον πόλεμο στο Κόσσοβο το 1999. Έκτοτε, όμως, οι γερμανικές προοπτικές σε σχέση με τη χρήση βίας ήταν υπενθυμιστικές της περιοριστικής, αμιλιταριστικής εξωτερικής πολιτικής της Δυτικής Γερμανίας. Υπάρχει ένα μείγμα συνέχειας και αλλαγής που συναντάται σε όλους τους τομείς της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής.

⁷ Βλ. Colin S. Gray, “Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back”, *International Affairs* 25:1(1999): 49-69.

Σε αυτό το σημείο, θα ήταν σκόπιμο να εξηγηθεί η έννοια της «στρατηγικής κουλτούρας». Σύμφωνα, λοιπόν, με την Kerry Longhurst, «η στρατηγική κουλτούρα είναι ένα διακριτό σύνολο πεποιθήσεων, συμπεριφορών και πρακτικών σε σχέση με τη χρήση βίας, που συγκροτείται από μια συλλογική και σταδιακά αυξανόμενη με το πέρασμα του χρόνου παρατεταμένη ιστορική διαδικασία. Η στρατηγική κουλτούρα είναι διαρκής στο χρόνο, εκδηλώνοντας μια τάση να υπάρχει και μετά την εποχή της σύλληψής της, αν και δεν είναι ένα μόνιμο ή στατικό χαρακτηριστικό. Διαμορφώνεται και επηρεάζεται από τις διάφορες περιόδους και μπορεί να αλλάξει, είτε ριζικά είτε τμηματικά, σε κομβικά σημεία των συλλογικών εμπειριών»⁸. Η στρατηγική κουλτούρα εστιάζεται στις εσωτερικές πηγές της πολιτικής ασφαλείας και επιδιώκει να εξηγήσει πώς το παρελθόν επιδρά και σχηματίζει τη σύγχρονη πολιτική συμπεριφορά⁹. Σε αντίθεση με κάποιες πιο παραδοσιακές προσεγγίσεις, η προσέγγιση μέσω της στρατηγικής κουλτούρας ενδιαφέρεται για τις υποκειμενικές, εθνικά καθορισμένες όψεις της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας και τους τρόπους με τους οποίους οι συλλογικές ιστορικές εμπειρίες, κατευθυνόμενες μέσα από αξίες και νόρμες, παίζουν έναν ρόλο στον καθορισμό των συμφερόντων διαμορφώνοντας έτσι τις πολιτικές επιλογές.

Η καταλληλότητα της στρατηγικής κουλτούρας είναι εμφανής. Αν εξεταστεί η γερμανική ιστορία τα τελευταία 100 χρόνια, θα διαπιστωθεί ότι ο αντίκτυπος της στην παρούσα φάση είναι μια τάση εκμάθησης από τα λάθη του παρελθόντος, που εγγυάται εμμέσως την οικοδόμηση μιας νέας ευθύνης για τη Γερμανία. Αυτό φαίνεται άλλωστε και στα διάφορα κείμενα εθνικής στρατηγικής, όπου η χρησιμοποίηση όρων όπως “το βάρος του παρελθόντος”, “τα μαθήματα από τη γερμανική ιστορία” και άλλες παρόμοιες εκφράσεις χρησιμοποιούνται κατά κόρον και δείχνουν ότι οι διαμορφωτές της γερμανικής πολιτικής θεωρούν τους εαυτούς τους υποκείμενους σε πολιτιστικά όρια που καθορίζουν τις επιλογές τους. Πιο πρόσφατα, μετά τα πολύκροτα γεγονότα των ετών '89-'90, η Γερμανία άλλαξε πρόσωπο, και από τον ρόλο του καθαρά ωφελούμενου κράτους μετέβη σε ρόλο παραγωγού ασφάλειας στην Ευρώπη, καθώς αναδυόταν ένα ριζικά νέο περιβάλλον ασφαλείας.

⁸ Kerry Longhurst, *Germany and the use of force*, (Manchester and New York: Manchester University Press, 2004), 17.

⁹Longhurst, 1.

Είναι, βεβαίως, αδιαμφισβήτητη η επίδραση του παρελθόντος στις συνέχειες και αλλαγές που χαρακτηρίζουν τις μεταλλασσόμενες γερμανικές οπτικές από το 1990 όσον αφορά τη χρήση βίας. Για να διαπιστωθεί, όμως, η φύση αυτής της πολύπλοκης σχέσης πρέπει να τεθούν τρία διακριτά ερωτήματα. Το πρώτο ερώτημα έχει να κάνει με την ταυτοποίηση, δηλαδή την προσπάθεια εύρεσης του περιεχομένου και των συστατικών που συνθέτουν τη γερμανική στρατηγική κουλτούρα. Το δεύτερο αναφέρεται στην ιδέα της αλλαγής, δηλαδή την έκταση και τον τρόπο επίδρασης του εξωτερικού περιβάλλοντος ασφαλείας μετά το 1989 στη στρατηγική κουλτούρα. Το τρίτο και τελευταίο ερώτημα σχετίζεται με το θέμα της συμπεριφοράς, δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους η στρατηγική κουλτούρα επηρεάζει τη συμπεριφορά και σχηματίζει τις πολιτικές επιλογές τόσο στη συγκράτηση όσο και στη διευκόλυνση διαφόρων δράσεων.

Η γερμανική συμπεριφορά στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας μετά τον ψυχρό πόλεμο ήρθε αντιμέτωπη με τις προσδοκίες των νεορεαλιστών και, συγκεκριμένα, με την έμφαση που δινόταν στην αναμενόμενη αναβίωση της γερμανικής στρατιωτικής ισχύος και τη μονομέρεια. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της στρατηγικής κουλτούρας η άποψη των νεορεαλιστών είναι λανθασμένη διότι η Γερμανία εκδηλώνει έναν αντιμιλιταρισμό που οφείλεται στην προσπάθειά της να πάρει μαθήματα από τα λάθη του παρελθόντος.

Η στρατηγική κουλτούρα αποτελείται από τρία στοιχεία:

- τα δομικά στοιχεία, που αποτελούνται από τις βασικές πεποιθήσεις όσον αφορά τη χρήση βίας και είναι ανθεκτικά στις αλλαγές,
- τις ρυθμιστικές πρακτικές, που συνίστανται σε χρόνιες πολιτικές οι οποίες σχετίζονται ενεργά και εφαρμόζουν την ουσία της στρατηγικής κουλτούρας στο εξωτερικό περιβάλλον και είναι λιγότερο ανθεκτικές σε αλλαγές, και τέλος,
- τις σύγχρονες απόψεις για την πολιτική ασφαλείας, που έγκεινται στις ευρέως αποδεκτές ερμηνείες για τον καλύτερο δυνατό τρόπο προώθησης των βασικών πεποιθήσεων μέσω των καναλιών πολιτικής, δηλαδή τις προτιμήσεις για τις επιλογές πολιτικής.¹⁰

¹⁰ Longhurst, 17-19.

Η ύπαρξη και λειτουργία των τριών αυτών στοιχείων σημαίνει ότι η στρατηγική κουλτούρα βρίσκεται σε μια συνεχή διαδικασία αυτο-αξιολόγησης, ιδίως όταν έρχεται αντιμέτωπη με εξωτερικές πραγματικότητες αλλά και με αλλαγές εντός της κοινωνίας. Η αλλαγή στη στρατηγική κουλτούρα επέρχεται συνήθως σταδιακά και, πιο σπάνια, με ριζικό τρόπο. Σταδιακή αλλαγή συναντάται όταν εγείρονται ζητήματα, τόσο από εσωτερικές όσο και από εξωτερικές πηγές, που αμφισβητούν τα καθιερωμένα βασικά στοιχεία της στρατηγικής κουλτούρας. Υπό αυτή την έννοια, η στρατηγική κουλτούρα προσαρμόζεται με τρόπο που να αντιστοιχίζει τις υπάρχουσες βασικές αξίες με τις νέες καταστάσεις διαμέσου επαναπροσδιορισμένων απόψεων πολιτικής ασφαλείας όπως αυτές γίνονται εμφανείς από τις παρατηρούμενες αλλαγές στις πολιτικές και πρακτικές ασφάλειας. Η ριζική αλλαγή της στρατηγικής κουλτούρας είναι ασυνήθιστο φαινόμενο και προκύπτει μετά από τραυματικές καταστάσεις που ακυρώνουν την υπάρχουσα στρατηγική κουλτούρα και έχουν ως αποτέλεσμα τη θεμελίωση νέων βασικών πεποιθήσεων, που οδηγούν κατ'επέκταση σε νέες πολιτικές και πρακτικές¹¹.

Σε μια προσπάθεια εύρεσης της σχέσης μεταξύ στρατηγικής κουλτούρας και συμπεριφοράς, η Kerry Longhurst καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η στρατηγική κουλτούρα προσδιορίζει και υπαγορεύει τη συμπεριφορά, δηλαδή, η κάθε είδους συμπεριφορά εξαρτάται από την κουλτούρα. Καταλήγοντας, παραδέχεται ότι η στρατηγική κουλτούρα πράγματι υπόκειται σε αλλαγή. Το πλαίσιο εντός του οποίου καλείται να κινηθεί ένα κράτος είναι επίσης σημαντικό στον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο η στρατηγική κουλτούρα επηρεάζει τη συμπεριφορά του. Πιο συγκεκριμένα, σε περιόδους σταθερότητας η επιρροή της στρατηγικής κουλτούρας στην κρατική συμπεριφορά μπορεί να μην είναι καθόλου εμφανής, αφού η κουλτούρα είναι πλήρως συγχρονισμένη με το εξωτερικό περιβάλλον. Ωστόσο, σε περιόδους ρευστότητας και αβεβαιότητας, όπου η ίδια η στρατηγική κουλτούρα βρίσκεται υπό πίεση, η σχέση μεταξύ στρατηγικής κουλτούρας και συμπεριφοράς είναι περισσότερο ξεκάθαρη. Εφαρμόζοντας το παραπάνω επιχείρημα στη γερμανική πραγματικότητα θα λέγαμε ότι σταθερότητα επικρατούσε στη Δυτική Γερμανία κατά τον ψυχρό πόλεμο, ενώ η ενοποιημένη Γερμανία εισήλθε σε μια περίοδο αβεβαιότητας στη μεταψυχροπολεμική εποχή.

¹¹ Longhurst, 18-19.

1.2 Η προσέγγιση του Νεορεαλισμού

Ο νεορεαλισμός ή δομικός ρεαλισμός αποτελεί εξέλιξη και πιο πρόσφατη εκδοχή του Ρεαλισμού¹² και αναφέρεται κυρίως στο έργο του Kenneth Waltz με τίτλο “Theory of International Politics” (1979). Η θεωρία του δίνει έμφαση στη σημασία της δομής του διεθνούς συστήματος και του ρόλου του ως του κύριου καθοριστικού παράγοντα της κρατικής συμπεριφοράς¹³. Ένα διεθνές σύστημα υπάρχει όταν συντρέχουν δύο προϋποθέσεις. Αφενός, να υφίστανται ισχυρές διασυνδέσεις μεταξύ των μονάδων του συστήματος με αποτέλεσμα αλλαγές στο ένα μέρος του συστήματος να προκαλούν αλλαγές και στα υπόλοιπα μέρη του. Αφετέρου, η συνολική συμπεριφορά του συστήματος να είναι διαφορετική από τη συμπεριφορά των επιμέρους μονάδων του.¹⁴

Βασικές υποθέσεις των νεορεαλιστών είναι οι ακόλουθες¹⁵:

- Τα κράτη είναι ταυτόσημες λειτουργικές οντότητες και κινούνται μέσα στο άναρχο διεθνές σύστημα.
- Εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος υφίστανται αυστηροί περιορισμοί στις σχέσεις μεταξύ των κρατών που απορρέουν από τη δομή του.
- Οι διεθνείς θεσμοί αποτελούν μια αντανάκλαση των συσχετισμών ισχύος στο διεθνές σύστημα και διαθέτουν έναν εργαλειακό χαρακτήρα στα χέρια των ισχυρών δρώντων του διεθνούς συστήματος.
- Οι αλλαγές στο εσωτερικό των κρατών δεν μεταβάλλουν τις δομικές σχέσεις μεταξύ τους.¹⁶

Υπάρχουν πολλές ομοιότητες μεταξύ Ρεαλισμού και Νεορεαλισμού. Ο Νεορεαλισμός όμως διακρίνεται από τον Ρεαλισμό με τρεις κυρίως τρόπους: Πρώτον,

¹² Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2004), 64.

¹³ John Baylis and Steve Smith, μτφ., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Επιμέλεια: Κώστας Υφαντής, (Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 2007), 281.

¹⁴ Κουσκουβέλης, 64-65.

¹⁵ Baylis and Smith, 285.

¹⁶ Κουσκουβέλης, 65-66.

οι Νεορεαλιστές δεν αρνούνται τη σημασία των εξηγήσεων σε επίπεδο μονάδας, πιστεύουν ωστόσο ότι οι επιπτώσεις της δομής πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, αφού η δομή του διεθνούς συστήματος είναι αυτή που διαμορφώνει όλες τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής. Δεύτερον, για τους Ρεαλιστές η εξουσία αποτελεί αυτοσκοπό ενώ οι Νεορεαλιστές βλέπουν την εξουσία ως το συνδυασμό των δυνατοτήτων του κράτους. Η εξουσία δίνει στο κράτος μια θέση στο διεθνές σύστημα και αυτό διαμορφώνει τη συμπεριφορά του κράτους. Τέλος, οι Ρεαλιστές και οι Νεορεαλιστές διαφοροποιούνται ως προς την άποψή τους για τον τρόπο αντίδρασης των κρατών στην κατάσταση της αναρχίας. Ενώ για τους πρώτους η αναρχία αποτελεί μια κατάσταση του συστήματος όπου τα κράτη καλούνται να αντιδράσουν με βάση το μέγεθος, την τοποθεσία και τις ηγετικές τους ικανότητες, για τους Νεορεαλιστές η αναρχία προσδιορίζει ένα σύστημα όπου τα κράτη αποτελούν λειτουργικά παρόμοιες μονάδες και ως εκ τούτου βιώνουν τους ίδιους περιορισμούς που παρουσιάζονται από την αναρχία και πασχίζουν να διατηρήσουν τη θέση τους στο σύστημα, ενώ οι όποιες διαφορές στις πολιτικές εξηγούνται με βάση τις δυνατότητες εξουσίας¹⁷.

Επιπλέον, οι σχέσεις με άλλα κράτη εξαρτώνται από το αν αυτά είναι φίλοι ή εχθροί, ενώ μεγάλη σημασία αποδίδεται όχι μόνο στην έννοια των απόλυτων αλλά και των σχετικών κερδών. Κατά συνέπεια, υπάρχουν δύο φραγμοί στη διεθνή συνεργασία, ήτοι ο φόβος εξαπάτησης και τα σχετικά κέρδη των άλλων παραγόντων, που ενδέχεται να οδηγήσουν τα κράτη στην ανάληψη μονομερών δράσεων.

Αν και συνήθως περιγράφεται ως θεωρία των διεθνών αποτελεσμάτων και όχι της κρατικής συμπεριφοράς, συχνά δεν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ των δύο αυτών φαινομένων. Ο Νεορεαλισμός δίνει έμφαση στην αιτιώδη επιρροή του εξωτερικού περιβάλλοντος ενός κράτους και της θέσης του στο διεθνές σύστημα και, κυρίως της σχετικής του ισχύος. Εστιάζεται δηλαδή σε συστημικές μεταβλητές. Υποθέτει ότι το κράτος ακολουθεί τη λογική της αποτελεσματικότητας και ανταποκρίνεται στις μεταβολές της ισορροπίας της υλικής ισχύος.¹⁸

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια αναφορά στη διάκριση μεταξύ του «αμυντικού ρεαλισμού» του Kenneth Waltz και του «επιθετικού ρεαλισμού» του

¹⁷Baylis and Smith, 283-284.

¹⁸ James Sperling, "The foreign policy of the Berlin Republic: the very model of a post modern power? A review essay", *German Politics* 12:3 (2003): 16.

John Mearsheimer.¹⁹ Ο «αμυντικός ρεαλισμός» υποστηρίζει ότι τα κράτη δεν είναι εγγενώς επιθετικά, απλώς προσπαθούν να επιβιώσουν σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα. Ως εκ τούτου, ανταγωνίζονται μεταξύ τους για ισχύ προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους. Όμως, η αναρχία οδηγεί τα κράτη να συμπεριφέρονται αμυντικά και να διατηρούν το status quo. Αντίθετα ο «επιθετικός ρεαλισμός», αντιλαμβανόμενος επίσης την πρωταρχική θέση της ισχύος για την επιβίωση του κράτους, διαφωνεί ως προς το πόση ισχύ θέλουν τα κράτη. Ουσιαστικά, υποστηρίζει ότι τα ισχυρά κράτη δεν επιθυμούν απλώς να διατηρήσουν την ισορροπία δυνάμεων αλλά επιδιώκουν να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος των ανταγωνιστών τους με σκοπό να πετύχουν την ηγεμονία.²⁰

Στην παρούσα μελέτη υιοθετούμε τον αμυντικό ρεαλισμό ως εργαλείο ανάλυσης της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και, συγκεκριμένα, τον συνεταιρικό ρεαλισμό που εμφανίζεται ως παραλλαγή του αμυντικού. Ο συνεταιρικός ρεαλισμός, επενδύοντας στη συνεταιρική ασφάλεια, πρεσβεύει ότι οι στρατηγικές που αφορούν στη συνεργασία οδηγούν στην μείωση των σφαλμάτων αντίληψης στη λήψη αποφάσεων και στην άσκηση πολιτικής των κρατών και αποσκοπούν στην απόκτηση αμοιβαίων κερδών.²¹

Η κατάρρευση του Ανατολικού Μπλοκ και της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης παρέσυραν πολλούς από τους εξωτερικούς περιορισμούς που εμπόδιζαν την αυτόνομη εξέλιξη της γερμανικής πολιτικής στη μεταπολεμική περίοδο, όπως ήταν η στρατιωτική απειλή που ετίθετο από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, με αποτέλεσμα την εξάρτηση της Γερμανίας από τους Δυτικούς Συμμάχους. Ταυτόχρονα, η ενοποίηση αύξησε τους ήδη σημαντικούς συντελεστές ισχύος της Γερμανίας και επέκτεινε τα γερμανικά σύνορα προς τα ανατολικά, βελτιώνοντας έτσι τις ευκαιρίες της για αύξηση της επιρροής της στην Ευρώπη και πέρα από αυτήν, ενώ η πιθανότητα αστάθειας στην Ανατολική Ευρώπη και οι συγκρούσεις στα Βαλκάνια άσκησαν σημαντική πίεση στη Γερμανία να δράσει προκειμένου να διασφαλίσει την ασφάλειά της. Αν και ο Νεορεαλισμός δεν δίνει πολλές πληροφορίες σχετικά με το πώς μπορεί να προκύψει αλλαγή, μιας και υποστηρίζει την διατήρηση του συστήματος, εντούτοις

¹⁹ John Mearsheimer, μτφ. *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2011), 29-35.

²⁰ Mearsheimer, 57-64.

²¹ Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις, Ρεαλιστική Προσέγγιση: Θεωρία και Πράξη*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010), 83-84.

ήταν η μόνη θεώρηση που βρήκε εφαρμογή στην εξωτερική πολιτική της Γερμανίας μετά την επανένωση. Αυτό βέβαια συνέβη διότι υπήρξε παράλληλα μια συστημική αλλαγή, δηλαδή η μετάβαση από τον διπολισμό στον μονο-πολυπολισμό. Δεδομένου, λοιπόν, του μεταλλαγμένου γεωπολιτικού περιβάλλοντος, ήταν επόμενο οι νεορεαλιστές να αναμένουν έντονο επαναπροσανατολισμό της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας.²²

Ο John Mearsheimer²³ διατύπωσε τη νεορεαλιστική θέση για την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Ο Mearsheimer ανέμενε μια ενοποιημένη και πλήρως κυρίαρχη Γερμανία, η οποία θα υπαναχωρούσε από τις μεταπολεμικές δεσμεύσεις της προς το NATO και την ΕΕ, διότι τα θεωρούσε κατασκευάσματα του ψυχρού πολέμου. Αυτή η προσδοκία βασιζόταν στην υπόθεση ότι η επανένωση και το τέλος του ψυχρού πολέμου είχαν δύο μεγάλες συνέπειες: πρώτον, προκλήθηκε μια θεμελιώδης αλλαγή στις ευρωπαϊκές και παγκόσμιες ισορροπίες ισχύος προς όφελος της Γερμανίας και, δεύτερον, η μείωση των πιέσεων στην ασφάλεια της Γερμανίας αύξησε την ελευθερία δράσης της, τόσο στο διατλαντικό όσο και στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Συνεπώς, μια πιο ισχυρή Γερμανία θα ακολουθούσε πολιτική ισχύος και θα επιχειρούσε να αυξήσει την αυτονομία της.

Οι προαναφερθείσες θέσεις δέχθηκαν οξεία κριτική από τις κονστρουκτιβιστικές θεωρίες. Οι νεορεαλιστές ελαχιστοποιούν τη σημασία του πολιτισμού, των παραδόσεων και της ταυτότητας. Σε αντίθεση με τις παραπάνω προσδοκίες, οι υποστηρικτές της στρατηγικής κουλτούρας υποστήριξαν ότι η γερμανική κρατική συμπεριφορά χαρακτηριζόταν από έναν υψηλό βαθμό μετριοπάθειας και συνέχειας ως προς την πολιτική της ψυχροπολεμικής περιόδου, ενώ σε πολλές περιπτώσεις άσκησε σημαντική εγκράτεια στις εξωτερικές της σχέσεις. Πάνω από όλα, έχει συνεχίσει να δίνει έμφαση στις προσπάθειες συνεργασίας για θέματα ασφάλειας, κυρίως μέσω της υποστήριξης των διεθνών θεσμών. Επίσης, η Γερμανία έχει επιτυχώς προσπαθήσει να διατηρήσει τις διάφορες συμμαχίες με ταυτόχρονη προώθηση δημιουργίας νέων πλαισίων συνεργασίας, κυρίως ευρωπαϊκών που θα εγγυώνται τη σταθερότητα στην περιοχή. Παράλληλα, εξακολουθεί να υποστηρίζει τη χρήση μη στρατιωτικών μέσων για την επίλυση των

²² John S. Duffield, "Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism", *International Organization* 53:4 (1999): 765-803.

²³ John Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War", *International Security* 15:1 (1990): 5-56.

διεθνών διαφορών και έχει μειώσει σημαντικά τις συμβατικές της δυνάμεις, ενώ δεν εξέφρασε καμία επιθυμία να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Αντιθέτως, έχει δράσει με τρόπο κατά πολύ όμοιο με αυτόν που ενεργούσε κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου.

Ένα ακόμα σημείο άξιο αναφοράς είναι η περαιτέρω αύξηση της συμμετοχής της Γερμανίας σε διεθνείς ειρηνευτικές αποστολές εκτός νατοϊκού εδάφους καθώς και η αύξηση της αποστολής ανθρωπιστικής βοήθειας. Για τους θεωρητικούς της στρατηγικής και πολιτικής κουλτούρας αυτή η στάση συνιστά συνέχεια και συνέπεια με την προγενέστερη πολιτική. Για τους Νεορεαλιστές, όμως έχει διαφορετική σημασία, διότι είναι πολύ σημαντικό για ένα κράτος να συμμετέχει σε ειρηνευτικές και ανθρωπιστικές αποστολές αφού αυτές οι δράσεις μεταφράζονται σε επιρροή. Η δε αύξηση της επιρροής συνιστά μια άκρως ρασιοναλιστική επιλογή.

Κάποιος οπαδός της νεορεαλιστικής θεωρίας θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι η μη ριζική αλλαγή δε σημαίνει ότι η Γερμανία δεν ενήργησε ρασιοναλιστικά, απλώς προσπάθησε και πέτυχε με πιο ήπιους τρόπους, που ήταν καταλληλότεροι την επαύριο της ψυχροπολεμικής εποχής, να μην είναι πλέον το «μαύρο πρόβατο» της Ευρώπης. Ίσως αυτές οι στάσεις και πρακτικές να συνιστούσαν προσπάθειες εφησυχασμού και οικοδόμησης εμπιστοσύνης με τα κράτη εκείνα που φοβόντουσαν πιθανή αναβίωση της γερμανικής ισχύος.

Κεφάλαιο 2: Συντελεστές ισχύος

Ο ρόλος της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις αναλύθηκε για πρώτη φορά από τον Θουκυδίδη, ο οποίος την συνέδεσε με την δικαιοσύνη. Στη σύγχρονη εποχή επιφανείς ρεαλιστές όπως ο John Mearsheimer, ο Hans Morgenthau και ο Kenneth Waltz, έχουν προσδιορίσει με διαφορετικούς τρόπους την ισχύ και τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι η ισχύς εγγυάται την ασφάλεια και την επιβίωση των κρατών στο διεθνές σύστημα και εδράζεται σε συγκεκριμένες υλικές ικανότητες που βρίσκονται στη διάθεση κάθε κράτους, ενώ διαχωρίζει την ισχύ σε λανθάνουσα και στρατιωτική.²⁴ Ο Morgenthau ισχυρίζεται ότι ισχύς είναι «οτιδήποτε εδραιώνει και διατηρεί τον έλεγχο ενός κράτους πάνω σε ένα άλλο είτε με καταναγκαστικό είτε με συνεργατικό τρόπο, ενώ εξισώνει το εθνικό συμφέρον με την αναζήτηση της ισχύος»²⁵. Ως συντελεστές ισχύος καθορίζει την βιομηχανική ικανότητα, την στρατιωτική προετοιμασία, την γεωγραφία και τον πληθυσμό, τις φυσικές πηγές πλούτου, την εθνική ομοιογένεια, το φρόνημα και την ποιότητα της διπλωματίας.

Στην περίπτωση της Γερμανίας πρέπει να εξεταστούν καθένας συντελεστής ξεχωριστά και προοδευτικά για να διαμορφωθεί μια πλήρης εικόνα. Όταν πραγματοποιήθηκε η γερμανική επανένωση, η Γερμανία εξήλθε ενισχυμένη εδαφικά και πληθυσμιακά. Επίσης, αποτελούσε ήδη μια τεράστια οικονομική δύναμη η οποία όμως καλούνταν να μεταφράσει την οικονομική ισχύ σε πολιτική και στρατιωτική αποκτώντας έναν ρόλο στη διεθνή πολιτική που θα της επέτρεπε να επηρεάζει τις διεθνείς εξελίξεις. Στην παρούσα ενότητα θα εξεταστούν οι πιο σημαντικοί συντελεστές ισχύος προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την γερμανική διεθνή πολιτική.

²⁴ Mearsheimer, *Η Τραγωδία*, 127.

²⁵ Θεόδωρος Α. Κουλουμπής και Τζ. Γουλφ, μτφ., *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και Δικαιοσύνη*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1981), 146.

2.1 Οικονομική ισχύς

Η οικονομία μιας χώρας αποτελεί ίσως το πιο σημαντικό συστατικό της δύναμής της και έναν πολύ αντιπροσωπευτικό συντελεστή της ισχύος της²⁶. Όσο πιο ανταγωνιστική είναι η οικονομία ενός κράτους με ερείσματα στο εξωτερικό, δηλαδή όσο περισσότερους εμπορικούς εταίρους διαθέτει που να εξαρτώνται από αυτό, τόσο μεγαλύτερη είναι και η επιρροή του. Η οικονομική επιρροή δε θα εκληφθεί εδώ ως χαμηλός συντελεστής ισχύος, αλλά ως υψηλός συντελεστής ισχύος, διότι η οικονομική ισχύς της Γερμανίας δεν αποτελεί παρά ένα εργαλείο αποκόμισης πολιτικών οφελών, ικανών να μεγιστοποιήσουν την εθνική ισχύ και να εξυπηρετήσουν το εθνικό συμφέρον.

Η Γερμανία είναι ενσωματωμένη στην παγκόσμια οικονομία και εξαρτάται από την εύρυθμη ανάπτυξή της σε σημαντικό βαθμό. Η εξαγωγή αγαθών και υπηρεσιών αποτελεί κινητήριο μοχλό της γερμανικής οικονομίας, ενώ παράλληλα η ανταγωνιστικότητά της στην παγκόσμια αγορά αποκτά αυξανόμενη σημασία. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αυξάνει ωστόσο την εξάρτηση της Γερμανίας από την παγκόσμια αγορά.²⁷ Επιπλέον, όσον αφορά τις πολιτικές συγκρούσεις, αληθεύει ο ισχυρισμός των Ιδεαλιστών ότι το εμπόριο και το πυκνό δίκτυο των οικονομικών δεσμών δημιουργούν εμπιστοσύνη και σταθεροποιούν τις διεθνείς σχέσεις. Είναι, συνεπώς, πρωταρχικό καθήκον της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής να προάγει και να προφυλάξει τα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα στον κόσμο και να βοηθήσει στη θεμελίωση της περαιτέρω ανάπτυξης μιας δίκαιης και βιώσιμης παγκόσμιας οικονομικής συνεργασίας.

Η Γερμανία, αν και καταστράφηκε ολοσχερώς στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ανέκαμψε με γρήγορους ρυθμούς και αμέσως μετά την επανένωση ήλεγχε περίπου το 30% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πολλοί επιχειρηματολογούν ότι η πραγματική δύναμη της Γερμανίας βρίσκεται στην οικονομία της. Η ενοποιημένη Γερμανία αποτελεί την ατμομηχανή της ευρωπαϊκής οικονομικής ανάπτυξης και

²⁶ Edward H. Carr, μτφ., *Η εικοσαετής κρίση, 1919-1939*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 159.

²⁷ Georg Menz, "Old bottles – new wine: The new dynamics of industrial relations", *German Politics* 14:2 (2005): 196-207.

αυξάνει με αυτό τον τρόπο τη σχετική οικονομική δύναμη της Ευρώπης.²⁸ Η οικονομική δύναμη της ΕΕ ενισχύεται περαιτέρω όσο προχωράει η διαδικασία ενοποίησης. Η Γερμανία αποτελεί τη μεγαλύτερη οικονομική δύναμη σε ευρωπαϊκό επίπεδο ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο καταλαμβάνει την τέταρτη θέση πίσω από τις ΗΠΑ, την Κίνα και την Ιαπωνία.

Η οικονομική ισχύς συνδέεται άρρηκτα με την βιομηχανική ικανότητα. Δεν είναι όμως αρκετή για να χαρακτηριστεί ένα κράτος ως μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα. Πρέπει να συμβαδίζει και με τους υπόλοιπους υλικούς συντελεστές ισχύος όπως είναι η στρατιωτική ισχύς, η πληθυσμιακή ισχύς και η κατοχή ενεργειακών πόρων. Στην ουσία θα πρέπει να υφίστανται σωρευτικά οι προαναφερθέντες συντελεστές ώστε να πληροί ένα κράτος τις προϋποθέσεις κατηγοριοποίησής του ως ισχυρού κράτους στη διεθνή πολιτική.

Ένα καλό μέγεθος μέτρησης της οικονομικής ισχύος είναι οι εισαγωγές και οι εξαγωγές που πραγματοποιεί. Η Γερμανία, σημειώνοντας μια θετική πορεία στο εμπορικό ισοζύγιο κατατάσσεται δίπλα στις ισχυρότερες οικονομίες ως μεγάλη οικονομική δύναμη, αν και η κατάταξη αυτή οφείλεται κατά πολύ στην ιδιαίτερη θέση που απολαμβάνει εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε περίπτωση δηλαδή που κατέρρεε η ΕΕ, η Γερμανία θα είχε ελάχιστα μέσα για να συντηρήσει το επίπεδο εξαγωγών της. Άρα, το ισχυρότερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της γερμανικής οικονομίας παραμένει ο εξαγωγικός τομέας.

Ένας ακόμα καλός δείκτης μέτρησης της οικονομικής ισχύος ενός κράτους είναι το ΑΕΠ και ο ρυθμός ανάπτυξής του. Στην Γερμανία το 1989, το ΑΕΠ της χώρας ανερχόταν σε 1,394 τρισεκατομμύρια δολάρια.²⁹ Έκτοτε βαίνει συνεχώς αυξανόμενο μέχρι και το 1995 που αγγίζει τα 2,592 τρισεκατομμύρια δολάρια. Από το 1996 μέχρι το 2000 παρατηρείται μια σημαντική μείωση στο ΑΕΠ της χώρας, με αποτέλεσμα το 2000 να έχει χαθεί περίπου 1 τρισεκατομμύριο. Στη συνέχεια, το 2001 αρχίζει να αυξάνεται και πάλι ώσπου το 2008 φτάνει το υψηλότερο σημείο του ανερχόμενο στα 3,752 τρις δολάρια. Εκείνη τη χρονιά, όμως, επηρεάζεται και η Γερμανία από την παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε από την αγορά ακινήτων στις ΗΠΑ και μέσα σε δύο έτη το ΑΕΠ της μειώνεται κατά 335

²⁸ Πλατιάς, 60-61.

²⁹ Πλατιάς, 60-61.

εκατομμύρια. Το 2011 συντελείται ξανά μια ανάκαμψη στην γερμανική οικονομία, που όμως είναι παροδική αφού το 2012 το ΑΕΠ ξανακυλά περίπου στα επίπεδα του 2010. Από το 2013 σημειώνεται ανάπτυξη που συνεχίζεται και το 2014, οπότε και αγγίζει το μεγαλύτερο ΑΕΠ που παρατηρήθηκε μετά τον ψυχρό πόλεμο φτάνοντας τα 3,879 τρις δολάρια.

Το 2015 μειώνεται εκ νέου κατά περίπου 500 εκατομμύρια. Είναι ευνόητο ότι ανάλογη πορεία διαγράφει και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ από την επανένωση ως σήμερα. Συγκεκριμένα, το 2015 το ΑΕΠ της Γερμανίας ανήλθε σε 3,363 τρισεκατομμύρια δολάρια ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης που σημειώθηκε από την αμέσως προηγούμενη χρονιά ήταν ίσος με 1,7%. Να σημειωθεί ότι ο πληθωρισμός δεν ξεπέρασε το 0,2%.³⁰ Την επόμενη χρονιά, η γερμανική οικονομία αναπτύχθηκε κατά 1,9%, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μικρή ανάκαμψη. Ο σημαντικότερος τομέας της γερμανικής οικονομίας είναι η βιομηχανία (25,9% το 2015) και ακολουθούν η άμυνα και το εμπόριο³¹. Επίσης, πραγματοποιεί εξαγωγές κυρίως προς την Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Ρωσία και τις ΗΠΑ ενώ εισάγει πρωτίστως από την Γαλλία, την Ολλανδία και την Κίνα. Το ΑΕΠ της είναι το μεγαλύτερο μεταξύ των κρατών της ΕΕ. Σε παγκόσμια κατάταξη το 2015 ήταν η τέταρτη μεγαλύτερη οικονομία μετά τις ΗΠΑ, την Κίνα και την Ιαπωνία³².

Ο δυναμισμός και η αποτελεσματικότητα της γερμανικής οικονομίας, έχουν οδηγήσει τη χώρα στη μικρή ομάδα των πρωτοπόρων βιομηχανικών κρατών. Η εξέλιξη αυτή ευνοήθηκε φυσικά από την υπεύθυνη εξωτερική εμπορική πολιτική, όπου το κράτος ενίσχυσε τις προσπάθειες των ανεξάρτητων βιομηχανιών. Σημαντική είναι επίσης και η παρουσία της Γερμανίας μέσω του Υπουργείου Εμπορίου, των διπλωματικών αποστολών και των εμπορικών επιμελητηρίων στο εξωτερικό –που αποτελούν τους τρεις πυλώνες της εξωτερικής οικονομικής προώθησης-, καθιστώντας έτσι πιο άμεση και ευχερή την οποιαδήποτε συνεργασία σε διμερές,

³⁰ Για τους δείκτες οικονομικής ανάπτυξης βλ. World Bank, <http://data.worldbank.org/country/germany>.

³¹ Για το μερίδιο της Γερμανίας στο εμπόριο της ΕΕ βλ. Eurostat, “Statistics Explained” http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods/el.

³² World Bank, <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf> και Κατερίνα Πρίφτη, «Η κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας σε ένα γράφημα. Αλήθειες και εκπλήξεις για τις οικονομίες των χωρών», *The Huffington Post*, 23 Φεβρουαρίου 2017, Στήλη Οικονομία. http://www.huffingtonpost.gr/2017/02/23/oikonomia-pagkosmia-oikonomies-ekplhxeis-pio-isxyres-xores-aep_n_14940988.html.

κυρίως, επίπεδο. Τέλος, σε πολυμερές επίπεδο, η Γερμανία προβαίνει σε διαπραγματεύσεις στα πλαίσια της ΕΕ, του ΟΟΣΑ, του ΠΟΕ ακόμα και της Ομάδας G8 προκειμένου να ενισχύσει το πλαίσιο διαμέσου του οποίου ο ανταγωνισμός και το εμπόριο θα αναπτυχθούν όσο το δυνατόν πιο ελεύθερα.

2.2 Στρατιωτική ισχύς

Η στρατιωτική δύναμη υπήρξε παραδοσιακά ένα σημαντικό μέτρο της εθνικής ισχύος και είναι εκείνη που χαρακτηρίζει περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο δείκτη δύναμης το συσχετισμό δυνάμεων στο διεθνές σύστημα. Σε αυτό τον τομέα, ίσως περισσότερο από ότι σε οποιονδήποτε άλλον, η Γερμανία είναι μεσαία –αν όχι μικρή- δύναμη. Οι αριθμοί είναι συγκρινόμενοι με τη Γαλλία, τη Μεγάλη Βρετανία και την Ιαπωνία, αλλά είναι κατά πολύ μικρότεροι σε σχέση με τις ΗΠΑ και τη Ρωσία. Επιπλέον, η Γερμανία δεν έχει πυρηνικά όπλα –το υπέρτατο στρατιωτικό όπλο- και έχει αποκηρύξει την απόκτησή τους³³. Στην περίπτωση της Γερμανίας τίθεται το ερώτημα αν είναι τόσο πρόθυμη όσο και ικανή να μετατρέψει την οικονομική της ισχύ σε στρατιωτική. Δε θα πρέπει βέβαια στη μελέτη αυτού του θέματος να παραλείπεται και το πλαίσιο εντός του οποίου κινείται η Γερμανία, η θέση της δηλαδή στην ΕΕ και, κατ' επέκταση η διαδικασία ενοποίησης από το οικονομικό στο πολιτικό και, κυρίως, στο στρατιωτικό επίπεδο.

Σύμφωνα με τον Καθηγητή Ηλία Κουσκουβέλη, η στρατιωτική ισχύς ενός κράτους εξαρτάται από το μέγεθος και την οργάνωση των ενόπλων του δυνάμεων, που είναι μια σύνθεση στελεχών και εξοπλισμών ενώ η οργάνωση και οι εξοπλισμοί που διαθέτει το κράτος το κατατάσσουν σε παραδοσιακό ή σύγχρονο. Βεβαίως, σημαντική είναι και η κατοχή πυρηνικών όπλων και των αντίστοιχων μέσων μεταφοράς τους που κατηγοριοποιούν περαιτέρω τις δυνάμεις σε συμβατικές και στρατηγικές.³⁴ Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι «η στρατιωτική ισχύς εδράζεται στο μέγεθος και τη δύναμη του στρατού ξηράς και στις ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις που πλαισιώνουν τον στρατό ξηράς»³⁵.

³³ Otte and Greve, 62.

³⁴ Κουσκουβέλης, 166.

³⁵ Mearsheimer, 128.

Η στρατιωτική ισχύς δεν εξαρτάται όμως μόνο από τους παραπάνω παράγοντες αλλά βρίσκεται και σε συνάρτηση με τους υπόλοιπους συντελεστές ισχύος που έχει στη διάθεσή του το κράτος. Για τις συμβατικές δυνάμεις, όπως η Γερμανία, υπάρχει άμεση σύνδεση με την γεωγραφία, τον πληθυσμό και τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους καθώς η γεωγραφία καθιστά ένα κράτος περισσότερο ή λιγότερο τρωτό, ο πληθυσμός στελεχώνει τις ένοπλες δυνάμεις και η οικονομία δίνει την δυνατότητα να πραγματοποιηθούν δαπάνες για αγορά ή κατασκευή εξοπλισμών εφόσον υφίσταται και το κατάλληλο τεχνολογικό και βιομηχανικό υπόβαθρο.³⁶

Οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις παρουσιάζουν μια ιδιαιτερότητα, τουτέστιν αποτελούν έναν κοινοβουλευτικό στρατό. Ο γερμανικός στρατός είναι ενσωματωμένος στη συνταγματική δομή του γερμανικού Βασιικού Νόμου και υπόκειται στην υπεροχή της δημοκρατικά νομιμοποιημένης πολιτικής. Ο Βασιικός Νόμος και το διεθνές δίκαιο συνιστούν τη βάση για όλες τις επιχειρήσεις των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων. Έχει έναν εργαλειακό χαρακτήρα εντός του πλαισίου της συνολικής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Κύρια λειτουργία του είναι η εθνική άμυνα από εξωτερικές στρατιωτικές απειλές, ενώ η ενίσχυση των συμμάχων σε περίπτωση επίθεσης αποτελεί δευτερεύουσα λειτουργία.³⁷

Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων απαιτούν την έγκριση της Γερμανικής Βουλής εκ των προτέρων. Στις 12 Ιουλίου 1994 το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο, ερμηνεύοντας το Άρθρο 24 του Βασιικού Νόμου, αποφάσισε ότι η γερμανική Βουλή είναι το μοναδικό αρμόδιο όργανο ικανό να αποφασίζει για την αποστολή δυνάμεων εκτός συνόρων στα πλαίσια δράσεων συλλογικής άμυνας κατόπιν έγκρισης της γερμανικής Βουλής. Το Σχέδιο Δράσης της Βουλής που τέθηκε σε ισχύ τον Μάρτιο του 2005 έδωσε για πρώτη φορά στις τυπικές και διαδικαστικές πλευρές της διαδικασίας έγκρισης αποστολών του Στρατού μια ευρεία καταστατική βάση.³⁸

Σήμερα, το στρατιωτικό προσωπικό των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων ανέρχεται σε 180.000 στελέχη που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή. Η Γερμανία αυξάνει το στρατιωτικό προσωπικό της με σκοπό το 2024 να ανέρχεται σε 198.000

³⁶ Κουσκουβέλης, σ. 167.

³⁷ Bundesministerium der Verteidigung, "Weissbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr", (Berlin: BMVg, 2006), 66.

³⁸ Ibid., 70.

στελέχη³⁹ που θα δύνανται να ανταποκριθούν σε ένα ευρύ φάσμα αποστολών εκτός συνόρων μεταξύ των οποίων και οι πολυδιάστατες ειρηνευτικές αποστολές. Ήδη η Γερμανία συμμετέχει σε διεθνείς αποστολές στο Αφγανιστάν και στο Μαλί⁴⁰.

Εξίσου σημαντική είναι η ύπαρξη σύγχρονων στρατιωτικών εξοπλισμών. Η Γερμανία, ως κράτος με αναπτυγμένη βιομηχανία, διαθέτει τεχνογνωσία και υψηλής τεχνολογίας εξοπλισμό ικανό να ανταποκριθεί στις ανάγκες του στρατού ξηράς, της αεροπορίας και του ναυτικού. Η ανάπτυξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων αποτελεί πρωτίστως ζήτημα επιλογής της ηγεσίας ενός κράτους και περιορίζεται από τις υπόλοιπες ανάγκες του κράτους, όπως για παράδειγμα η παιδεία ή η υγεία. Ως εκ τούτου, η διάθεση οικονομικών πόρων στην άμυνα και στην ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος είναι θέμα πολιτικής βούλησης. Η Γερμανία κατέχει την 9^η θέση παγκοσμίως και την 3^η θέση στη ΕΕ σε αμυντικές δαπάνες. Συγκεκριμένα, ο αμυντικός προϋπολογισμός της Γερμανίας ανέρχεται σε 39,2 δις δολάρια ενώ ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι περίπου 1,2%. Στόχος είναι να υπάρξει σύγκλιση μεταξύ των κρατών μελών του NATO ώστε το εν λόγω ποσοστό να είναι της τάξης του 2% του ΑΕΠ στα πλαίσια της έξυπνης άμυνας και του διαμοιρασμού των βαρών. Συνεπώς, παρατηρείται μια τάση αύξησης των στρατιωτικών δαπανών που οφείλεται εν μέρει στην εμφάνιση νέων, ασύμμετρων απειλών, που απαιτούν συνδυασμό μέσων και πόρων ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά.

Ο γερμανικός στρατός θα συνεχίσει να είναι παρών τόσο εντός της χώρας όσο και διεθνώς, με ενισχυμένη ικανότητα άμεσης ανταπόκρισης σε αποστολές ανακούφισης και προστασίας από καταστροφές. Ήδη, πληθώρα επιχειρήσεων διεθνούς χαρακτήρα απαιτούν συνολική προσέγγιση που συνδυάζει στρατιωτικά, οικονομικά και πολιτικά εργαλεία με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο.

2.3 Πληθυσμός και γεωγραφία

Η εδαφική επικράτεια της Γερμανίας αυξήθηκε με την ενοποίηση κατά ένα ποσοστό της τάξης του 50%, αγγίζοντας έτσι μια συνολική έκταση 137.858 τ. μιλίων ή

³⁹ Βλ. σχετικά <http://www.skai.gr/news/world/article/339566/i-germania-auxanei-to-prosopiko-ton-enoplion-dunameon-/>.

⁴⁰ Auswaertiges Amt, http://www.auswaertigesamt.de/EN/Aussenpolitik/Friedenspolitik/VereinteNationen/04_Friedensmissionen/Friedensmissionen-UN_node.html.

357.021 τ. χιλιομέτρων. Μεγάλες χώρες όμως, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα είναι κατά πολύ μεγαλύτερες σε έκταση από τη Γερμανία. Ακόμα και η Γαλλία την ξεπερνά έχοντας έκταση 212.000 τ. μίλια. Στο δημογραφικό τομέα η Γερμανία⁴¹ σημείωσε αύξηση ενισχυόμενη κατά 1/3 με την επανένωση, και από τα 62 εκατομμύρια κατοίκους της Δυτικής Γερμανίας το 1989 έφτασε ένα συνολικό πληθυσμό 81,2 εκατομμυρίων ανθρώπων το 1994⁴². Οι ΗΠΑ έχουν σχεδόν τρεις φορές μεγαλύτερο πληθυσμό από τη Γερμανία, η Ρωσία δύο, ενώ αντιθέτως η Γερμανία ξεπερνά σε πληθυσμό κατά 1/3 περίπου τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία.

Σήμερα, ο πληθυσμός της Γερμανίας αποτελεί το 16% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ⁴³. Ο πληθυσμός της σημείωσε μια αργή ανοδική πορεία μετά την επανένωση. Συγκεκριμένα, ενώ το 1989, την χρονιά πριν την επανένωση, οι πολίτες των δύο Γερμανιών ανέρχονταν συνολικά σε 78.751.283, μέχρι το 2003 ο γερμανικός πληθυσμός είχε αγγίξει τα 82.534.176 πολίτες. Τότε έκανε την εμφάνισή της μια τάση μείωσης του πληθυσμού η οποία συνεχίστηκε για μια δεκαετία περίπου και έφτασε το 2012 στο χαμηλότερο σημείο της, στιγμή κατά την οποία ο πληθυσμός ήταν 80.425.823. Έκτοτε παρατηρήθηκαν κάποιες πληθυσμιακές αυξομειώσεις, με αποτέλεσμα το 2015 ο πληθυσμός της Γερμανίας να αγγίζει τα 81,4 εκατομμύρια πολίτες.

Το μέγεθος και η ποιότητα του πληθυσμού ενός κράτους αποτελούν συντελεστή ισχύος για την εξωτερική και αμυντική πολιτική κάθε χώρας για δύο λόγους. Πρώτον, διότι ένα κράτος με μεγάλο πληθυσμό μπορεί να στελεχωσει ευκολότερα τις ένοπλες δυνάμεις του ώστε σε καιρό πολέμου να μπορεί να αναπληρώνει τις απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό. Δεύτερον, διότι ένα μεγάλο σε πληθυσμό κράτος είναι δύσκολο να κατακτηθεί από ξένο εισβολέα που δεν διαθέτει σημαντική στρατιωτική και τεχνολογική υπεροχή ή μεγάλη πληθυσμιακή μάζα.⁴⁴

Ένα από τα προβλήματα, βεβαίως, που προκύπτουν κατά τη μελέτη του πληθυσμού είναι κατά πόσο αυτός είναι παραγωγικός. Όσον αφορά στη Γερμανία, παρατηρείται μείωση του πληθυσμού που συγκαταλέγεται στις ηλικιακές ομάδες 0-14

⁴¹ Πλατιάς, 75-79.

⁴² Otte and Greve, 61-62.

⁴³ European Union,

https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/germany_el.

⁴⁴ Κουσκουβέλης, 159.

και 15-64, ενώ παράλληλα υπάρχει αύξηση του πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω. Αυτό πρακτικά υποδηλώνει σημαντική γήρανση του πληθυσμού με όσες αρνητικές συνέπειες δύναται να επιφέρει τόσο στον τομέα της οικονομίας και παραγωγής όσο και στην στελέχωση των ενόπλων δυνάμεων.

Όσον αφορά στη γεωγραφία ως συντελεστή ισχύος, εξετάζουμε τόσο την μορφολογία του εδάφους που έχει την σημασία της για τις συμβατικές δυνάμεις όσο και την γειτνίαση που αφορά στην ουσία τις σχέσεις συνεργασίας ή ανταγωνισμού με τους γείτονες και στα ενδεχόμενα διλήμματα ασφαλείας που δημιουργούνται εκατέρωθεν. Στην περίπτωση της Γερμανίας, η γειτνίαση είναι ευνοϊκή διότι δεν υφίστανται εδαφικές διεκδικήσεις ή αλυτρωτικά κινήματα σε σχέση με όμορα κράτη. Απεναντίας, υπάρχει στενή συνεργατική σχέση στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

2.4 Ενεργειακοί πόροι

Οι ενεργειακοί πόροι⁴⁵ συγκαταλέγονται στις πηγές πλούτου ενός κράτους και θεωρούνται σημαντικός συντελεστής ισχύος για την εξυπηρέτηση των στόχων της εξωτερικής του πολιτικής. Επίσης, συνιστούν και κινητήριο μοχλό της βιομηχανίας δεδομένου ότι απαιτούνται τεράστια ενεργειακά αποθέματα για την ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα. Η Γερμανία δεν διαθέτει μεγάλη ποσότητα υδρογονανθράκων, πράγμα που την καθιστά εξαρτημένη από εισαγωγές φυσικών πόρων για την εύρυθμη λειτουργία πρωτίστως της βιομηχανίας της. Συγκεκριμένα, παράγει περίπου 48.830 βαρέλια ημερησίως (bbl/day), ενώ η κατανάλωσή της φτάνει τα 2.400.000 βαρέλια ημερησίως. Επίσης, τα αποθέματα πετρελαίου εκτιμάται ότι αγγίζουν τα 226.800.000 βαρέλια.⁴⁶

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στην ενεργειακή εξάρτηση της Γερμανίας από την Ρωσία και στην ενεργειακή ασφάλεια που η δεύτερη δύναται να παρέχει στην πρώτη⁴⁷. Η Γερμανία εισάγει το 39% του

⁴⁵ Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, http://www.bgr.bund.de/EN/Themen/Energie/Erdoel/erdoel_node_en.html.

⁴⁶ Για τα εν λόγω δεδομένα βλ. Global Fire Power, http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=germany.

⁴⁷ Caroline Mükusch, “Vernetzte Energiesicherheit – Mehr Chancen für Deutschlands Zukunft”, *Z Außen Sicherheitspolit* 5 (2012): 425–444.

πετρελαίου και το 36% του φυσικού αερίου της από την ρωσική αγορά⁴⁸. Η εν λόγω παροχή ασφάλειας δημιουργεί ταυτόχρονα ενεργειακή εξάρτηση, η οποία ήταν άλλωστε υπεύθυνη για την «χαλαρή» στάση της Γερμανίας έναντι της Ρωσίας στην κρίση της Ουκρανίας, δηλαδή της γερμανικής και κατ' επέκταση ευρωπαϊκής ανικανότητας επιβολής αποτελεσματικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας. Προφανώς, η ενεργειακή εξάρτηση επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό την άσκηση ρωσικής επιρροής στην γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Επομένως, η γερμανική πολιτική οφείλει να αναζητήσει τρόπους διαφοροποίησης των εισαγωγών αερίου της προκειμένου αφενός να διασφαλίσει την ροή ενέργειας και αφετέρου να περιορίσει την οποιαδήποτε εξάρτηση.

Ο Tom Dyson υποστηρίζει ότι μόνο η επιβολή οικονομικών κυρώσεων, ακόμα κι αν υπολείπεται σε αποτελεσματικότητα της χρήσης στρατιωτικής βίας, στις ρωσικές εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου που θα επηρεάσουν αρνητικά το βιοτικό επίπεδο της Ρωσίας ενδεχομένως να επιφέρει επίδραση και αλλαγή στην ρωσική αναθεωρητική εξωτερική πολιτική στην περιοχή της ανατολικής Ευρώπης.⁴⁹ Όμως η Γερμανία, εξαιτίας της σημαντικής εξάρτησης από τις εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου, με εξαιρετική ενάργεια έχει προσπαθήσει να περιορίσει τις ευρωπαϊκές κυρώσεις κατά του ρωσικού ενεργειακού τομέα ιδίως στα πρώτα στάδια των διαπραγματεύσεων όπου επιχείρησε να θέσει εκτός συνομιλιών το ενδεχόμενο επιβολής κυρώσεων σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Στην πραγματικότητα, η οποιαδήποτε γερμανική εξαγγελία κυρώσεων παρέμεινε σε φραστικό επίπεδο καθώς η Γερμανία δεν επιθυμούσε να διακυβεύσει ούτε τα έσοδα που θα επέφερε στη Ρωσία η εισαγωγή υδρογονανθράκων ούτε την απρόσκοπτη και φθηνή ροή ενέργειας για την λειτουργία της βιομηχανίας της.

Στο σημείο αυτό παρατηρούμε μια σημαντική αντίφαση ως προς την γερμανική εξωτερική πολιτική έναντι της Ρωσίας. Η Καγκελάρια Merkel επιθυμεί αφενός να μειώσει την εξάρτηση διαφοροποιώντας τις πηγές ενέργειας και πραγματοποιώντας μια στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αφετέρου εξακολουθεί να ευνοεί την κατασκευή του αγωγού Nord Stream 2 που θα μεταφέρει απευθείας αέριο από την ρωσική ακτή της Βαλτικής στην ακτή του Lubmin στη

⁴⁸ Tom Dyson, 'Energy Security and Germany's Response to Russian Revisionism: The Dangers of Civilian Power', *German Politics* 25:4 (2016): 501.

⁴⁹ Dyson, 500.

Γερμανία και θα καταστήσει την Γερμανία ακόμα περισσότερο εξαρτημένη από την ρωσική ενέργεια.

Η γερμανική ενεργειακή πολιτική δεν επαφίεται μόνο στις εισαγωγές υδρογονανθράκων και στην παραγωγή πυρηνικής ενέργειας, αλλά εργάζεται απρόσκοπτα για την ενεργειακή μετάβαση με έμφαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας τόσο για περιβαλλοντικούς όσο και για οικονομικούς λόγους. Ήδη έχει επιτευχθεί σημαντική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω ηλιακής και αιολικής εκμετάλλευσης καθώς και μέσω της βιομάζας. Βασικός στόχος της γερμανικής ενεργειακής πολιτικής είναι η επίτευξη παραγωγής ενέργειας σε ποσοστό που θα αγγίζει το 45% από ανανεώσιμες πηγές μέχρι το 2025. Μακροπρόθεσμα, ο στόχος αυτός είναι ακόμα πιο φιλόδοξος αποσκοπώντας στο 80% μέχρι το 2050.⁵⁰ Επιπλέον την τελευταία δεκαετία έχει μειωθεί η κατανάλωση κατά περίπου 8%, με αποτέλεσμα να προάγεται η εξοικονόμηση ενέργειας μέσω της ενεργειακής αναβάθμισης κτηρίων οικιακής και επαγγελματικής χρήσης.

Συμπερασματικά, η Γερμανία πραγματοποιεί μια στροφή στον ενεργειακό τομέα όχι μόνο για να αποκτήσει μια περιβαλλοντικά φιλική προσέγγιση και να ενισχύσει την ανάπτυξη και την οικονομία της αλλά κυρίως για να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εκείνες που θα της επιτρέψουν να απεξαρτηθεί από τις εισαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου. Όμως, σύμφωνα με τον Γενικό Πρόξενο Walter Stechel, είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί διαφοροποίηση από την ρωσική αγορά ενέργειας αφενός, διότι μια τέτοια προσπάθεια απαιτεί τη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών που μόνο μακροπρόθεσμα δύνανται να δημιουργηθούν αφετέρου, διότι δεν υφίσταται άλλος προμηθευτής ικανός να καλύψει τις τεράστιες ενεργειακές ανάγκες της Γερμανίας σε προσιτές τιμές.⁵¹

⁵⁰ Federal Ministry of Economic Affairs and Energy, <http://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Dossier/energy-transition.html>.

⁵¹ Συνέντευξη 12/4/2017.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η γερμανική εξωτερική πολιτική μετά την επανένωση

3.1 . Οι βασικοί πυλώνες της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής

Η εξωτερική πολιτική της Δυτικής Γερμανίας μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο είχε δύο κύρια χαρακτηριστικά που διατηρήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Το πρώτο ήταν η εξαιρετική διστακτικότητα να χρησιμοποιηθεί βία στο εξωτερικό και το δεύτερο ήταν η υπερβολική υποστήριξη στον πολυμερισμό. Με την αλλαγή των συνθηκών στο διεθνές περιβάλλον στη μεταψυχροπολεμική, πλέον, εποχή και την επανένωση του γερμανικού κράτους δημιουργήθηκαν φόβοι για πιθανή προσπάθεια αναβίωσης της γερμανικής ισχύος. Έτσι το ερώτημα σχετικά με την προσπάθεια υιοθέτησης της παραδοσιακής πολιτικής ισχύος και της στροφής προς τον μιλιταρισμό ή, αντιθέτως, την προσκόλληση στις πολιτικές των διεθνών οργανισμών ήταν περισσότερο επίκαιρο από κάθε άλλη φορά⁵².

Η γερμανική επανένωση προσέδωσε στη Γερμανία πλήρη κυριαρχία, με αποτέλεσμα να μεταβληθούν θετικά οι συντελεστές ισχύος της και να αλλάξει αναλόγως και ο γεωπολιτικός της ρόλος. Μετά το 1989 άλλαξαν οι συνθήκες και για το NATO, που σήμαινε ότι το NATO και η ΕΕ έπρεπε να βρουν λύσεις που θα προωθούσαν την ειρήνη και τη σταθερότητα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Η Γερμανία δεν ήταν πλέον το ανατολικό σύνορο της ΕΕ. Κατέστη, λοιπόν, απολύτως αναγκαίο για τη Γερμανία να επανακαθορίσει τα εθνικά της συμφέροντα με τρόπο που θα της επέτρεπε να διαδραματίσει έναν ενεργό ρόλο στη διεθνή πολιτική, τόσο στη σταθεροποίηση των νέων δημοκρατιών στην Ανατολική Ευρώπη όσο και στην πρόληψη συγκρούσεων εκτός του πλαισίου του NATO.

⁵² Claus Hofhansel, *Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe*, (London: Routledge, 2005), 1-3.

Με την επανένωση το 1990, η Γερμανία ξεπρόβαλε ως ένα πλήρως κυρίαρχο κράτος με μια μοναδική ευκαιρία να αναπτύξει μια διακριτή ταυτότητα που θα καθόριζε τη συμπεριφορά της στο μέλλον. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν ήταν πλέον η ίδια πολιτική οντότητα μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, ενώ ο κόσμος βίωσε έντονες πολιτικές μεταλλαγές στα χρόνια που ακολούθησαν. Η Γερμανία εισήλθε σε νέα γεωπολιτικά εδάφη όπου οι διεθνείς παράμετροι που προσδιόριζαν τη γερμανική εξωτερική πολιτική για περίπου σαράντα χρόνια είχαν ξαφνικά εκλείψει. Κατά συνέπεια, δεν υπήρχαν στρατηγικές απειλές κατά της Γερμανίας για πρώτη φορά στην ιστορία της, αφού οι εχθροί του παρελθόντος είχαν γίνει οι συνεργάτες του παρόντος και του μέλλοντος σε σχέδια όπως η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η διεθνής ασφάλεια⁵³.

Στην προσπάθεια ανάλυσης της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη τρεις δημόσιες συζητήσεις οι οποίες έχουν διαμορφώσει την εν λόγω πολιτική μετά την επανένωση. Τα καίρια αυτά ζητήματα δεν είναι άλλα από την δέσμευση στον πολυμερισμό, την ηγεσία και την ισορροπία στρατιωτικών και πολιτικών μέσων στη διεθνή διαχείριση κρίσεων.

Η πρώτη διαμάχη εστιάζει στον ρόλο της Γερμανίας στην ευρωατλαντική δομή ασφαλείας και στην δέσμευσή της στις πολυμερείς πολιτικές εξαιτίας της ενίσχυσης της αυτοπεποίθησής της που ενδέχεται να μεταβάλλει την αντίληψή της για τον πολυμερισμό. Στην ουσία, το ζήτημα που προκύπτει πηγάζει από την ανάδυση της ΕΕ ως δρώντος πολιτικο-στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων και της πιθανότητας κάποιας μορφής «ευρωπαϊκοποίησης» της γερμανικής πολιτικής διαχείρισης κρίσεων με όποιες συνέπειες δύνανται να δημιουργηθούν για το ΝΑΤΟ.⁵⁴ Η δημόσια συζήτηση για την ευρωπαϊκοποίηση της διαχείρισης κρίσεων αφορούσε στην ουσία την ανάπτυξη μιας αυτόνομης Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) που συνιστούσε εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη στο ευρωπαϊκό σκηνικό διαχείρισης κρίσεων αφού ως τότε η ΕΕ βασιζόταν για την ασφάλειά της στο ΝΑΤΟ. Το σκεπτικό μετά τον ψυχρό πόλεμο ήταν η επίλυση κρίσεων με πολιτικά μέσα σε ένα αναδιαρθρωμένο ευρωατλαντικό πλαίσιο συνεργασίας που θα είχε ως

⁵³ Jeffrey S., Lantis, *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy Since Unification*, (Connecticut: Praeger Westport, 2002), 1-6.

⁵⁴ Robin Marc Allers, “Are We Doing Enough? Change and Continuity in the German Approach to Crisis Management”, *German Politics* 2:4 (2016): 522.

κύριους πυλώνες τον ΟΑΣΕ, την ΕΕ και τον ΟΗΕ⁵⁵, που τελικά δεν εξελίχθηκε με θετικό τρόπο.

Πολύ νωρίς, στον Πόλεμο του Κόλπου, έγιναν εμφανείς οι περιορισμοί που θα έπαιζαν σημαντικό ρόλο στους συνασπισμούς των προθύμων και, συγκεκριμένα για την Γερμανία όπου η συμμετοχή σε επιχειρήσεις εκτός συνόρων βασιζόταν σε ένα σύστημα αμοιβαίας συλλογικής ασφάλειας. Στη συνέχεια, στους πολέμους στα Βαλκάνια αποδείχθηκε για άλλη μια φορά η ανεπάρκεια της ΕΕ στη διαχείριση της κρίσης. Ως εκ τούτου, η Γερμανία ήταν επόμενο να αποδεχθεί την πρωτοκαθεδρία του ΝΑΤΟ και να υποστηρίξει της ανάπτυξη μιας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΤΑΑ) προκειμένου να διασφαλίσει την παρουσία των ΗΠΑ στην ευρωπαϊκή ασφάλεια χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπει τον στόχο της για ενίσχυση της ΕΕ ως δρώντος ασφαλείας.⁵⁶ Σύμφωνα με τον Walter Stechel, η Γερμανία επιθυμούσε να ενισχύσει την ΕΤΑΑ και να προωθήσει την ΕΠΑΑ προκειμένου να μπορεί να αναλαμβάνει δράση σε περιοχές όπου το ΝΑΤΟ δεν επιθυμούσε να εμπλακεί, όπως για παράδειγμα στην καταπολέμηση της πειρατείας στην Σομαλία μέσω της ευρωπαϊκής επιχείρησης Atalanta.⁵⁷

Η δεύτερη διαμάχη αφορά την ηγεσία, την ευθύνη και το κύρος της Γερμανίας στο ευρωπαϊκό τοπίο. Είναι γεγονός ότι η Γερμανία ανέκτησε την κυριαρχία και την ισχύ της μετά την επανένωση και πλέον συνιστά μια από τις πρωτοπόρες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις στην ΕΕ. Όμως, αυτή η αύξηση της ισχύος της είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των προσδοκιών για ανάληψη περισσότερων ευθυνών⁵⁸ στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Το πρόβλημα είναι ότι η Γερμανία δεν έχει ακόμα αποκτήσει τα χαρακτηριστικά της συνολικής δύναμης, δηλαδή του κράτους εκείνου που είναι έτοιμο να χρησιμοποιήσει το συνολικό φάσμα των πολιτικών και στρατιωτικών μέτρων, πράγμα που υπονομεύει το κύρος της και την ικανότητα ηγεσίας της.⁵⁹ Σταδιακά όμως, όπως σχολιάζει η Regina Karp, η Γερμανία έχει

⁵⁵ Ibid., 524.

⁵⁶ Ibid., 525.

⁵⁷ Συνέντευξη 12/04/2017.

⁵⁸ Hanns W. Maull, “Deutsche Außenpolitik – Verantwortung und Macht”, *Z Außen Sicherheitspolit* (Suppl) 8 (2015): 213–237.

⁵⁹ Allers, 522.

αρχίσει να εμφανίζει σημάδια ανάληψης ηγεσίας κυρίως σε θέματα που αφορούν την εικόνα της ως ήπιας δύναμης που ευνοεί την πολιτική επίλυση διαφορών⁶⁰.

Η τελευταία διαμάχη ασχολείται με το ζήτημα της συνέχειας και αλλαγής αναφορικά με τη χρήση στρατιωτικής βίας και συγκεκριμένα επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα αν έχει καταστεί η Γερμανία κανονικός παίκτης στην εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και αν αυτή η κανονικοποίηση έχει επιφέρει αλλαγές στην γερμανική αντίληψη περί χρήσης βίας. Υπάρχει η δυνατότητα περαιτέρω εξέλιξης χωρίς όμως να τεθούν υπό αμφισβήτηση οι θεμελιώδεις αρχές της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής;⁶¹

Αμέσως μετά την επανένωση η Γερμανία επέδειξε μια στάση απροθυμίας αποδοχής των ευθυνών που της αναλογούσαν και που πήγαζαν από την ισχύ της και το κύρος της. Κατά την άποψη των συμμάχων της, η στάση αυτή συνεχίστηκε στην κρίση της Λιβύης το 2011, όπου η Γερμανία αρνήθηκε να συνταχθεί με αυτούς προκειμένου να επιβληθεί η Απόφαση 1973 του ΟΗΕ. Ένα ακόμα παρόμοιο περιστατικό υπήρξε η απροθυμία της να συμμετάσχει στην αντιμετώπιση του προβλήματος των χημικών όπλων στη Συρία. Αυτές οι αποφάσεις, όμως, υπήρξαν σημαντικές στα πλαίσια της διεθνούς πολιτικής και έχουν αποτελέσει σημεία έντονης ενόχλησης για τους συμμάχους της Γερμανίας, συγκεκριμένα για τις ΗΠΑ, την Γαλλία και την Μεγάλη Βρετανία.⁶²

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας της Καγκελαρίου Merkel, όταν Υπουργός Εξωτερικών ήταν ο Guido Westerwelle, η προαναφερθείσα στάση απροθυμίας επικρατούσε σε πολυάριθμες αποφάσεις και προσομοίαζε στην πολιτική της Γερμανίας πριν την επανένωση όπου κύρια χαρακτηριστικά ήταν η συγκράτηση και η προσοχή. Δεν εκπλήσσει επομένως το γεγονός ότι η απόφαση της Γερμανίας να μην κυρώσει την Απόφαση 1973 για την Λιβύη τον Μάρτιο 2011⁶³ σηματοδοτεί το χαμηλότερο επίπεδο των σχέσεων της με τους συμμάχους της, όχι μόνο διότι δεν συντάχθηκε με αυτούς αλλά κυρίως επειδή συντάχθηκε με την Κίνα, της Βραζιλία και την Ρωσία. Αποτέλεσμα αυτής της αποχής ήταν η εναντίωση με τις ΗΠΑ, την Γαλλία

⁶⁰ Regina Karp, "The New German Foreign Policy Consensus", *The Washington Quarterly* 91:1 (2005): 67.

⁶¹ Ibid.

⁶² Adrian G.V. Hyde-Price "The "sleep-walking giant" awakes: resetting German foreign and security policy", *European Security* 24:4 (2015): 601.

⁶³ Η Απόφαση 1973 επέτρεπε την χρήση όλων των απαραίτητων μέσων για την προστασία των αμάχων στη Λιβύη.

και την Μεγάλη Βρετανία και η συνακόλουθη αδυναμία της ΕΕ να αναλάβει αποτελεσματική δράση.

Η ξεχωριστή πορεία που επέλεξε η Γερμανία αποτέλεσε το ναδίρ της εξωτερικής της πολιτικής⁶⁴. Σύμφωνα με τον Hans Maull, φαινόταν ότι η Γερμανία είχε χάσει τον προσανατολισμό της. Η γερμανική εξωτερική πολιτική δεν διέθετε στρατηγική συνοχή με αποτέλεσμα να καταβαραθρώνεται η φήμη της για αξιοπιστία και ευθύνη.⁶⁵ Ομοίως, ο Adrian Hyde-Price υποστηρίζει ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική αναφορικά με τις σύγχρονες εξελίξεις ενίοτε συνιστά πολιτική «ελεύθερου καβαλάρη» που προτιμά να παρατηρεί τις διεθνείς εξελίξεις από μακριά⁶⁶.

Το 2013, κατά την τρίτη θητεία της Καγκελαρίου Merkel, ξεκίνησε μια νέα προσέγγιση στην γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας που παρουσιάστηκε αρχικά από τον Γερμανό Πρόεδρο Joachim Gauck. Οι λόγοι για αυτή την αλλαγή ήταν η δημιουργία του «Μεγάλου Συνασπισμού» των κομμάτων CDU και SPD που προέκυψε από τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2013 και η τοποθέτηση νέων Υπουργών στα Υπουργεία Εξωτερικών και Αμύνης, συγκεκριμένα του Frank Walter Steinmeier και της Ursula von der Leyen αντιστοίχως. Και οι δύο Υπουργοί επιθυμούσαν μια νέα αρχή όπου η Γερμανία θα επεδίωκε έναν πιο ενεργό ρόλο που θα συμπεριλάμβανε –για πρώτη φορά– τη χρήση στρατιωτικής βίας και μια περισσότερο ενεργή συμμετοχή σε πολυμερείς στρατιωτικές αποστολές.⁶⁷ Η σύμπλευση των δύο Υπουργείων και η κοινή δέσμευση των Υπουργών ήταν ιδιαίτερος εμφανής στους λόγους που εκφώνησαν στο Συνέδριο για την Ασφάλεια στο Μόναχο στις αρχές του 2014. Ίσως ήταν και μια ένδειξη ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική είχε πράγματι αλλάξει σημαντικά, όπως είχαν υποστηρίξει λίγο αργότερα οι Hellmann et al.⁶⁸.

Η εξωτερική πολιτική του γερμανικού κράτους περιστρέφεται γύρω από τρεις μεγάλους άξονες. Ο πρώτος αφορά στις σχέσεις με τα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη, ο

⁶⁴ Harald Muller, “Ein Desaster, Deutschland und der Fall Libyen, Wie sich Deutschland moralisch und aussenpolitisch in der Isolation manoevierte”, Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung *HSPK Standpunkt*, 2 (2011).

⁶⁵ Hans W. Maull, “Deutsche Aussenpolitik: Orientierungslos” *Zeitschrift fur Politikwissenschaft* 21:1 (2011): 91-106.

⁶⁶ Hyde-Price, 602.

⁶⁷ Ibid., 603.

⁶⁸ G. Hellmann et al., “Fruher, entschiedener und substantieller? Die neue Debatte uber Deutschlands Aussenpolitik”, *Zeitschrift fur Aussen- und Sicherheitspolitik* (Suppl) 8:1 (2015).

δεύτερος στις διατλαντικές σχέσεις και ο τρίτος στις σχέσεις με τη Ρωσία. Ειδική αναφορά θα γίνει σε καθέναν από αυτούς καθώς έκαστος άξονας απορροφά μεγάλο μέρος των γερμανικών διπλωματικών πρωτοβουλιών.

3.2 Διμερείς διπλωματικές σχέσεις

3.2.1 Σχέσεις Γερμανίας – Μεγάλης Βρετανίας

Η Γερμανία και η Μεγάλη Βρετανία έχουν στενές και πολυεπίπεδες σχέσεις βασισμένες στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έχουν εκδηλωθεί και προβλήματα κατά καιρούς. Επίσης, η Γερμανία συνιστά τον δεύτερο σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της Βρετανίας παγκοσμίως, ενώ για την Γερμανία η Βρετανία αποτελεί τον τρίτο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο μετά τις ΗΠΑ και τη Γαλλία. Οι πολιτικές σχέσεις μεταξύ των δύο κυβερνήσεων⁶⁹ υπήρξαν πάντοτε ρευστές και διαφορούμενες, ιδίως αν εξεταστούν σε αντιδιαστολή με την γαλλο-γερμανική συνεργασία ή την ειδική βρετανο-αμερικανική σχέση. Στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας, οι βρετανικές και γερμανικές θέσεις έχουν βρεθεί σε απόκλιση περισσότερες φορές από όσες έχουν βρεθεί σε σύγκλιση. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, οι πολιτικές άμυνας και ασφάλειας των δύο κρατών καθορίζονταν από τις ΗΠΑ στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας και βρισκόνταν σε πλήρη ευθυγράμμιση εν όψει της κοινής απειλής.

Η Μεγάλη Βρετανία είχε υιοθετήσει κριτική στάση απέναντι στην προοπτική της γερμανικής ενοποίησης και αυτό οφείλεται σε τέσσερις συγκεκριμένες προκλήσεις με τις οποίες θα ερχόταν αντιμέτωπη εξαιτίας της επανένωσης: Πρώτον, η βελτίωση της οικονομικής θέσης της Γερμανίας, που θα ήταν το αποτέλεσμα της ενοποίησης, θα αμφισβητούσε τη θέση της μεταπολεμικής Βρετανίας ως σημαντικής δύναμης. Δεύτερον, η πρόταση που έγινε εκείνη την εποχή σχετικά με το ενδεχόμενο παραχώρησης στη Γερμανία της ιδιότητας μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ θεωρήθηκε πρόκληση για το παγκόσμιο προφίλ της Μεγάλης Βρετανίας. Τρίτον, η αμερικανική πρωτοβουλία να θεμελιώσει μια νέα σχέση

⁶⁹ Kerry Longhurst and Alister Miskimmon, “Same Challenges, Diverging Responses: Germany, the UK and European Security”, *German Politics* 16:1 (2007): 79-94.

“συνεργασίας στην ηγεσία” με τη Γερμανία τον Μάιο του 1989, αποτέλεσε για τη Μεγάλη Βρετανία ξεκάθαρη ένδειξη, ότι οι ΗΠΑ ανέμεναν από την ενοποιημένη Γερμανία να διαδραματίσει έναν πιο σημαντικό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις, που ίσως να υποβάθμιζε την πολύτιμη δική της ειδική σχέση με τις ΗΠΑ. Τέταρτον, οι συζητήσεις που έγιναν προς το τέλος του ψυχρού πολέμου σχετικά με το μέλλον της ασφάλειας της Ευρώπης αμφισβητούσαν την κεντρική θέση του NATO, εντός του οποίου η Μεγάλη Βρετανία συνιστούσε τον κυριότερο ευρωπαϊκό παίκτη.

Εκτός, όμως των προαναφερθέντων προκλήσεων, υπήρξαν και άλλα σημεία αρνητικής στάσης προς τη Γερμανία, όπως ήταν οι εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα οι οποίες θεωρήθηκαν από τους Συντηρητικούς ότι απέβαιναν σε βάρος των βρετανικών συμφερόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εμβάθυνση της ολοκλήρωσης που έφερε στο φως τις εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Γερμανίας σχετικά με το όραμα μετεξέλιξης της ΕΚ προς μια Ευρωπαϊκή Ένωση.

Άλλο σημείο απόκλισης στις μεταξύ τους σχέσεις στη δεκαετία του 1990, που ενισχύει την παραπάνω αντίθεση, αποτέλεσε η διαφορά αντίληψης περί ασφάλειας, και κυρίως η σημασία που απέδιδε η Γερμανία στην ενίσχυση των ευρωπαϊκών δομών ασφάλειας σε αντίθεση με τη Μεγάλη Βρετανία που εξέφραζε μια ξεκάθαρη προτίμηση για τις δομές ασφάλειας της Ατλαντικής Συμμαχίας. Πιο συγκεκριμένα, προκλήθηκαν εντάσεις μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και την ενίσχυση της ΚΕΠΠΑ αφού η βρετανική κυβέρνηση τη θεώρησε ως απειλή προς τον ρόλο του NATO στην εγγύηση της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Κατά συνέπεια, η βρετανική κυβέρνηση έδειξε μεγάλη διστακτικότητα να αναπτύξει την ΚΕΠΠΑ, προτιμώντας να ενισχύσει την ευρωπαϊκή επιρροή στο NATO μέσω της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ESDI).

Μετά το 1997, όμως, παρατηρήθηκε αλλαγή στις σχέσεις τους⁷⁰ και αυτό οφείλεται στην άνοδο στην εξουσία κεντροαριστερών κομμάτων και στα δύο κράτη, που ευνόησαν τις προοπτικές για μεγαλύτερη εγγύτητα, ιδίως σε ζητήματα ασφάλειας. Κοινό στοιχείο, άλλωστε, μεταξύ των ηγετών Gerhard Schroeder και Toni Bler, ήταν η επιθυμία τους να ανανεώσουν και να ευθυγραμμίσουν κάποιες από τις βασικές πεποιθήσεις της σοσιαλιστικής δημοκρατίας διαμέσου ενός προγράμματος

⁷⁰ Ibid., 85-94.

εκμοντερνισμού, το οποίο αποτυπώθηκε σε ένα έγγραφο το 1999 και έφερε τον τίτλο «The Way Forward for Europe's Social Democrats».

Το 1998, ο Υπουργός Εξωτερικών της νέας κυβέρνησης Σοσιαλδημοκρατών/Πρασίνων, Joschka Fischer, υπογράμμισε την ηθική και πολιτική ευθύνη της Γερμανίας να διασφαλίσει την παγκόσμια ειρήνη, μια θέση που οδήγησε στην ενίσχυση της ικανότητας συνεργασίας των δύο χωρών με στόχο την οικοδόμηση ευρωπαϊκών στρατιωτικών δυνατοτήτων εξαιτίας της αναποτελεσματικότητας που υπήρξε στη διαχείριση του πολέμου στο Κόσσοβο το 1999. Η γερμανική προεδρία στην ΕΕ και στην Ομάδα των Οκτώ οικονομικά ισχυρότερων κρατών (G8) της έδωσε τη δυνατότητα να θέσει την ατζέντα για την ανάπτυξη της ΕΠΑΑ⁷¹, την οποία υποστήριξε η Μεγάλη Βρετανία μέσω της προσπάθειάς της να εξασφαλίσει τη συγκατάθεση για την ΕΠΑΑ των κρατών-μελών του NATO, όπως υπογραμμίζεται στη Συμφωνία Βερολίνο Συν του 1999. Βλέπουμε δηλαδή ότι, με την άνοδο στην εξουσία του Εργατικού Κόμματος, παρατηρείται μια αλλαγή στρατηγικής της Μεγάλης Βρετανίας στα ευρωπαϊκά θέματα που δίνει έμφαση στην ανάπτυξη διμερών σχέσεων και συνεργασιών σχετικά με κεντρικά ευρωπαϊκά ζητήματα.

Μεγαλύτερη προσέγγιση στις προοπτικές ασφάλειας Μεγάλης Βρετανίας και Γερμανίας στα τέλη της δεκαετίας του 1990 ήταν αναμενόμενη καθώς η Γερμανία συμβιβάστηκε εν μέρει με τη χρήση ένοπλης βίας, μια διαδικασία που κλιμακώθηκε στο Κόσσοβο το 1999. Η εξέλιξη αυτή είχε ιδιαίτερη σημασία, αφού σήμαινε ότι στα τέλη της δεκαετίας οι πολιτικές ασφαλείας των δύο χωρών παρουσίαζαν λιγότερες διαφορές από ότι στην αρχή της δεκαετίας και ότι είχε οικοδομηθεί μια ευέλικτη συνεργασία μεταξύ τους, με τα δύο κράτη πλέον να συμφωνούν σε αρκετά στρατηγικά ζητήματα.

Παρά τα όποια σημεία σύγκλισης, οι αποκλίνουσες οπτικές ως προς τον πόλεμο των ΗΠΑ ενάντια στην τρομοκρατία και την εισβολή στο Ιράκ δημιούργησαν

⁷¹ Επειδή συχνά παρατηρείται σύγχυση μεταξύ ESDI και ESDP, είναι, ίσως, σκόπιμο να γίνει κάποια διευκρίνιση. Η ESDI είναι το αποτέλεσμα των αποφάσεων που πάρθηκαν από την Ατλαντική Συμμαχία το 1996 στο Βερολίνο και στόχευαν στο να δώσουν στα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη του NATO την πιθανότητα να χρησιμοποιούν τους πόρους και τις δυνατότητες της Ατλαντικής Συμμαχίας ή τη διαχείριση κρίσεων. Η ESDP είναι ένα πολιτικό σχέδιο που η ΕΕ προσπαθεί να επιτύχει. Αυτές οι δύο διαφορετικές προσεγγίσεις έχουν τον ίδιο στόχο, δηλαδή να καταστήσουν ικανή την ΕΕ να αναλάβει ευθύνες στη διεθνή σκηνή. Βλ. Martin Aguera, "Reform of the Bundeswehr: Defense Policy Choices for the Next German Administration", *Comparative Strategy* 21:3 (2002): 179-202.

σοβαρά εμπόδια στην γερμανο-βρετανική συνεργασία. Αυτά τα γεγονότα εξέθεσαν τις θεμελιώδεις διαφορές στις στρατηγικές κουλτούρες των δύο κρατών, κατέδειξαν τα όρια της αλλαγής στη στάση του Βερολίνου αναφορικά με τη χρήση βίας και την έμφαση της Μεγάλης Βρετανίας στην ειδική σχέση τους με τις ΗΠΑ. Καθώς, λοιπόν, ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας διευρυνόταν και η κοινή φωνή της Ευρώπης αποδυναμωνόταν, παρουσιάστηκε πόλωση στην ΕΕ, με αποτέλεσμα η Γερμανία και η Μεγάλη Βρετανία να βρεθούν σε αντίπαλα στρατόπεδα.

Οι αντιτιθέμενες βρετανικές και γερμανικές θέσεις αντικατόπτριζαν τις διαφορετικές αξιολογήσεις των απειλών και, στην περίπτωση της Γερμανίας, μια προσφάτως αποκτημένη αυτοπεποίθηση και προθυμία να προσδιορίσει και να εκφράσει τα συμφέροντά της, τα οποία για πρώτη φορά συγκρούονταν δραματικά με αυτά του διατλαντικού της εταίρου, δηλαδή των ΗΠΑ. Αντιτιθέμενες προσεγγίσεις αναφορικά με τη χρήση βίας και τη σχετική σημασία που αποδιδόταν στον πολυμερισμό και το διεθνές δίκαιο, σε συνδυασμό με εσωτερικές πιέσεις, οδήγησαν στη διαφωνία Βρετανίας και Γερμανίας μετά το 2001⁷².

Καθώς, λοιπόν, η ευρω-ατλαντική κοινότητα διαταράχθηκε, η Γερμανία και η Μεγάλη Βρετανία ήρθαν αντιμέτωπες με τις σκληρές και ανεπιθύμητες επιλογές μεταξύ ευρωπαϊκών και ατλαντικών λύσεων. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να παγιδευτούν στις θέσεις των στενών τους συμμάχων -της Γαλλίας και των ΗΠΑ, αντιστοίχως-. Στο τέλος, κανένα από τα δύο κράτη δεν είχε σημαντική συμβολή στον καθορισμό της έκβασης των συζητήσεων στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Επιπλέον, η άρνηση της Γερμανίας στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο ιρακινό έδαφος διέυρνε περαιτέρω το χάσμα.

Η αλλαγή κυβέρνησης στη Γερμανία και η άνοδος στην εξουσία της Angela Merkel γέννησε ελπίδες στο Ηνωμένο Βασίλειο για τη διεξαγωγή των απαραίτητων οικονομικών μεταρρυθμίσεων και την ευθυγράμμιση της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας με τις ατλαντικές θέσεις. Πράγματι, η νέα καγκελάριος είχε επιχειρήσει να μειώσει την εξάρτηση της χώρας της από την Γαλλία μέσω της προσπάθειας αποκατάστασης των σχέσεων και επίτευξης συμφωνίας σε θέματα εξωτερικής πολιτικής με το Ηνωμένο Βασίλειο και, φυσικά, με τις ΗΠΑ.

⁷² Αυτή ακριβώς η διαφωνία αποτέλεσε μέρος ενός ευρύτερου ευρωπαϊκού χάσματος μεταξύ της “παλιάς” και της “νέας” Ευρώπης, όπως χαρακτηριστικά διατυπώθηκε από τον Ντόναλντ Ράμσφελντ.

Επιπλέον, στο πλαίσιο της διευρυμένης ΕΕ των 25 κρατών-μελών, η Merkel φαινόταν να είναι ανοιχτή στην προοπτική μεγαλύτερης ποικιλίας συμμαχιών και συνεργασιών εντός της Ένωσης και συνεπώς σε έναν υποβιβασμό του αποκλειστικού γαλλο-γερμανικού διαλόγου. Παρατηρήθηκε, δηλαδή, απομάκρυνση από τον παραδοσιακό ευρωπαϊκό σύμμαχο και προσέγγιση με τους διατλαντικούς συμμάχους.

Έντονο σημείο τριβής αποτέλεσε η αντίληψή τους σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αφού η Γερμανία επιθυμούσε να θεμελιώσει μια Ευρωπαϊκή Ένωση Άμυνας και Ασφάλειας ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο⁷³ προτιμούσε τη διακυβερνητική συνεργασία. Επιπροσθέτως, η ανάληψη παγκόσμιου, και όχι απλώς περιφερειακού ρόλου, της ΕΕ μέσω της ΕΠΑΑ καθώς και η χρήση προληπτικής βίας, συνιστούσαν παράγοντες διχασμού μεταξύ Λονδίνου και Βερολίνου. Τέλος, η εντεινόμενη πίεση που ασκούσε το Λονδίνο στη Γερμανία, από κοινού με άλλους συμμάχους, για την αύξηση των αμυντικών της δαπανών ούτως ώστε να ανταπεξέλθει πληρέστερα στις υποχρεώσεις της προς την Ατλαντική Συμμαχία και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής άμυνας, δυσανεστούσαν τη γερμανική ηγεσία.

Μετά το δημοψήφισμα της Μεγάλης Βρετανίας τον Ιούνιο 2016 για αποχώρηση από την ΕΕ, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών εισέρχονται σε μια νέα εποχή. Υπάρχει κοινή επιθυμία για συνέχιση των μεταξύ τους διπλωματικών, εμπορικών και οικονομικών σχέσεων, όμως το γεγονός ότι δεν θα κινούνται πια εντός ευρωπαϊκού πλαισίου ενδεχομένως να δημιουργήσει εμπόδια που οι δύο κυβερνήσεις θα κλιθούν να αντιμετωπίσουν. Σαφώς και η αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας δυσανεστεί την Γερμανία χωρίς αυτό να υποδηλώνει ουσιαστική αλλαγή πλεύσης στην εξωτερική πολιτική της δεύτερης έναντι της πρώτης δεδομένου ότι υφίστανται στενοί δεσμοί σε άλλα πλαίσια πολυμερούς συνεργασίας όπως το ΝΑΤΟ, ο ΟΑΣΕ και ο ΟΗΕ.

3.2.2 Σχέσεις Γερμανίας - Γαλλίας

Η Γαλλία είναι ο στενότερος και σημαντικότερος πολιτικός εταίρος της Γερμανίας, αφού με τη Γαλλία συντονίζει τις πολιτικές τις περισσότερο απ' ό,τι με οποιοδήποτε

⁷³ Helga Haftendorn and Michael Kolkman, "German policy in a strategic triangle: Berlin, Paris, Washington ... and what about London?" *Cambridge Review of International Affairs* 17:3 (2004): 467-479.

άλλο κράτος. Η πορεία των γαλλογερμανικών σχέσεων δεν υπήρξε ποτέ ευθύγραμμη και ομαλή. Αντιθέτως μάλιστα, επανειλημμένα σημειώθηκαν εντάσεις και αντιπαλότητες, κυρίως σε ζητήματα που αφορούσαν στο γεωπολιτικό βάρος της καθεμιάς στην Ευρώπη, δεδομένου ότι και τα δύο κράτη παραδοσιακά διεκδικούσαν το ρόλο της ηγεμονικής δύναμης στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Μεταπολεμικά, οι πολιτικές σχέσεις τους βελτιώθηκαν κυρίως από τις 22 Ιανουαρίου 1963 και έπειτα, όταν και υπογράφηκε η γαλλο-γερμανική Συνθήκη Συνεργασίας μεταξύ του Γάλλου Προέδρου Charles De Gaulle και του Γερμανού Καγκελάριου Konrad Adenauer.⁷⁴

Η Γαλλία δε βιάστηκε να δώσει τη συγκατάθεσή της στην ενοποίηση της Γερμανίας διότι διακυβεύονταν σημαντικά συμφέροντά της και, κυρίως, η παρουσία της ως μεγάλης δύναμης. Η Γαλλία έδινε την εντύπωση ότι ταλαντευόταν ανάμεσα σε δύο ανησυχίες: Από τη μία επιθυμούσε να απεμπολήσει η Γερμανία την ευρωπαϊκή της φύση και από την άλλη, αν αυτό δε συνέβαινε, έβλεπε τη Γερμανία ως απειλή για την προνομιακή θέση της στην ΕΟΚ⁷⁵. Μόνο όταν διευκρινίστηκε ότι η εξέλιξη των ενδογερμανικών σχέσεων θα παρέμενε αγκιστρωμένη στο «συνολικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών διαδικασιών»⁷⁶ δημιουργήθηκε θετικό κλίμα στη Γαλλία για την αποδοχή της γερμανικής ενοποίησης.

Η πολιτική της Γερμανίας άλλαξε σημαντικά μετά τις εκλογές του 1998 και την ανάληψη της ηγεσίας από τον Gerhard Schroeder, ο οποίος αμέσως δήλωσε ότι η Γερμανία θα προωθούσε πλέον τα δικά της ξεχωριστά εθνικά συμφέροντα και θα δρούσε με περισσότερη αποφασιστικότητα για την άμυνά της, ενώ θα συνέχιζε να υποστηρίζει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, όπου η Γαλλία θεωρήθηκε ως παράγοντας-κλειδί για την επιτυχία του εγχειρήματος. Μια διαφοροποίησή του από τον προκάτοχό του ήταν η μερική αποστασιοποίησή του από τις ΗΠΑ και η προσπάθεια εξίσωσης ΗΠΑ-ΕΕ μέσω στενότερης συνεργασίας με τη Γαλλία για την ενδυνάμωση της Ευρώπης⁷⁷. Η ενδυνάμωση του γαλλογερμανικού άξονα είχε θετικές επιπτώσεις όχι μόνο στην εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας της Γερμανίας, αλλά και σε άλλους τομείς, όπως είναι τα ενεργειακά, περιβαλλοντικά, νομικά και εσωτερικά ζητήματα. Η συνεργασία τους, όμως, υπήρξε στενότερη και σαφώς σημαντικότερη σε θέματα υψηλής πολιτικής, όπου έμφαση δόθηκε στη γερμανική

⁷⁴ Otte and Greve, 78-79.

⁷⁵ Treverton, 201.

⁷⁶ Schoellgen, 35.

⁷⁷ Treverton, 202.

πολιτική στην ΕΕ, ιδίως στην Αγροτική πολιτική, την κατανομή των ψήφων και το Σύμφωνο Σταθερότητας.

Θεωρώντας ότι κατέχει σημαντικό ρόλο στον παγκόσμιο συσχετισμό δυνάμεων, η Γαλλία υπήρξε η κινητήριος δύναμη στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Χωρίς τις γαλλικές πρωτοβουλίες η Γερμανία δε θα είχε φτάσει στην ΕΟΚ και χωρίς στενή γαλλογερμανική συνεργασία η ΕΟΚ θα κατέρρεε. Η έντονη διακυβερνητική συνεργασία ανάμεσα στα δύο κράτη είναι μοναδική τόσο για τα ευρωπαϊκά όσο και για τα διεθνή δεδομένα. Ενέργειες που έγιναν με την αφορμή της επετείου για τα 40 χρόνια της Συνθήκης που υπογράφηκε στα Ηλύσια Πεδία, όπως η εγκαθίδρυση τακτικών συναντήσεων σε επίπεδο Υπουργών και η θέσπιση διακοινοβουλευτικής συνεργασίας μέσω μιας κοινής συνέλευσης, αποδεικνύουν περίτρανα το παραπάνω επιχείρημα. Η γαλλογερμανική ατμομηχανή είναι σημαντική για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αφού οποιαδήποτε πρόοδος μπορεί να επιτευχθεί μόνο κατόπιν κοινής συναίνεσης και προσπάθειας Γαλλίας και Γερμανίας.⁷⁸

Οι πρωτοβουλίες του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών, Joschka Fischer, σχετικά με τη θεσμική αναδιοργάνωση της Ευρώπης και όλες οι συνακόλουθες ενέργειες του Βερολίνου, που προκάλεσαν την αντίδραση του Παρισιού, είχαν δημιουργήσει σύγχυση για τις πολιτικές και οικονομικές στοχεύσεις του γαλλογερμανικού άξονα στη σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, ο ΥΠΕΞ της Γερμανίας σε μια ομιλία του αναφορικά με το σύγχρονο ρόλο του έθνους-κράτους στη νέα παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, πρότεινε μια συνταγματική επανίδρυση της Ευρώπης, επιχειρηματολογώντας υπέρ της ανάγκης δημιουργίας ενός νέου θεσμικού κέντρου βάρους και ενός επαναπροσδιορισμού της σχέσης μεταξύ μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας και των ευρωπαϊκών εθνικών κρατών. Υποστήριξε ότι η πολιτική ενοποίηση ήταν ο τελευταίος και ουσιαστικός λίθος της πολιτικής ολοκλήρωσης:

«Η θεσμική αναπροσαρμογή της Ευρώπης σε ένα πολιτικό μόρφωμα που θα επηρεάζει πολύ πιο άμεσα τις ζωές των πολιτών είναι ο μοναδικός τρόπος να αντιμετωπιστεί η αδιαφορία των ευρωπαϊκών πολιτών για τα ευρωπαϊκά πράγματα. Ο μόνος τρόπος για να αποφευχθεί η μετατροπή της Ε.Ε. σε ένα δυσκίνητο θεσμικό

⁷⁸ Schoellgen, 35.

κατασκεύασμα είναι η μετάβαση από τη συνομοσπονδία της Ευρώπης στην πλήρη κοινοβουλευτικοποίηση στο πλαίσιο μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας».⁷⁹

Οι Γάλλοι αντέδρασαν επιθετικά στο μοντέλο αυτό, ισχυριζόμενοι ότι το έθνος-κράτος αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της ευρωπαϊκής ιστορίας, το οποίο δε μπορούσε να θυσιαστεί για χάρη της λειτουργικότητας κάποιου συστήματος. Μπροστά στις αντιδράσεις που προβλήθηκαν, ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών ανασκεύασε τις προτάσεις του για να κατευνάσει τους Γάλλους. Ωστόσο, η συζήτηση αυτή τερματίστηκε προσωρινά δύο χρόνια αργότερα μέσω της υιοθέτησης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος από τη διακυβερνητική τον Ιούνιο του 2004.

Με μια προσεκτική εξέταση μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι μεταξύ των δύο κρατών υπάρχουν σημεία στα οποία οι στρατηγικές τους επιδιώξεις ταυτίζονται, αλλά και σημεία στα οποία τα συμφέροντά τους συγκρούονται κάθετα. Η συμμαχία αυτή εδράζεται σε σημαντικές κοινές πολιτικοοικονομικές παραδόσεις με τεράστιο ενοποιητικό βάρος, που απορροφούν πολλούς από τους κραδασμούς που αναφέρονται στο πλέγμα των σχέσεων αυτών, και υπονομεύονται από διαμετρικά αντίθετες αντιλήψεις για αναπόσπαστα στοιχεία ταυτότητας των δύο εθνών, και φυσικά από συγκεκριμένες πολιτικές και οικονομικές επιδιώξεις των κρατών που ενίοτε συγκρούονται. Μεταξύ των δύο εταίρων κυριαρχεί η άποψη ότι είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός ευρωπαϊκού πυρήνα, μιας «avant-garde», η οποία θα οδηγεί την ΕΕ προς την εμβάθυνση και την ολοκλήρωσή της.

Τα δύο κράτη θεωρούν ότι οι χώρες που καταβάλουν τα μεγαλύτερα χρηματικά ποσά για τις ανάγκες της Ε.Ε. οφείλουν να έχουν ένα βαρύνοντα λόγο στη διαχείριση των ευρωπαϊκών πραγμάτων και διαβουλεύονται εδώ και κάποια χρόνια για μια σειρά πρωταρχικών ζητημάτων. Κατά την κρίση τους, αν η ΕΕ ενισχύσει την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη του τομέα έρευνας και καινοτομίας, θα αποκτήσει το προβάδισμα στην αναμέτρησή της με τις ΗΠΑ και τις αναδυόμενες ασιατικές δυνάμεις. Κατέθεσαν, επίσης, συγκεκριμένες προτάσεις για την θεσμική αναπροσαρμογή του ρόλου και της σπουδαιότητας των διαφόρων Επιτρόπων καθώς και για την θέσπιση πλαφόν στη χρηματοδότηση της Ένωσης κάτω από το μέχρι τότε

⁷⁹ Ανδρέας Στεργίου, *Η Γερμανική Εξωτερική Πολιτική 1945-2005: Από την Εξάρτηση στην Αυτονομία*, (Αθήνα: ΡΟΕΣ, 2005), 157.

θεσπισμένο ποσοστό του προϋπολογισμού. Το κείμενο του Ευρωσυντάγματος που υιοθετήθηκε τον Ιούνιο 2004 έλαβε πρωτίστως υπ' όψιν τις απαιτήσεις της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας, στο οποίο το Λονδίνο εισέπραξε τη δυνατότητα να αυτοεξαιρείται από διάφορες κοινοτικές ρυθμίσεις, ενώ το Παρίσι και το Βερολίνο απέκτησαν αυξημένο θεσμικό βάρος.

Η προσήλωση στην ύπαρξη μιας «avant-garde» προξενεί στους άλλους ευρωπαίους εταίρους το φόβο για ενδεχόμενη συγκρότηση ενός πιο συνεκτικού «εσωτερικού πυρήνα» στην ΕΕ, της λεγόμενης «Ένωσης δύο ταχυτήτων»⁸⁰. Ένας άλλος φόβος τους είναι η πιθανότητα σύμπτυξης ενός πυρήνα, εντός του θεσμικού πλαισίου της Ένωσης ή και εκτός αυτής, ως άτυπης μορφής συνεργασίας ανάμεσα στις μεγαλύτερες χώρες-μέλη. Η γερμανική πολιτική ηγεσία, ωστόσο, απορρίπτει τον όρο «διευθυντήριο» και κάνει λόγο για «σκληρό πυρήνα κρατών» ο οποίος όμως δύναται να συμπεριλάβει στους κόλπους του και άλλα κράτη-μέλη που ενδεχομένως να θελήσουν να προσχωρήσουν σε αυτόν .

Συμφωνία επίσης υπάρχει μεταξύ των δύο κρατών όσον αφορά τα ποσοστά δημοσίου ελλείμματος και δημοσίου χρέους που ορίζονται από το Σύμφωνο Σταθερότητας, παρόλο που οι οικονομικές πολιτικές των δύο κρατών είναι διαφορετικές. Στον τομέα αυτό, ο καλός συντονισμός βοήθησε τις δύο χώρες να αντιμετωπίσουν από κοινού την έντονη κριτική που τους ασκήθηκε για την παραβίαση των ορίων του Συμφώνου Σταθερότητας. Η Γερμανία και η Γαλλία ισχυρίστηκαν ότι το έλλειμμά τους οφειλόταν εν μέρει στη μείωση των φόρων των νέων μελών της ΕΕ στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Ωστόσο, δεν έλειψαν εντάσεις και αντιπαλότητες, καθώς και αποκλίσεις σε βασικά ζητήματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ένα παράδειγμα αποτελεί η διαμόρφωση του γεωπολιτικού βάρους των δύο δυνάμεων στην Ευρώπη, και πάνω απ' όλα η κατανομή των υποχρεώσεων και των οφελών από τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανάμεσα στις δύο χώρες. Αυτό έχει διαφανεί από τις συνόδους κορυφής αρχηγών κρατών τα τελευταία χρόνια, με πιο χαρακτηριστική αυτή της Νίκαιας, όπου οι Γάλλοι και οι Γερμανοί διαφώνησαν κάθετα για την κατανομή των ψήφων μεταξύ των κρατών. Πιο συγκεκριμένα, η Γερμανία υποστήριζε την αύξηση του αριθμού των αποφάσεων που θα λαμβάνονταν με πλειοψηφία, διότι έτσι θα

⁸⁰ Στεργίου, 161.

αυξανόταν η δημοκρατική νομιμότητα της ΕΕ, ενώ η Γαλλία εναντιωνόταν επειδή φοβόταν ότι, μετά την επερχόμενη διεύρυνση της ΕΕ προς τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, η Γερμανία θα κέρδιζε πολύ εύκολα την υποστήριξη αυτών παραμερίζοντας έτσι τις γαλλικές προτιμήσεις.

Μια άλλη αντίθεση συνίσταται στην εδώ και δεκαετίες διαρκούσα διαμάχη Γερμανίας-Γαλλίας ως προς την κατανομή των κονδυλίων της ΕΕ⁸¹, η οποία αντανακλά και μια ευρύτερη εσωτερική διαμάχη της ΕΕ για το οικονομικό και κοινωνικό της μέλλον. Στον τομέα της ΚΑΠ υπήρξαν διαφωνίες⁸² που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε σοβαρά προβλήματα και οξείες τριβές, αν η Γαλλία αντιδρούσε εντονότερα, όπου η Γερμανία πρότεινε τη μείωση της συνεισφοράς της που θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο αν άλλαζε ριζικά η ΚΑΠ. Μια τέτοια ενέργεια θα επηρέαζε άμεσα τα γαλλικά αγροτικά συμφέροντα, αφού η Γαλλία λάμβανε περίπου 20% του προϋπολογισμού της ΚΑΠ. Τον Οκτώβριο του 2002 στις Βρυξέλλες επετεύχθη τελικά συμβιβασμός, όπου ο Γάλλος πρόεδρος υπερασπίστηκε τον γαλλικό αγροτικό τομέα αποτρέποντας δραστικές αλλαγές, ενώ ο Γερμανός καγκελάριος απέτρεψε οποιαδήποτε αύξηση στον προϋπολογισμό της ΚΑΠ. Ακόμη, οι δύο ηγέτες δήλωσαν ότι συμφωνούν σε μια κοινή θέση σχετικά με τις δαπάνες της ΚΑΠ επιλέγοντας το έτος 2007 ως σημείο εκκίνησης των μεταρρυθμίσεων.

Μια υπόθεση επιχειρηματικού χαρακτήρα προξένησε επίσης τριβές στις σχέσεις τους. Πιο συγκεκριμένα, την άνοιξη του 2003 ο γερμανικός κολοσσός Siemens επιχείρησε να εξαγοράσει τη γαλλική εταιρεία Alstom. Αυτή η κίνηση όμως προκάλεσε την παρέμβαση της γαλλικής κυβέρνησης με σκοπό τη ματαίωση του εγχειρήματος, με το επιχείρημα ότι διακυβεύονται εθνικά συμφέροντα⁸³. Γερμανοί αξιωματούχοι αντέδρασαν αρνητικά, ισχυριζόμενοι ότι τα γαλλικά εθνικά συμφέροντα υπερίσχυαν όταν δυσκόλευαν οι συνθήκες παρά τις περί του αντιθέτου πολυάριθμες γαλλικές πολιτικές δηλώσεις. Μόλις ένα μήνα πριν την κατάρρευση των διαπραγματεύσεων, οι Chirac και Schroeder υποσχέθηκαν ότι οι βιομηχανικές πολιτικές θα ευθυγραμμίζονταν προκειμένου να διευκολυνθεί το είδος των συγχωνεύσεων που η Siemens επεδίωκε, ένας συντονισμός που απαιτούσε ριζικές

⁸¹ Schöllgen, 39.

⁸² Διαφωνίες σε θέματα κατανομής των κονδυλίων χρονολογούνται ήδη από το 1957 στην ΕΟΚ εξαιτίας του γεγονότος ότι η Γερμανία ήταν η σημαντικότερη δωρήτρια ενώ η Γαλλία η μεγαλύτερη επωφελούμενη κοινοτικών κονδυλίων.

⁸³ Στεργίου, 162.

αλλαγές στο ρόλο του κράτους σε σχέση με το βιομηχανικό τομέα και στα δύο κράτη⁸⁴. Εν όψει της κοινής μάχης που επρόκειτο να δώσουν Γαλλία και Γερμανία στη Σύνοδο Κορυφής του Ιουνίου 2004, οι ηγέτες των δύο κρατών συμφώνησαν στην υπαναχώρηση της Γερμανίας στο θέμα των κοινοτικών επιδοτήσεων και στην απόρριψη από τη Γαλλία των κοινοτικών απαγορεύσεων για την εξαγορά επιχειρήσεων.

Μεγάλο αγκάθι στις γαλλογερμανικές σχέσεις συνιστά το ζήτημα της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, εναντίον της οποίας το Παρίσι έχει διατυπώσει έντονες επιφυλάξεις. Εκτός από τις ενστάσεις οικονομικού και πολιτικού χαρακτήρα, οι Γάλλοι ανησυχούν για περαιτέρω διόγκωση των μεταναστευτικών τάσεων προς τη Γαλλία και υποστηρίζουν ότι η είσοδος της Τουρκίας θα εισαγάγει στην Ευρώπη όλα τα προβλήματα που μαστίζουν την περιοχή. Η γερμανική κοινωνία είναι, αντίθετα, έντονα διχασμένη σχετικά με το ζήτημα αυτό. Ενώ η κυβέρνηση Σοσιαλδημοκρατών και Πρασίνων δεσμεύτηκε απέναντι στην Τουρκία ότι δε θα πρόβαλε αντιρρήσεις στη διαδικασία ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, οι Χριστιανοδημοκράτες αντέδρασαν σθεναρά σε κάθε τέτοιου είδους ενδεχόμενο⁸⁵.

Η από κοινού αντίσταση Γαλλίας και Γερμανίας στον πόλεμο που διεξήχθη από τις ΗΠΑ στο Ιράκ σηματοδότησε ένα υψηλό σημείο πολιτικής ευθυγράμμισης μεταξύ των δύο χωρών. Έκτοτε, η συνεργασία με τη Γαλλία έχει ενδυναμωθεί σημαντικά, και μάλιστα στους τομείς υψηλής πολιτικής όπως είναι η εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφαλείας. Κατόπιν τούτου, η Γαλλία έκανε προτάσεις για ακόμα στενότερη συνεργασία και ολοκλήρωση, οι οποίες όμως είχαν αντίκτυπο στις σχέσεις της Γερμανίας με τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και με τις ΗΠΑ, τομείς όπου η Γερμανία παραδοσιακά ακολουθούσε διαφορετική πολιτική από αυτή της Γαλλίας.⁸⁶ Τέλος, σημείο τριβής αποτέλεσε η αποχή της Γερμανίας από την Απόφαση 1973 του Σ.Α. του ΟΗΕ σχετικά με τη λήψη στρατιωτικών μέτρων έναντι της Λιβύης το 2011, που αποκαταστάθηκε όμως από την αλληλεγγύη που προσέφερε η Γερμανία στη Γαλλία μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι τον Νοέμβριο 2015 και στην συμμετοχή της στην αντιμετώπιση του ISIL.

⁸⁴ Kaare Dahl Martinsen, "The end of the affair? Germany's relationship with France", *German Politics* 14:4(2005): 406.

⁸⁵ Στεργίου, 159-167.

⁸⁶ Martinsen, 401-416.

Η μεγαλύτερη πρόκληση για το γαλλογερμανικό άξονα συνίσταται στο να αποδείξει ότι δεν τείνει σε ηγεμονικές συμπεριφορές απέναντι σε μικρότερα κράτη. Το ζητούμενο για τους Γάλλους και τους Γερμανούς είναι να αποδείξουν ότι δεν αποτελούν απλούς παρατηρητές ενός ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος αλλά ούτε και κυνικούς διεκδικητές ενός μεγαλύτερου μεριδίου ισχύος στο πλαίσιο αυτό.⁸⁷ Το διακύβευμα συνίσταται στην αποδοχή της μεγαλύτερης πρόκλησης του 21^{ου} αιώνα, του ζητήματος δηλαδή των διεθνών παρεμβάσεων και του δικαιώματος ή μη της προώθησης της δημοκρατίας σε άλλα κράτη.

3.2.3 Σχέσεις Γερμανίας - ΗΠΑ

Κυρίαρχο στοιχείο στην εξωτερική πολιτική της Βόννης μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε η διεθνής επιτήρηση και η ηγεμόνευσή της από τις ΗΠΑ, που ανυψώθηκαν σε προστάτη και απελευθερωτή του γερμανικού έθνους. Οι διασυνδέσεις με τις ΗΠΑ παρείχαν την αίσθηση της ασφάλειας. Η σχέση προστασίας μετεξελίχθηκε σε σχέση εξάρτησης και αυτή έμελλε να διαμορφώσει μια από τις βασικότερες συνιστώσες της διαδικασίας μετατροπής της Γερμανίας από κράτος υπό κατοχή σε κράτος εν δράσει στη διεθνή πολιτική. «Η αμερικανική πολιτική αγκάλιασε την ενοποίηση από την αρχή μέχρι το τέλος»⁸⁸ θέτοντας όμως ως απαράβατο όρο τη «συμμετοχή της ενοποιημένης Γερμανίας στο ΝΑΤΟ»⁸⁹.

Η Γερμανία και οι ΗΠΑ συνδέονται με μια ισχυρή σχέση φιλίας που θεμελιώθηκε σε κοινές εμπειρίες, αξίες και ενδιαφέροντα. Ακόμα και μετά το 1990, οι ΗΠΑ εξακολούθησαν να υπαγορεύουν την γερμανική πολιτική στρατιωτικής ασφάλειας και να ασκούν επιρροή. Έδειξαν όμως και προθυμία να μεταφέρουν περισσότερες ευθύνες στη σύμμαχο Γερμανία, παρέχοντάς της έτσι την ευκαιρία να ασκήσει μια πιο ανεξάρτητη πολιτική, σε αντίθεση με την πολιτική του παρελθόντος που χαρακτηριζόταν απλώς από μια τυφλή υπακοή και εκτέλεση των αμερικανικών επιταγών⁹⁰.

⁸⁷ Στεργίου, 181.

⁸⁸ Treverton, 219.

⁸⁹ Schoellgen, 35.

⁹⁰ Otte and Greve, 76-78.

Ο George Bush ο πρεσβύτερος ήταν ο πρώτος Αμερικανός πρόεδρος που υιοθέτησε την ιδέα μιας ισχυρής και ανεξάρτητης Γερμανίας σε μια ισχυρή και ανεξάρτητη Ευρώπη, ενώ υποστήριξε ενεργά τη διαδικασία της γερμανικής ενοποίησης παρά τις επιφυλάξεις της ΕΣΣΔ, της Γαλλίας και της Βρετανίας. Η αμερικανο-γερμανική συνεργασία κατά τη διάρκεια της επανένωσης ενδυνάμωσε την εμπιστοσύνη ανάμεσα στις δύο χώρες, προετοιμάζοντας έτσι το σκηνικό για την προαγωγή της σχέσης τους στο επόμενο επίπεδο.

Στη συνέχεια, ο πρόεδρος Bill Clinton έκανε λόγο για το δικαίωμα και την υποχρέωση της Γερμανίας να γίνει ένας περιφερειακός εταίρος με πλήρη δικαιώματα και ευθύνες. Πριν και κατά τη διάρκεια των επισκέψεών του στη Γερμανία ο Clinton ενέκρινε τον γερμανικό ηγετικό ρόλο στη δημιουργία μιας ισχυρότερης ευρωπαϊκής αμυντικής ικανότητας, στην προώθηση της ευρωπαϊκής ενότητας και στην ενίσχυση της Ανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα, όμως, απείχε από οποιεσδήποτε συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με τον τρόπο που η Γερμανία θα εκτελούσε αυτόν τον ηγετικό ρόλο. Έκανε μάλιστα και μια διφορούμενη δήλωση η ουσία της οποίας έγκειτο στο ότι η Γερμανία είχε αντικαταστήσει τη Βρετανία ως τον «ειδικό εταίρο» των ΗΠΑ στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα αυτός ο ενθουσιασμός να προκαλέσει ανησυχίες στη Γερμανία, η οποία έπρεπε να διασφαλίσει τις καλές της σχέσεις με τη Γαλλία και τη Βρετανία.

Οι σχέσεις, όμως, Γερμανίας και ΗΠΑ άρχισαν να γίνονται προβληματικές για διάφορους λόγους. Ένας από αυτούς υπήρξε το ζήτημα των αποζημιώσεων. Πρόκειται για μια υπόθεση καταβολής αποζημιώσεων από την εποχή του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου προς τους Εβραίους, η οποία συντάραξε τον επιχειρηματικό κόσμο. Το θέμα έλαβε τεράστια έκταση, καθώς ο γερμανικός επιχειρηματικός κόσμος βρέθηκε αντιμέτωπος με απειλές, που υποκινούνταν και μέσα από το Λευκό Οίκο, ότι όλα τα γερμανικά προϊόντα θα δοκίμαζαν μια κατάσταση μποϊκοτάζ σε όλη την Αμερική σε περίπτωση που δεν ικανοποιούνταν άμεσα οι απαιτήσεις των εβραϊκών οργανώσεων για αποζημιώσεις⁹¹. Ο καγκελάριος της Γερμανίας, Gerhard Schröder, παρενέβη και διευθέτησε αποτελεσματικά το ζήτημα. Με τον τρόπο αυτό η

⁹¹ Η Αμερική ήταν η μεγαλύτερη αγορά διάθεσης γερμανικών προϊόντων στον κόσμο και βαρόμετρο για την ανάπτυξη της γερμανικής οικονομίας. Για το ζήτημα των αποζημιώσεων βλ., Στεργίου, 125-131.

Ομοσπονδιακή Γερμανία είχε μεν επιτελέσει το «χρέος της απέναντι στην ιστορία», είχαν ωστόσο δημιουργηθεί ρωγμές στις αμερικανο-γερμανικές σχέσεις.

Ένας δεύτερος λόγος που συνέβαλε εξαιρετικά στη δημιουργία έντονης δυσαρέσκειας και προβληματισμού στη γερμανική κοινωνία είναι η ιδιαίτερα περιφρονητική προς τη διεθνή κοινότητα και τους διεθνείς οργανισμούς άρνηση των Αμερικανών να συνεπικουρήσουν κάποιες σημαντικές προσπάθειες εκπολιτισμού του άναρχου διεθνούς συστήματος. Αρνητικά επέδρασε επίσης και η ανακοίνωση της Ουάσιγκτον για την προώθηση του National Missile Defense (NMD) η οποία μπορεί να μην εφαρμόστηκε ποτέ, αλλά αποτελούσε πάντα μια θεωρητική δέσμευση των μεγάλων δυνάμεων για περιορισμό της χρήσης των πυρηνικών όπλων⁹². Στο γερμανικό τύπο άρχισαν να πληθαίνουν τα τελευταία χρόνια αναφορές σχετικά με την άρνηση των ΗΠΑ να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις απέναντι στον ΟΗΕ, αναφορές που είχαν ιδιαίτερα έντονο αρνητικό αντίκτυπο δεδομένης της οικονομικής δυσπραγίας που χαρακτηρίζει τον οργανισμό τα τελευταία χρόνια.

Ζήτημα τριβής αποτέλεσε και η άρνηση των ΗΠΑ να υπογράψουν το Πρωτόκολλο του Κιότο για την υπερθέρμανση του πλανήτη, όπου τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύονταν να μειώσουν την εκπομπή τοξικών αερίων από τα εργοστάσιά τους ως το 2012. Άλλο πρόβλημα που προέκυψε στις σχέσεις τους ήταν και η άρνηση αποδοχής από μέρος των ΗΠΑ της άμεσης δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για εκδίκαση εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Μάλιστα, ο Υφυπουργός για ευρωπαϊκές υποθέσεις των ΗΠΑ, James Dobbins, δήλωσε χαρακτηριστικά σε συνέντευξή του ότι «η υπογραφή της συνθήκης από τον πρόεδρο Clinton λίγο πριν την αποχώρησή του από την εξουσία ήταν κυρίως ένα τεχνικό βήμα παρά μια έκφραση πρόθεσης για υποβολή της συνθήκης προς επικύρωση»⁹³. Επιπροσθέτως, η Γερμανία δε βλέπει πλέον την αναγκαιότητα διατήρησης του ηγετικού ρόλου των ΗΠΑ στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας και προτιμά να συνεργάζεται μαζί της στο πλαίσιο μιας εταιρικής σχέσης.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, όμως, έδωσαν το έναυσμα για αλλαγές στην παγκόσμια πολιτική. Αμέσως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, οι

⁹² Scott Erb, *German Foreign Policy, Navigating a New Era*, (USA: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2003), 189.

⁹³ Στεργίου, 175.

Αμερικανοί απαίτησαν από τους νατοϊκούς συμμάχους τους να θέσουν σε ισχύ το άρθρο 5 της Ατλαντικής Συμμαχίας για τη συλλογική άμυνα σε περίπτωση επίθεσης εναντίον ενός κράτους-μέλους του NATO⁹⁴. Ο καγκελάριος Schroeder, αφού χαρακτήρισε τα χτυπήματα ως «κήρυξη πολέμου εναντίον όλου του πολιτισμένου κόσμου»⁹⁵ υποσχέθηκε συμπαράσταση στις ΗΠΑ για όποια πολιτική γραμμή αποφάσιζαν να ακολουθήσουν. Στον πόλεμο του Αφγανιστάν το Βερολίνο, «κάτω από τη νομιμοποιητική αρχή της καταπολέμησης της τρομοκρατίας»⁹⁶, έδωσε τη συγκατάθεσή του για χρήση του γερμανικού εδάφους από τις αμερικανικές δυνάμεις, αποδέχθηκε τη δέσμευση για αποστολή γερμανικών στρατευμάτων υπό την αιγίδα του NATO στην πολύπαθη χώρα και, μετά τον πόλεμο, προσέφερε μεγάλη οικονομική βοήθεια για την ανοικοδόμησή της.

Η αλαζονεία της κυβέρνησης Bush, που εκδηλώθηκε αρχικά με μια άνευ προηγουμένου περιφρόνηση της διεθνούς κοινότητας, και πάνω απ' όλα η αλαζονική στάση των ΗΠΑ στον πόλεμο του Ιράκ άρχισαν πάλι να μεταβάλλουν το κλίμα στις αμερικανο-γερμανικές σχέσεις εξαιτίας, κυρίως, της άρνησης της Γερμανίας να συνδράμει στον πόλεμο.⁹⁷ Η επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ δε συνοδεύτηκε ούτε από στρατιωτική ανάμειξη των Γερμανών, αλλά ούτε και από οικονομική στήριξη, όπως συνήθιζε να πράττει η γερμανική διπλωματία για δεκαετίες. Αντίθετα, ο Γερμανός καγκελάριος δε δίστασε σε δηλώσεις του να στηλιτεύσει την μονομέρεια της αμερικανικής κυβέρνησης και την περιφρόνηση των διεθνών οργανισμών.⁹⁸ Σε αυτόν ακριβώς τον πόλεμο η Γερμανία αρνήθηκε για πρώτη φορά την υπακοή στις ΗΠΑ και ο Γερμανός καγκελάριος, συνεργαζόμενος στενά με τη Γαλλία, όρθωσε το ανάστημά του στις ΗΠΑ λέγοντας ότι: «Η γερμανική εξωτερική πολιτική διαμορφώνεται στο Βερολίνο»⁹⁹.

Καταλύτης στις μεταξύ τους σχέσεις υπήρξαν οι εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2002 όπου ο Γερμανός καγκελάριος ισχυρίστηκε ότι η άρνησή του να συμμετάσχει στον πόλεμο του Ιράκ εντάσσονταν σε ένα γενικότερο θεωρητικό πλαίσιο αρχών

⁹⁴ Στεργίου, 133.

⁹⁵ Schöllgen, 143-144.

⁹⁶ Στεργίου, 141.

⁹⁷ Stephen F. Szabo, *Parting Ways: The crisis in German-American Relations*, (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2004), 15-33.

⁹⁸ Στεργίου, 135.

⁹⁹ Peter Rudolf, "The Myth of the 'German Way': German foreign policy and the transatlantic relations", *Survival* 47:1 (2005): 133-152.

άσκησης της εξωτερικής πολιτικής που συνοψιζόταν στην ασαφή εννοιολογικά διακήρυξη του περιβόητου γερμανικού δρόμου: «Οι Γερμανοί όφειλαν να βαδίσουν από εδώ κι εμπρός τον δικό τους, γερμανικό, αυτόνομο δρόμο στη διεθνή σκηνή» και ότι «η Γερμανία θα πάψει στο εξής να είναι μια δύναμη που περιφέρεται χωρίς αυτοπεποίθηση και προσανατολισμό στον κόσμο»¹⁰⁰. Ο «γερμανικός δρόμος» στον πόλεμο του Ιράκ, βρήκε την έκφρασή του στον άξονα Παρισιού-Βερολίνου-Μόσχας, ενάντια στην Ουάσινγκτον. Αυτή τη φορά ο όρος «γερμανικός δρόμος» χρησιμοποιήθηκε στο όνομα της ειρήνης, για να αντισταθμιστεί το αρνητικό του ιστορικό φορτίο που παραπέμπει στην αυτονόμηση της Γερμανίας, η οποία στο παρελθόν κατέληγε σε τραγωδία για την Ευρώπη¹⁰¹. Παρ' όλα αυτά, ο «γερμανικός δρόμος» εξακολουθεί να βασίζεται στον πολυμερισμό, τη συνεργασία για δημιουργία και ενίσχυση των θεσμών, το σκεπτικισμό απέναντι στη χρησιμοποίηση στρατιωτικής εξουσίας προς επίτευξη πολιτικών στόχων και την έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές δίκαιο.

Η Ομοσπονδιακή Γερμανία, επομένως, για πρώτη φορά μετά την ένταξή της στο NATO έθεσε υπό αμφισβήτηση τη στενή σχέση της με την Αμερική.¹⁰² Χωρίς να το έχει προγραμματίσει, η Γερμανία ανέλαβε την ηγετική θέση της δύναμης εκείνης που θα λειτουργούσε ως αντίβαρο στις ΗΠΑ¹⁰³. Με την αλλαγή ηγεσίας στη Γερμανία και την ανάληψη της εξουσίας από την καγκελάρια Angela Merkel και της κυβέρνησης συνασπισμού Χριστιανοδημοκρατών/ Σοσιαλδημοκρατών υπήρξε επαναπροσέγγιση¹⁰⁴ μεταξύ των δύο κρατών. Οι υπεύθυνοι της χάραξης της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής θεωρούσαν ότι η διατήρηση μιας συνεργασίας με τις ΗΠΑ εξακολουθεί να είναι σημαντική. Περαιτέρω τριγμοί δημιουργήθηκαν το 2011, όταν η Γερμανία αρνήθηκε να συνταχθεί με τις ΗΠΑ, την Γαλλία και την Μεγάλη Βρετανία στον πόλεμο στη Λιβύη, στάση που εκλήφθηκε από τις ΗΠΑ ως προσέγγιση με την Ρωσία.

¹⁰⁰ Scott, 3-9.

¹⁰¹ Σωτήρης Ντάλης, *Οι Διατλαντικές Σχέσεις – Συνεργασία ή Ανταγωνισμός;*, (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2004), 362.

¹⁰² Jiri Sedivy and Marcin Zaborowski, “Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations”, *European Security* 13:13 (2004): 187-213.

¹⁰³ Schoellgen, 161.

¹⁰⁴ Szabo, 1-14.

Η ανάληψη της Προεδρίας των ΗΠΑ από τον Donald Trump τον Ιανουάριο 2017, αν και ειδώθηκε αρνητικά από την Γερμανία και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, δεν αναμένεται να επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές στις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. Μολονότι ο νέος Πρόεδρος έχει εκφραστεί ιδιαίτερος αρνητικά για πολλά ζητήματα που άπτονται των συμφερόντων της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, είναι πολύ δύσκολο να διαταραχθεί το στενό πλέγμα σχέσεων που υφίσταται από την λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα εξαιτίας πρόσκαιρων δηλώσεων ενός Προέδρου, άποψη υπέρ της οποίας συνηγορεί και ο Walter Stechel.¹⁰⁵

Εν κατακλείδι, το μέλλον της γερmano-αμερικανικής σχέσης δε θα εδραιωθεί σε αισθήματα φιλίας ή κοινών αρχών, αλλά στον ψυχρό υπολογισμό του εθνικού συμφέροντος. Καμία ανανεωμένη έκκληση για φιλία δεν πρόκειται να ξεπεράσει την απουσία των κοινών στρατηγικών συμφερόντων που επικρατούσαν κατά την ψυχροπολεμική εποχή. Η γερμανική πολιτική κουλτούρα δε θα παραχωρεί πλέον στην κυβέρνηση των ΗΠΑ το πλεονέκτημα της αμφιβολίας. Το κύριο ερώτημα για το μέλλον τους όμως είναι αν τα εναπομείναντα κοινά στρατηγικά συμφέροντα μπορούν να διαμορφωθούν με τρόπο που θα προσδώσει στη σχέση μια ρεαλιστική βάση.

3.2.4 Σχέσεις Γερμανίας – Ρωσίας

Από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα, οι σχέσεις της Γερμανίας με την Ρωσία είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την γερμανική και ευρωπαϊκή ασφάλεια δεδομένου ότι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει η Γερμανία την Ρωσία βρίσκεται στον πυρήνα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και τάξης¹⁰⁶ όπως έδειξε και η κρίση στην Ουκρανία. Οι σχέσεις των δύο κρατών περιγράφονταν από τον όρο «Ostpolitik» που χρησιμοποιούταν κατά κόρον μετά το 1969 και όριζε την προσέγγιση συνεργασίας της Δυτικής Γερμανίας έναντι της Ρωσίας και άλλων κρατών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της Ostpolitik αποτέλεσε η προθυμία της Δυτικής Γερμανίας να συνεργαστεί με την πρώην Σοβιετική Ένωση στον τομέα της ενέργειας, τόσο της παροχής φυσικού αερίου όσο και σχεδίων δημιουργίας αγωγών.

¹⁰⁵ Συνέντευξη 12/04/2017.

¹⁰⁶ Tuomas Forsberg, “From Ostpolitik to “frostpolitik”? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia”, *International Affairs* 92:1 (2016): 21.

Το ερώτημα που καλούμαστε επομένως να απαντήσουμε είναι αν αυτή η πολιτική προσέγγισης και συνεργασίας, που επικρατούσε από το 1969, έληξε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ή αν συνεχίζεται και με ποιόν τρόπο στην μεταψυχροπολεμική εποχή. Σαφώς και ως έννοια η Ostpolitik έχει υποστεί κάποιες αλλαγές λόγω και των διεθνών εξελίξεων, όμως η ουσία παραμένει και, ερευνάται το κατά πόσο η σύγχρονη Ostpolitik διέπεται από συνέχεια ή αλλαγή. Μας ενδιαφέρει, επομένως, να διερευνήσουμε αν έχει σημειωθεί κάποια σημαντικών διαστάσεων αλλαγή στη γερμανική πολιτική σε σχέση με την Ρωσία.

Μέχρι το 2005, ο Καγκελάριος Schroeder θεωρούσε την Ρωσία κράτος εξόχως σημαντικό στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής και τον Πρόεδρο Putin καίριο παράγοντα στην προώθηση του εκδημοκρατισμού. Χαρακτηριστικό είναι άλλωστε το γεγονός ότι η Γερμανία αναγνωρίστηκε ως στρατηγικός εταίρος της Ρωσίας στην Ευρώπη.¹⁰⁷ Οι βασικές αρχές της Ostpolitik παρέμεναν ακέραιες μέχρι το 2005, έτος κατά το οποίο ανέλαβε την εξουσία η καγκελάριος Merkel.

Η νέα καγκελάριος όμως έγειρε ζητήματα σχετικά με την ανάπτυξη της δημοκρατίας στη Ρωσία και με την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν και διαπίστωσε πολυάριθμες παραβιάσεις, δεν επέβαλλε κυρώσεις στη Ρωσία διότι επιθυμούσε να ενισχύσει την οικονομική και εμπορική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών. Ταυτόχρονα, χρησιμοποιούσε σκληρή γλώσσα όταν σημειώνονταν προβλήματα στο οικονομικό πεδίο.¹⁰⁸ Αντιθέτως, δεν υιοθετούσε τόσο ένθερμη στάση όταν εγείρονταν ζητήματα στο πεδίο της πολιτικής ασφαλείας. Στον εν λόγω τομέα η καγκελάριος Merkel ήταν αντίθετη με την ιδέα της ένταξης πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών στους δυτικούς θεσμούς, μια πολιτική που υποστήριζαν ένθερμα οι ΗΠΑ, και συγκεκριμένα, με την προσχώρηση της Ουκρανίας και της Γεωργίας στο NATO.

Οι σχέσεις της Merkel με τον Πρόεδρο Putin βασιζόνταν στην καχυποψία. Αν και η καγκελάριος δεν δημιούργησε στενές προσωπικές σχέσεις με τον Ρώσο Πρόεδρο, η Γερμανία παρέμεινε ο βασικός εταίρος της Ρωσίας στην Ευρώπη.

¹⁰⁷ Alexander Rahr, "Germany and Russia: a special relationship", *Washington Quarterly* 30:2 (2007): 137-145.

¹⁰⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εν λόγω στάσης ήταν η κριτική που άσκησε η Γερμανία στη Ρωσία το 2007 όταν η δεύτερη αποφάσισε να σταματήσει τον εφοδιασμό πετρελαίου σε πέντε ευρωπαϊκά κράτη χωρίς προηγούμενη προειδοποίηση, προδίδοντας με αυτό τον τρόπο την εμπιστοσύνη της Γερμανίας. Βλ., Forsberg, 24.

Επέδειξε όμως διαφορετική στάση στην περίπτωση του Ρώσου Προέδρου που ανέλαβε την εξουσία το 2008, του Dmitri Medvedev. Μέχρι την λήξη της θητείας του στην ηγεσία της Ρωσίας, οι σχέσεις των δύο κρατών ενισχύθηκαν σε πολυάριθμα επίπεδα όπως το εμπόριο, η παιδεία ακόμα και η ολοκλήρωση της Ρωσίας στους ευρωπαϊκούς θεσμούς.¹⁰⁹ Η συνεργασία μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας παρέμενε σταθερή και εποικοδομητική κυρίως εξαιτίας της γερμανικής ενεργειακής εξάρτησης και των εμπορικών συμφερόντων πράγμα που συνέτεινε και στην γερμανική εξωτερική πολιτική συνέχειας¹¹⁰.

Ένας ακόμη λόγος που εξηγεί τη συνέχεια στις σχέσεις της Γερμανίας με την Ρωσία είναι το γεγονός ότι όταν ανέλαβε την εξουσία η καγκελάρια Merkel, στο γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών η εξουσία συνέχισε να ασκείται από τους Σοσιαλδημοκράτες και συγκεκριμένα από τον Frank Walter Steinmeier, ο οποίος ανησυχούσε για την καχυποψία της καγκελάριας έναντι της Ρωσίας και φοβόταν την απομόνωση στις δεύτερης εξαιτίας της πολιτικής της Merkel.

Το 2012 άρχισε να σημειώνεται κάποια αλλαγή¹¹¹ που κορυφώθηκε το 2014 κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ουκρανία. Στη γερμανο-ρωσική Σύνοδο του 2012, οι Γερμανοί αντιπρόσωποι κατηγόρησαν τη Ρωσία ότι περιορίζει την ελευθερία και παραβίαζε τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και η ακαδημαϊκή κοινότητα που άρχισε να υιοθετεί μια πιο κριτική στάση απέναντι στη Ρωσία.¹¹² Οι σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας δεν επανήλθαν στο επίπεδο αμοιβαίας εκτίμησης που επικρατούσε προ του 2012.¹¹³ Αυτή ακριβώς ήταν η εποχή που οι σχέσεις των δυο κρατών εισήλθαν σε μια «ψυχρή εποχή»¹¹⁴ και σημειώθηκε μια μεταστροφή από τα οικονομικά στα πολιτικά συμφέροντα.

¹⁰⁹Forsberg, 25.

¹¹⁰ Graham Timmins, “German-Russian bilateral relations and EU policy on Russia: between normalization and “multilateral reflex””, *Journal of Contemporary European Studies* 19: 2 (2011): 199.

¹¹¹ Stefan Meister, “Deutsche Russland-Politik”, *Internationale Politik* 6 (2012): 54-59.

¹¹² Wolfgang Eichwede, “Einmischung tut not. Wider den Selbstbetrug der Putin-Freunde”, *Osteuropa* 63:4 (2013): 91-100.

¹¹³ Wolfgang Seibel, “Arduous learning or new uncertainties? German diplomacy and the Ukrainian crisis”, *Global Policy* 6:1 (2015): 56-72.

¹¹⁴ Ralf Neukirch and Andreas Umland, “Chilly peace: German-Russian relations enter a new ice age”, *Spiegel Online*, 30 Μαΐου 2012, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-and-russian-relations-are-at-an-impasse-a-835862.html>. Επίσης Andreas Umland, “Berlin, Kiew, Moskau und die Röhre: Die deutsche Ostpolitik im Spannungsfeld der russischukrainischen Beziehungen”, *Z Außen Sicherheitspolit* 6 (2013): 413-428.

Σύμφωνα με τον Tuomas Forsberg «η γερμανική πολιτική έχει αλλάξει σημαντικά αλλά όχι τόσο δραματικά όσο έχουν υπονοήσει κάποιοι τίτλοι εφημερίδων»¹¹⁵ διότι ο συνολικός στόχος συνεργασίας με την Ρωσία παραμένει σταθερός. Αυτό που έχει μεταβληθεί είναι οι προτεραιότητες της Γερμανίας και η εικόνα που έχει διαμορφώσει για την τρέχουσα ηγεσία της Ρωσίας, η οποία παραβιάζει το διεθνές δίκαιο και διαχειρίζεται τις κρίσεις με τρόπο που δεν είναι αρεστός στη Γερμανία. Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική έναντι της Ρωσίας παρουσιάζει στοιχεία αλλαγής. Η Γερμανία στα πλαίσια διαχείρισης της κρίσης στην Ουκρανία αποφάσισε να προβεί σε κυρώσεις ενάντια στη Ρωσία για παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, αγνοώντας το οικονομικό κόστος κάτι που στο παρελθόν φαινόταν μάλλον αδιανόητο.

3.3. Γερμανία και πολυμερής διπλωματία

Μετά την επανένωση, η Γερμανία προωθεί και ενισχύει πολιτικές πολυμερισμού, ο οποίος μπορεί να εκδηλωθεί με τον καλύτερο τρόπο εντός του πλαισίου των Διεθνών Οργανισμών. Για τη Γερμανία, οι συλλογικές δομές ασφαλείας που εξυπηρετούν καλύτερα αυτό τον σκοπό είναι το ΝΑΤΟ, η ΕΕ, ο ΟΑΣΕ και ο ΟΗΕ.

3.3.1 ΝΑΤΟ

Η συμμετοχή της Γερμανίας στο ΝΑΤΟ καθιστά τους πάντες αναφορικά με τη Γερμανία.¹¹⁶ Η Διατλαντική Συμμαχία είναι η βάση τόσο της γερμανικής όσο και της κοινής ευρωπαϊκής ασφάλειας και θα παραμείνει ο ακρογωνιαίος λίθος για τη μελλοντική πολιτική ασφάλειας και άμυνας της Γερμανίας, αφού συνδέει την ευρωπαϊκή με την αμερικανική ήπειρο, παρέχει μοναδικά πολιτικά και στρατιωτικά εργαλεία για τη διατήρηση και αποκατάσταση της ειρήνης, ενώ μακροπρόθεσμα θεωρείται ότι είναι ο οργανισμός που δύναται να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα τις παγκόσμιες προκλήσεις.¹¹⁷ Το ΝΑΤΟ έχει δεσμευτεί να προστατεύει τις αρχές της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του κράτους δικαίου και θέτει τα θεμέλια για τη συλλογική άμυνα.

¹¹⁵ Forsberg, 23.

¹¹⁶ Treverton, 222-225.

¹¹⁷ Weissbuch 2006, 10

Υπάρχουν τέσσερις κύριοι λόγοι¹¹⁸ που εξηγούν γιατί η ενοποιημένη Γερμανία, αμέσως μετά την κατάρρευση του ανατολικού καθεστώτος, παρέμεινε αφοσιωμένη στο NATO: Πρώτον, η Συμμαχία παρέχει μια ανεκτίμητης αξίας εγγύηση ασφάλειας έναντι μιας εν δυνάμει εκδικητικής Ρωσίας. Προσφέρει, επίσης, μια πολιτική ασφαλείας σε περίπτωση αστάθειας στην πρώην Σοβιετική Ένωση με το να ενεργοποιεί μεγάλης εμβέλειας στρατιωτική σύγκρουση στην Ανατολή. Δεύτερον, η συμμετοχή της Γερμανίας στη στρατιωτική διοίκηση του NATO αποτελεί ορατή εκδήλωση της συνεχούς ενσωμάτωσής της στους δυτικούς θεσμούς και της δέσμευσής της για πολυμερή αμυντική συνεργασία. Τρίτον, η γερμανική κυβέρνηση απολαμβάνει μια στενή σχέση με τις ΗΠΑ, και παραμένει πεπεισμένη ότι μια ισχυρή αμερικανική στρατιωτική δέσμευση προς την Ευρώπη είναι απαραίτητη για την ειρήνη και την ασφάλεια της ηπείρου. Τέλος, το NATO θεωρείται δοκιμασμένη συμμαχία βασισμένη σε δημοκρατικές αρχές. Για τους λόγους αυτούς, κάποιοι Γερμανοί είναι διστακτικοί και απρόθυμοι να εγκαταλείψουν ένα αποδεδειγμένο προπύργιο ασφάλειας μέχρι να δημιουργηθεί μια πιο βιώσιμη δομή ασφαλείας.

Το NATO στη μεταψυχροπολεμική εποχή μεταλλάχθηκε από απλό όργανο αμυντικής συνεργασίας σε εργαλείο συλλογικής διπλωματίας και ελέγχου των διεθνών συγκρούσεων.¹¹⁹ Δεδομένης, όμως, της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας στον Οργανισμό, δε μπόρεσε να συμπορευτεί με τις νέες κατευθύνσεις της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας. Η Γερμανία θεωρεί ότι το NATO και η ευρωπαϊκή άμυνα δεν είναι αντίπαλοι, αλλά αλληλοσυμπληρούμενοι οργανισμοί»¹²⁰.

Σχετικά με τις αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία του NATO, η Γερμανία αρχικώς προτείνει τη μετατροπή του NATO σε πιο ευρωπαϊκό οργανισμό πράγμα που μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάληψης μεγαλύτερων ευθυνών των ευρωπαϊκών κρατών-μελών της Ατλαντικής Συμμαχίας στο πεδίο της άμυνάς τους. Ένας δεύτερος τομέας αλλαγών στα πλαίσια του NATO αφορά τη σχέση της Συμμαχίας με τα κράτη του πρώην Ανατολικού Μπλοκ. Η πρόταση της Γερμανίας έγκειται στην ενθάρρυνση της ανάπτυξης ενός δικτύου διμερών διπλωματικών και πολιτικών δεσμών του

¹¹⁸ Treverton, 225.

¹¹⁹ Otte and Greve, 157-193.

¹²⁰ Στεργίου, 197.

NATO με τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης¹²¹. Αυτή η ενέργεια, που σκοπεύει στην εγκαθίδρυση αμοιβαίας κατανόησης και ανεκτικότητας, αποβαίνει καθαρά προς όφελος της Γερμανίας, δεδομένης της γεωγραφικής της εγγύτητας με τα ασταθή κράτη του πρώην Σοβιετικού Μπλοκ. Τον Ιανουάριο του 1994 εγκαινιάστηκε μια νέα πρωτοβουλία, η «Συνεργασία για την Ειρήνη», η οποία προσέφερε στα προαναφερθέντα κράτη τη δυνατότητα να αναπτύξουν διμερείς στρατιωτικές σχέσεις με το NATO. Το πρόγραμμα αυτό σχεδιάστηκε για να προετοιμάσει κάποιες από τις νέες δημοκρατίες να ενταχθούν στο NATO. Η «Συνεργασία για την Ειρήνη» υποστηρίχθηκε θερμά από τη Γερμανία, η οποία, άλλωστε, είχε συμμετάσχει ενεργά σε μια σειρά κοινών στρατιωτικών ασκήσεων με τα Ανατολικά κράτη.

Ο τρίτος τομέας αλλαγών σχετίζεται με τη στρατιωτική στρατηγική και τη δομή των στρατιωτικών δυνάμεων, καθώς επίσης και τον περιορισμό της χρήσης των πυρηνικών όπλων, τα οποία θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν μόνο ως έσχατη λύση¹²².

Η κοινή διακήρυξη των ηγετών της ΕΕ και του NATO στη σύνοδο κορυφής του NATO στην Ουάσινγκτον στις 23-24 Απριλίου 1999¹²³, η οποία έλαβε χώρα υπό την πίεση των γεγονότων του Κοσόβου, έμοιαζε να τοποθετεί την οριστική ταφόπλακα πάνω από τα σχέδια για μετεξέλιξη της Ευρώπης σε αυτόνομη στρατιωτική οντότητα.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Φέιρα, τον Ιούνιο του 2000, τα κράτη-μέλη της Ένωσης διακήρυξαν τη νομική αυτονομία των ευρωπαϊκών αμυντικών δομών. Για να προκαταλάβουν αμερικανικές αντιδράσεις, τα κράτη-μέλη δεσμεύτηκαν να προβαίνουν σε τακτά χρονικά διαστήματα σε διαβουλεύσεις με το NATO και αποφασίστηκε η δημιουργία μιας ad hoc επιτροπής με αποστολή να επεξεργαστεί μια συμφωνία εγγύησης ασφαλείας ανάμεσα στην ΕΕ και το NATO.

Η Γερμανία έχει υποστηρίξει την πολιτική διεύρυνσης του NATO με κράτη της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης και του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της αστάθειας που προκύπτει από

¹²¹ Henning Tewes, *German Civilian Power and the New Europe – Enlarging NATO and the EU*, (London: Palgrave, 2002), 172-187.

¹²² Gordon et al., 181-184.

¹²³ Στη διακήρυξη αυτή αναγνωρίζεται μεν, στην ΕΕ η δυνατότητα να αναλαμβάνει αυτόνομη δράση στον τομέα ασφάλειας με χρήση στρατιωτικών δυνάμεων, μόνο όμως όταν η συμμαχία συνολικά δεν επιθυμεί να επέμβει και αφού έχει προηγηθεί διαβούλευση εντός του Συμβουλίου Αρχηγών Μελών του NATO με τη συμμετοχή των ΗΠΑ και του Καναδά.

αυτήν, η Γερμανία αναγνωρίζει την αναγκαιότητα μεταρρύθμισης του επιχειρησιακού φάσματος του NATO, όπως είναι οι επιχειρήσεις διατήρησης, σταθεροποίησης και επιβολής της ειρήνης και προς το σκοπό αυτό η Bundeswehr συνεισφέρει σημαντικά στις αποστολές του NATO. Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, το NATO διακήρυξε για πρώτη φορά στην ιστορία του ότι επρόκειτο για περίπτωση διατάραξης της συλλογικής ασφάλειας που ενέπιπτε στο Άρθρο 5 της Βορειοατλαντικής Συνθήκης.

Την άνοιξη του 2003, με αφορμή την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ, ξέσπασε η μεγαλύτερη ως τότε κρίση στο ευρωατλαντικό σύστημα ασφαλείας, η οποία προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις στην αμυντική πολιτική διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών, επιφέροντας έστω και προσωρινά μια διαφοροποίηση στη μέχρι τότε υφιστάμενη ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφαλείας. Παραμένει ακόμα αμφίβολο αν οι αμυντικές πρωτοβουλίες της Γερμανίας και της Γαλλίας είχαν συγκυριακό χαρακτήρα ή αποτέλεσαν το αποκορύφωμα μιας εξέλιξης που είχε ήδη δρομολογηθεί και ανέμενε την κατάλληλη αφορμή για να εκδηλωθεί. Μπορεί η «πρωτοβουλία των τεσσάρων» τον Απρίλιο του 2003 να μην τελεσφόρησε, ωστόσο η πρωτοβουλία αυτή αποκάλυψε περίτρανα ότι οι υφιστάμενες αντινομίες στην αρχιτεκτονική ασφαλείας του δυτικού κόσμου και η άνιση κατανομή ισχύος που προκύπτει από αυτές, τυγχάνουν ολοένα και λιγότερης αποδοχής.¹²⁴

Για να επιτύχει τους σκοπούς της στο περιβάλλον ασφαλείας του 21^{ου} αιώνα, η Συμμαχία εξακολουθεί να στηρίζεται στην ύπαρξη αποτρεπτικής ισχύος, τόσο συμβατικής όσο και πυρηνικής. Η πυρηνική ισχύς, όμως, είναι αυτή που λειτουργεί ως αποτελεσματικό εργαλείο επίτευξης πολιτικών στόχων και εξασφαλίζει την αποτροπή. Η κοινή δέσμευση των συμμάχων για αποτροπή πολέμου, επίδειξη της συμμαχικής αλληλεγγύης και μοίρασμα των ευθυνών απαιτεί από τη Γερμανία να συνεισφέρει προς την κατεύθυνση πυρηνικής συμμετοχής σύμφωνης με το ρόλο της στη Συμμαχία και με τις αρχές της Στρατηγικής Αντίληψης του 1999¹²⁵. Παράλληλα, όμως, η Γερμανία επιδιώκει την κατάργηση όλων των όπλων μαζικής

¹²⁴ Rapid Reaction Force / NATO και Rapid Response Force / Vierer Gipfel.

¹²⁵ Για μια σύντομη αναφορά στις βασικές αποστολές ασφαλείας της Στρατηγικής Αντίληψης του 1999, βλ., Weissbuch 2006, 35.

καταστροφής.¹²⁶ Υπάγεται εξάλλου και σε μία νομικά δεσμευτική υποχρέωση του διεθνούς δικαίου να αποκηρύξει την κατοχή τέτοιων όπλων.¹²⁷

Επιπλέον, την ώρα που η αλλαγή του περιβάλλοντος ασφαλείας επηρεάζει όλα τα κράτη-μέλη του NATO, πραγματοποιείται μια μεταρρύθμιση που αφορά στις δομές, τις διαδικασίες, τις στρατιωτικές ικανότητες και την ενίσχυση των σχέσεων συνεργασίας στους κόλπους της Συμμαχίας προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι νέες προκλήσεις. Στις αρχές Φεβρουαρίου 2005, η γερμανική διπλωματία πρότεινε τη συγκρότηση μιας επιτροπής από ανεξάρτητες προσωπικότητες για την επεξεργασία μεταρρυθμιστικών προτάσεων για το μέλλον του NATO. Με τον τρόπο αυτό, κατέστησε σαφές στους ιδιαίτερα ενοχλημένους Αμερικανούς ότι το NATO στη σημερινή του μορφή δε μπορεί να ανταποκριθεί στην πολύ πιο σύνθετη αρχιτεκτονική ασφαλείας του 21^{ου} αιώνα. Το 2005 τα κράτη-μέλη υιοθέτησαν το Comprehensive Political Guidance (CPG) που συμπληρώνει την Στρατηγική Αντίληψη και συμβαδίζει με τη γερμανική αντίληψη ασφάλειας. Έτσι, όπως απορρέει από αυτά τα κείμενα στρατηγικής, οι μελλοντικές αποστολές του NATO θα εστιάζονται σε επιχειρήσεις σταθεροποίησης και στην παροχή στρατιωτικής υποστήριξης για την ανοικοδόμηση κρατικών δομών και θα βασίζονται στη χρήση πολιτικών και στρατιωτικών μέσων και στην ενίσχυση της συνεργασίας με άλλους διεθνείς οργανισμούς.

Στην ουσία, η Γερμανία ευνοεί την πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων στις τρεις βασικές αποστολές του NATO¹²⁸, ήτοι στην συλλογική άμυνα, στη διεθνή διαχείριση κρίσεων και στην συνεργατική ασφάλεια. Ως προς την συλλογική άμυνα, η οποία βασίζεται κατά κύριο λόγο στην εκτεταμένη αποτροπή, κρίνεται ζωτικής σημασίας η αποτελεσματικότητά της εξαιτίας της επιστροφής βίαιων απειλών και ασταθειών στην γειτονιά του NATO. Ως εκ τούτου, η Συμμαχία αναπτύσσει ένα στρατηγικό φάσμα πυρηνικών και συμβατικών δυνατοτήτων και πυραυλικής άμυνας προκειμένου να αντιμετωπίσει τις εξωτερικές απειλές. Εξίσου σημαντική θεωρείται η ικανότητα διεθνούς διαχείρισης κρίσεων, μέσω της ανάπτυξης και ενίσχυσης των συμμαχικών δυνατοτήτων που θα εστιάζουν στην πρόληψη, διαχείριση και

¹²⁶ Mey H. Holger, “Nuclear Norms and German Nuclear Interests”, *Comparative Strategy* 20:3 (2001): 241-249.

¹²⁷ Weissbuch 2006, 33.

¹²⁸ Bundesministerium der Verteidigung, “White Paper 2016 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr”, (Berlin: BMVg, 2016), 64.

σταθεροποίηση βίαιων συγκρούσεων καθώς και στην μετασυγκρουσιακή αποκατάσταση της ειρήνης. Για την επιτυχία αυτού του εγχειρήματος κρίνεται απαραίτητη η συμμετοχή και εμπλοκή περιφερειακών δρώντων, τόσο κρατών όσο και οργανισμών, που θα αναλάβουν την ευθύνη για την ασφάλεια και την σταθεροποίηση της περιοχής τους.¹²⁹ Τέλος, η συνεργατική ασφάλεια αφορά στη συνεργασία και στην διανομή των βαρών με εταίρους που ασπάζονται τους στόχους του NATO στον τομέα της ασφάλειας με σκοπό να επιτευχθεί στρατιωτική συνεργασία με εταίρους εκτός NATO, όπως η Ρωσία.¹³⁰

Η ενίσχυση του ευρωπαϊκού πυλώνα του NATO αποτελεί μια ακόμη προτεραιότητα της Γερμανίας και αποσκοπεί στην ανάληψη μεγαλύτερου μεριδίου ευθύνης των ευρωπαϊκών κρατών με παράλληλη εξισορρόπηση της κατανομής των οικονομικών βαρών. Επιχειρείται η επίτευξη σύμπλευσης στις αμυντικές δαπάνες με σκοπό να φτάσουν το επίπεδο του 2% του ΑΕΠ για όλα τα κράτη-μέλη. Τέλος, δίνεται έμφαση και στην προσπάθεια άντλησης των μεμονωμένων ικανοτήτων των κρατών-μελών με σκοπό να τεθούν στην υπηρεσία της συνολικής ικανότητας της Συμμαχίας.¹³¹

Το 2013 η Γερμανία πρότεινε στο NATO την υιοθέτηση της Αντίληψης για το Κράτος Πλαίσιο (Framework Nation Concept) που θα επέτρεπε την διατήρηση των ευρωπαϊκών ικανοτήτων μέσω συνεχούς συνεργασίας και συνεπώς θα διασφάλιζε την συνεχή ικανότητα δράσης των ευρωπαϊκών στρατών.¹³² Βασικός στόχος της εν λόγω Αντίληψης ήταν η βελτίωση του ευρωπαϊκού πεδίου ικανοτήτων και η περαιτέρω ενδυνάμωση του ευρωπαϊκού πυλώνα της Ατλαντικής Συμμαχίας μέσω της εναρμόνισης των διακριτών εθνικών ικανοτήτων. Η Γερμανία επέδειξε προθυμία να αναλάβει ηγετικό ρόλο σε αυτό τον τομέα μέσω της προσπάθειάς της να βρει και να πείσει συμμάχους να συνεργαστούν εντός του προτεινόμενου πλαισίου.

Η πολιτική και στρατιωτική μεταρρύθμιση της Συμμαχίας απαιτούν την πολιτική βούληση όλων των μελών η οποία θα εγγυάται τη λήψη αποφάσεων με

¹²⁹ White Paper 2016, 65.

¹³⁰ Ibid., 65-66.

¹³¹ Ibid., 67-68.

¹³² Claudia Major and Christian Mölling, "The Framework Nations Concept: Germany's Contribution to a Capable European Defence," *Stiftung Wissenschaft und Politik, SWP Comments* 52, December 2014.

συλλογικό πνεύμα και ομοφωνία για ανάληψη κοινών δράσεων. Η Γερμανία υποστηρίζει τη μεταρρύθμιση και σκοπεύει να παίξει ενεργό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία εφαρμόζοντας πλήρως τις ληφθείσες αποφάσεις, αφού, σύμφωνα με το κείμενο Εθνικής Στρατηγικής της Γερμανίας, «το ΝΑΤΟ κατέχει πρωταρχική θέση για την εγγύηση της συλλογικής άμυνας»¹³³.

3.3.2. Ε.Ε.

Σύμφωνα με την άποψη του πρώην καγκελάριου της ΟΔΓ, Helmut Schmidt, «δεν υπάρχει στην ενωμένη Γερμανία στόχος εξωτερικής πολιτικής πιο σπουδαίος από τη διάλυση της παλιάς καχυποψίας απέναντι στους Γερμανούς»¹³⁴. Αυτό σημαίνει ότι η γερή πρόσδεση του γερμανικού κράτους στο σύστημα των ευρωπαϊκών Συνθηκών κρίνεται αναγκαία. Για τους Γερμανούς, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι κάτι παραπάνω από ένα ιδανικό. Αποτελεί ένα από τα πραγματικά τους μακροπρόθεσμα συμφέροντα. Είναι ο μοναδικός ευρωπαϊκός λαός για τον οποίο η πολιτική και οικονομική συσσωμάτωση της Ευρώπης αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα¹³⁵. Υπέρ τούτου συνηγορούν γεωγραφικοί λόγοι, ιστορικές εμπειρίες, δημογραφικές προοπτικές και οικονομική σύνεση.¹³⁶

Η Γερμανία, σε μόνιμη βάση, ενδιαφερόταν ιδιαίτερος για την περαιτέρω ανάπτυξη της Ευρώπης¹³⁷. Ένας λόγος γι' αυτό ήταν διότι εξαρτιόταν από το εξαγωγικό εμπόριο¹³⁸. Επιπλέον, οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες της πρόσφεραν την ευκαιρία να δραστηριοποιείται ως ισότιμος εταίρος σε μια περίοδο κατά την οποία η εξωτερική της κυριαρχία ήταν ανύπαρκτη.

«Η επικρατούσα αντίληψη για την ευρωπαϊκή πολιτική της Γερμανίας επηρεάζεται αποφασιστικά από την κυρίαρχη συνολική αντίληψη για την πολιτική αυτονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»¹³⁹. Διαδεδομένη είναι πλέον η πεποίθηση ότι,

¹³³ White Paper, 64.

¹³⁴ Helmut Schmidt, μτφ., *Η Γερμανία μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και η Ευρώπη*, (Αθήνα: Σιδέρης, 1997), 262-263.

¹³⁵ Για τη θέση της Γερμανίας απέναντι στη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης βλ. Tewes, 115-119.

¹³⁶ Wolfgang Wessels, "Germany in Europe: Return of the Nightmare or Towards an Engaged Germany in a New Europe?" στο *New Europe, New Germany, Old Foreign Policy? German Foreign Policy Since Unification*, ed. Douglas Webber, (London: Frank Cass, 2001), 107-116.

¹³⁷ Peter H. Merkl, *German Unification in the European Context*, (USA: Pennsylvania University Press, 1993), 385-394.

¹³⁸ Schoellgen, 56.

¹³⁹ Στεργίου, 141.

παρά τις όποιες προόδους στο πεδίο της θεσμικής κατοχύρωσης της κοινής εξωτερικής πολιτικής, η ΕΕ δε μπόρεσε να λύσει μέχρι τώρα αποτελεσματικά το ζήτημα της ενιαίας αντιμετώπισης κρίσεων και προβλημάτων στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Δε μπόρεσε να απαντήσει ουσιαστικά στο ζήτημα των σχέσεών της με τις ΗΠΑ, παρόλο που τα ενοποιητικά σημεία αναφοράς στις μεταξύ τους σχέσεις, ο ψυχρός πόλεμος και η ασφάλεια της Δυτικής Ευρώπης από τη σοβιετική απειλή, έπαψαν προ πολλού να υφίστανται.

Στην πραγματικότητα, όμως, η αντιπαράθεση μεταξύ Ανατολής και Δύσης δεν έπαψε να υφίσταται και αυτό φάνηκε από τις περιφερειακές συγκρούσεις στα Βαλκάνια, την επέμβαση στο Αφγανιστάν, τον πόλεμο στο Ιράκ, την κρίση στη Λιβύη και τον εμφύλιο στη Συρία. Σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις οι Ευρωπαίοι αποδείχθηκαν είτε ανεπαρκείς, είτε διασπασμένοι και το κύριο βάρος της ευθύνης φέρουν οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις και, κυρίως οι Γερμανοί, που μπορούσαν να αναλάβουν την ευθύνη να επιβάλουν μια αυτόνομη αντιπροσώπευση της Ευρώπης. Εκτιμάται δηλαδή ότι οι Ευρωπαίοι έπρεπε ήδη προ πολλού να έχουν αντιπαρατεθεί με ριζοσπαστικό τρόπο στην αμερικανική εξωτερική πολιτική και να έχουν παρουσιάσει ένα δικό τους μοντέλο ρύθμισης του άναρχου μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος.

«Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι πολύ σημαντική για τους Γερμανούς»¹⁴⁰. Με την άποψη αυτή φαίνεται να συμφωνεί και ο πρώην καγκελάριος Helmut Kohl, ο οποίος στο ερώτημα για τη διεύρυνση της ΕΟΚ απάντησε καθησυχαστικά κάνοντας λόγο για επιτάχυνση της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με τη συνδρομή της Γερμανίας όπου αυτό θα ήταν δυνατόν¹⁴¹. Η παρουσία της Γερμανίας στις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει μια ιδιαίτερη σημασία, μοναδική σε σχέση με τα άλλα κράτη-μέλη. Η είσοδος της στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είχε σηματοδοτήσει την επιβεβαίωση της ανεξάρτητης κρατικής της υπόστασης από τη διεθνή κοινότητα. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτέλεσε έτσι κεντρικό μέλημα της εξωτερικής πολιτικής όλων των κυβερνήσεων της Βόννης και του Βερολίνου, αφού κάθε προώθηση της διαδικασίας αυτής υπερτόνιζε την πολιτική και οικονομική σπουδαιότητα των Γερμανών.

¹⁴⁰ Schmidt, 285.

¹⁴¹ Treverton, 221.

Στη μεταψυχροπολεμική εποχή, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε για την ενοποιημένη Γερμανία ένα προνομιακό πεδίο άσκησης πολιτικής δραστηριότητας.¹⁴² Διαδραματίζοντας ενεργό ρόλο στις διαδικασίες πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης, «η Γερμανία μπόρεσε να ολοκληρώσει την ενοποίησή της τόσο θεσμικά όσο και οικονομικά, συναρμόζοντας την οικονομική και πολιτική πρακτική της σε ένα ισχυρό οικονομικό πλαίσιο, εγγυημένο από άποψη ασφάλειας από τη δυτική συμμαχία»¹⁴³.

Η δυσπιστία των ανατολικών είναι ένα μεγάλο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει ο γαλλογερμανικός άξονας στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁴⁴. Αναβίωσαν εξάλλου φόβοι των μικρών εταίρων για ηγεμόνευσή τους από τα μεγάλα κράτη, εξαιτίας της εξαιρετικά εθνοκεντρικής στάσης της Γαλλίας στη σύνοδο της Νίκαιας και της “Συνάντησης των Τεσσάρων” τον Απρίλιο του 2003. Ως ενέργειες με αρνητικές προεκτάσεις εκλήφθησαν από τις χώρες αυτές και οι μονομερείς γαλλογερμανικές πρωτοβουλίες για τη θεσμική αναδιάρθρωση της Ευρώπης που κατατέθηκαν το 2003, ενόσω το Ευρωσύνταγμα βρισκόταν υπό σύνταξη.

Όμως, η Ευρωπαϊκή Ένωση σημαίνει για τη Γερμανία πολιτική σταθερότητα, ασφάλεια και ευημερία. Έχει εξελιχθεί σε αναγνωρισμένο δρώντα όσον αφορά τη διεθνή διαχείριση κρίσεων, με αυξανόμενη ικανότητα ανάληψης δράσης σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Αναπόσπαστο κομμάτι της ΚΕΠΠΑ αποτελεί η ΕΠΑΑ που έχει προσδιορίσει στρατιωτικούς¹⁴⁵ και πολιτικούς στόχους, έχει θεμελιώσει πολιτικο-στρατιωτικές δομές για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων, έχει δημιουργήσει μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Υπηρεσία και έχει υιοθετήσει την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας, τα απαραίτητα δηλαδή προαπαιτούμενα για την αποτελεσματική εκπλήρωση του μεριδίου ευθύνης της στη διεθνή ασφάλεια και την εγγύηση της ειρήνης. Στις προσπάθειες αυτές η Γερμανία, ως ατμομηχανή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει πρωτοστατήσει. Ένας από τους βασικούς στόχους της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας είναι η ενδυνάμωση της περιοχής ευρωπαϊκής σταθερότητας μέσω της περαιτέρω ανάπτυξης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της

¹⁴² Otte and Greve, 117-156.

¹⁴³ Στεργίου, 149.

¹⁴⁴ Ibid., 155.

¹⁴⁵ Christian Schmidt, “Die Europäisierung der Bundeswehr”, Z Außen Sicherheitspolit 4 (2011): 173–182.

ενεργούς ΕΠΓ με τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, του Νοτίου Καυκάσου, της Κεντρικής Ασίας και της Μεσογείου.¹⁴⁶

Τα εθνικά συμφέροντα της Γερμανίας μπορούν να επιβληθούν μέσω μιας ικανής και ισχυρής ΕΕ, η οποία μπορεί να ασκήσει καλύτερα την επιρροή της αν εκφράζεται με μια φωνή.¹⁴⁷ Προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει εργαστεί σκληρά ο γαλλογερμανικός άξονας που έχει ένα ειδικό βάρος στην ανάπτυξη της ΕΕ, χάρη στο μέγεθος, την οικονομική ισχύ και τον ιστορικό ρόλο των δύο κρατών που τον συγκροτούν.¹⁴⁸ Μεγάλη σημασία αποδίδεται και στη συνεργασία με τους άμεσους γείτονες της Γερμανίας που αποτελούν κράτη-μέλη της ΕΕ.¹⁴⁹

Όσον αφορά το επιχειρησιακό σκέλος της ΕΕ, θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση η ενδυνάμωσή του με τη συνεισφορά όλων των κρατών-μελών, καθώς μόνο μια ισχυρή και ενωμένη Ευρώπη, ικανή να αναλάβει δράση σε θέματα ασφαλείας, μπορεί να σηκώσει το βάρος των προκλήσεων που απειλούν τη συλλογική ασφάλεια. Η ανάπτυξη της ΕΠΑΑ¹⁵⁰, ως αναπόσπαστου μέρους της ΚΕΠΠΑ, και η υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας¹⁵¹ συνιστούν την από κοινού έκφραση αυτής της συνειδητοποίησης.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας βρίσκεται σε συμφωνία με τους στόχους και τα συμφέροντα της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας, καθώς «χρησιμεύει

¹⁴⁶ Weissbuch 2006, 7.

¹⁴⁷ Mitchell P. Smith, "Introduction: From Modell Deutschland to Model Europa: Europe in Germany and Germany in Europe", *German Politics* 14:3 (2005): 275-282.

¹⁴⁸ Οι στενές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, χρονολογούνται από το 1963, όταν υπεγράφη η Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας στα Ηλύσια Πεδία μεταξύ των ηγετών Charles De Gaulle και Konrad Adenauer.

¹⁴⁹ Weissbuch 2006, 40.

¹⁵⁰ Η ΕΠΑΑ δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 1999 στην Κολωνία της Γερμανίας κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Προεδρίας του Συμβουλίου. Η λογική για τη δημιουργία της ήταν η αποφασιστικότητα ανάπτυξης μιας αυτόνομης ικανότητας λήψης αποφάσεων, και στις περιπτώσεις όπου το NATO δεν εμπλέκονταν ως σύνολο, η διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων σε διεθνείς κρίσεις, υπό την ηγεσία της ΕΕ. Η διαδικασία θα απέφευγε άσκοπους διπλασιασμούς και δεν υπονοούσε τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού. Στόχος της ΕΠΑΑ είναι η ανάληψη δράσης στο πεδίο της αστυνομικής και στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων και χαρακτηρίζεται από την παράλληλη οικοδόμηση αστυνομικών και στρατιωτικών ικανοτήτων. Βλ. σχετικά Δ. Κ. Ξενάκης και Μ. Ι. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης, 2006), 259-277.

¹⁵¹ Η εν λόγω Στρατηγική υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2003 και συνιστά το στρατηγικό πλαίσιο εφαρμογής των εργαλείων που έχει στη διάθεσή της η ΕΕ. Προσδιορίζει τις απειλές και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ και θέτει τους στόχους της στο νέο περιβάλλον ασφαλείας. Βλ., Ξενάκης και Τσινισιζέλης, 277-282.

στον καθορισμό, με στρατηγικούς όρους, του ρόλου και των αποστολών της ΕΕ σε ένα δραστικά μεταλλαγμένο περιβάλλον ασφαλείας, και στις συνθήκες ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου. Αντικατοπτρίζει την αυξημένη επιρροή της ΕΕ, που έχει αναλάβει ευθύνες ως παγκόσμιος δρών. Ταυτόχρονα, προσδιορίζει τους τρόπους με τους οποίους η ΕΕ μπορεί να σηκώσει το πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό της βάρος –και αυτό των κρατών-μελών της- περισσότερο αποτελεσματικά και συνεκτικά»¹⁵².

Το 2007 ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Αμυντική Υπηρεσία θέτοντας ως βασικό στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της Αμυντικής Βιομηχανίας. Η Γερμανία αγωνίζεται για τη διατήρηση μιας ικανής και ανταγωνιστικής βιομηχανικής βάσης σε καίριους τεχνολογικούς και εξοπλιστικούς τομείς ως προαπαιτούμενο για μελλοντική συνεργασία, αφού απώτερος στόχος της είναι η ΕΕ να σχεδιάσει και να εφαρμόσει μια ΕΠΑΑ που θα διεξάγει επιχειρήσεις αυτόνομα.

Εξίσου σημαντική για την αρχιτεκτονική ασφαλείας, θεωρείται και η στρατηγική συνεργασία μεταξύ NATO και ΕΕ που λειτουργεί κάτω από τις Συμφωνίες «Βερολίνο Συν»¹⁵³, οι οποίες διασφαλίζουν την πρόσβαση της ΕΕ στις ικανότητες του NATO για τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων. Αν και έχουν διαφορετικό προφίλ¹⁵⁴, οι δύο οργανισμοί δε δρουν ανταγωνιστικά αλλά συμπληρωματικά και εγγυώνται την ασφάλεια των κρατών-μελών τους. Η Γερμανία θα προωθήσει την ανάπτυξη των διαφορετικών προφίλ τους ενώ παράλληλα θα συνεχίσει να αγωνίζεται για θεμελιώδεις βελτιώσεις στις σχέσεις μεταξύ των δύο οργανισμών, με την προοπτική να επιτύχει στενότερη συνεργασία με συμμετοχή όλων των κρατών-μελών και των δύο οργανισμών, μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, συντονισμό των δραστηριοτήτων και ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής και της διατλαντικής ασφάλειας συνολικά.¹⁵⁵ Παράλληλα, εργάζεται απρόσκοπτα για την επίτευξη του μακροπρόθεσμου στόχου για μια κοινή Ευρωπαϊκή Ένωση Ασφάλειας και Άμυνας αναπτύσσοντας περαιτέρω τρεις περιοχές της ΚΠΑΑ

¹⁵² Weissbuch 2006, 40-44.

¹⁵³ Για το πλαίσιο των Συμφωνιών «Βερολίνο Συν» βλ., Ξενάκης και Τσινισιζέλης, 262.

¹⁵⁴ Το NATO είναι ένας οργανισμός που διαθέτει μοναδικές στρατιωτικές ικανότητες ενώ η ΕΕ έχει ένα ευρύτερο φάσμα ικανοτήτων στη διάθεσή της που συνδυάζει πολιτικά και στρατιωτικά στοιχεία.

¹⁵⁵ Για μια σύντομη αναφορά στη στρατηγική συνεργασία NATO-ΕΕ βλ., White Paper 2016, 69.

όπως την ενίσχυση των δομών της, την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και την ολοκλήρωση πολιτικών και στρατιωτικών ικανοτήτων.¹⁵⁶

Στην παρούσα φάση όμως, προτεραιότητα δίνεται στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κατόπιν άλλωστε του ισχυρού πλήγματος που επέφερε η αποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από την ΕΕ. Η Γερμανία θα προσπαθήσει να πετύχει βαθύτερη ολοκλήρωση που θα είναι ικανή να εγγυηθεί ένα ισχυρότερο ευρωπαϊκό οικοδόμημα ευνοώντας πολιτικές που θα αποσκοπούν στην εμβάθυνση των δημοκρατικών διαδικασιών. Ένα ακόμη πρόβλημα που καλείται να διαχειριστεί η Γερμανία είναι η οικονομική κρίση εντός της ευρωζώνης, η σταθεροποίηση της οποίας αποτελεί πρωταρχικό μέλημα της γερμανικής ευρωπαϊκής πολιτικής.¹⁵⁷ Επομένως οι προσπάθειες της Γερμανίας οφείλουν να κατευθυνθούν προς την αντιμετώπιση των παραπάνω προκλήσεων προκειμένου να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στην ικανότητα της ΕΕ να αναλαμβάνει δράσεις.

3.3.3 ΟΑΣΕ

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη παραμένει ο μεγαλύτερος περιφερειακός οργανισμός ασφαλείας, στεγάζοντας στους κόλπους του 57 κράτη συμπεριλαμβανομένων των κρατών-μελών της ΕΕ, των ΗΠΑ, του Καναδά, της Ρωσίας και των διάδοχων κρατών της πρώην ΕΣΣΔ με ισότιμη συμμετοχή. Συμβολίζει τη συνολική αντίληψη περί ασφάλειας¹⁵⁸ και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως Forum διαβουλεύσεων, διαπραγματεύσεων και συνεργασίας. Εκτελεί κεντρικά καθήκοντα όπως την εγκαθίδρυση και μετέπειτα βελτίωση των συνταγματικών και δημοκρατικών δομών, την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων, την προώθηση της ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών, την παρακολούθηση των εκλογικών διαδικασιών, τον έλεγχο των συμβατικών όπλων, την οικονομική και περιβαλλοντική συνεργασία, καθώς και την

¹⁵⁶ Ibid., 72-76.

¹⁵⁷ Stiftung Wissenschaft und Politik, “New Power New Responsibility: Elements of a German Foreign and Security Policy for a Changing World”, (2013): 21-22.

¹⁵⁸ Αφού είναι ο μοναδικός οργανισμός αυτού του είδους όπου συνυπάρχουν ΗΠΑ και Ρωσία.

έγκαιρη προειδοποίηση και πρόληψη συγκρούσεων, τη διαχείριση κρίσεων και την μετα-συγκρουσιακή αποκατάσταση.¹⁵⁹

Ο ΟΑΣΕ βασίζεται σε συνολικές κοινές αρχές και υποχρεώσεις που εκλαμβάνουν ποικίλες διαστάσεις όπως ανθρώπινες, οικονομικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις καθώς και διαστάσεις ασφαλείας, που είναι ευρέως γνωστές ως «κεκτημένο» του ΟΑΣΕ. Όλα τα κράτη-μέλη του οργανισμού υποχρεούνται να τηρούν αυτές τις νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις, που αποτελούν άλλωστε και τη βάση αναφοράς για συνεργασία και διάλογο μεταξύ τους. Προς το σκοπό της τήρησής των, ο ΟΑΣΕ έχει δημιουργήσει διάφορα εργαλεία.

Η Γερμανία υποστηρίζει τον ΟΑΣΕ ως σημαντικό εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και επιδιώκει να ενδυναμώσει τη θέση του μέσω μεταρρυθμίσεων του κεκτημένου και των εργαλείων, μέσω πολιτικών και οικονομικών συνεισφορών, ενώ δεν πρέπει να παραβλέπεται και η συνεισφορά σε προσωπικό για την αποτελεσματική εκπλήρωση των στόχων του οργανισμού.¹⁶⁰

3.3.4 ΟΗΕ

Ο ΟΗΕ είναι ο μοναδικός διεθνής οργανισμός που έχει παγκόσμια φύση.¹⁶¹ Ο Χάρτης του παρέχει το βασικό πλαίσιο του διεθνούς δικαίου που διέπει τις διεθνείς σχέσεις. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του οργανισμού έχει την κύρια ευθύνη για τη διαφύλαξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Ο ΟΗΕ χειρίζεται μια πληθώρα ζητημάτων που εγείρονται εξαιτίας της διευρυμένης έννοιας της ασφάλειας. Ενδεικτικά αναφέρονται οι αποστολές διατήρησης και αποκατάστασης της ειρήνης, ο αγώνας ενάντια στον υποσιτισμό και τη φτώχεια, οι ανησυχίες για διαρκή και βιώσιμη ανάπτυξη, η γεφύρωση του χάσματος μεταξύ Βορρά-Νότου, η καταπολέμηση πανδημιών και η προστασία των φυσικών πηγών ενέργειας. Η Γερμανία αποδέχεται πλήρως το μερίδιο ευθύνης που της αναλογεί εντός του

¹⁵⁹ Παρούλα Περράκη-Νάσκου, *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών: Η θεσμική διάσταση*, (Αθήνα-Κομοτηνή Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2005"), 363-381.

¹⁶⁰ Για μια σύντομη αναφορά για τη θέση και την πολιτική της Γερμανίας στον ΟΑΣΕ βλ., White Paper 2016, 77-78.

¹⁶¹ Περράκη-Νάσκου, 95- 160.

πλαίσιου του ΟΗΕ και είναι αφοσιωμένη στην προσπάθεια ενδυνάμωσης του οργανισμού μέσω συνολικών μεταρρυθμίσεων.¹⁶²

Μετά το τέλος της διπολικής αντιπαράθεσης, σημειώθηκε μια αλλαγή στη φύση των αποστολών του ΟΗΕ και υπήρξε αύξηση του στρατιωτικού και αστυνομικού προσωπικού των ειρηνευτικών αποστολών. Οι αποστολές των κυανόκρανων πρέπει να είναι επαρκώς στελεχωμένες με προσωπικό και κατάλληλο εξοπλισμό, και στις περιπτώσεις με ξεκάθαρη εντολή επιτρέπεται πλέον η χρήση βίας όχι μόνο για την αυτοάμυνα αλλά και για την επιτυχή εκπλήρωση της αποστολής και την προστασία του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το παράδοξο ότι, ενώ τα κράτη του Αναπτυσσόμενου Κόσμου συνεισφέρουν ολόκληρες μονάδες ενόπλων δυνάμεων, τα βιομηχανικώς αναπτυγμένα κράτη παρέχουν υποστήριξη σε εξοπλισμό, μονάδες διοίκησης, στρατιωτικούς παρατηρητές και ιατρικές υπηρεσίες στο πεδίο της μάχης. Η Γερμανία έχει την υποχρέωση να συνδράμει αναλόγως. Σημαντική είναι και η συνεργασία του ΟΗΕ με περιφερειακούς οργανισμούς που στοχεύει στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των διαφόρων δράσεων.

Μετά τον πόλεμο στο Κόσσοβο, αναπτύχθηκε η ιδέα του διεθνούς δόγματος σχετικά με την «Ευθύνη για Προστασία», όπου η χρήση βίας ενδέχεται να είναι απαραίτητη για την αποτροπή ανθρωπιστικών καταστροφών, την καταπολέμηση τρομοκρατικών απειλών και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Γερμανία αποδέχεται την ευθύνη εντός του ΟΗΕ, και αυτό φαίνεται από τις οικονομικές και στρατιωτικές συνεισφορές της στον Οργανισμό. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί το τρίτο τη τάξει κράτος σε συνεισφορά οικονομικών πόρων μετά τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία, με ποσοστό 7,1% του προϋπολογισμού του ΟΗΕ, ενώ παράλληλα προβαίνει σε υποχρεωτικές και προαιρετικές οικονομικές πληρωμές στις οργανώσεις και τις ειδικές οργανώσεις του Οργανισμού. Επιπροσθέτως, συμμετέχει σε μέτρα ανθρωπιστικής βοήθειας παρέχοντας ποικίλα πλεονεκτήματα. Η γερμανική συμμετοχή εστιάζεται κυρίως στην αποστολή ειδικά εκπαιδευμένων ατόμων, όπως στρατιωτικών παρατηρητών και ιατρικού προσωπικού, στα πεδία του σχεδιασμού και της διοίκησης.

¹⁶² White Paper 2016, 62-63.

Η Γερμανία θα εξακολουθήσει να ενισχύει τον ΟΗΕ και θα συνδράμει τον Οργανισμό στην προσπάθειά του να προσαρμοστεί στα πολυδιάστατα καθήκοντά του¹⁶³ μέσω της ενίσχυσης της αντιπροσωπευτικότητάς του, της ενθάρρυνσης της συμμετοχής γυναικών σε όλες τις φάσεις του κύκλου συγκρούσεων και της βελτίωσης της προστασίας των γυναικόπαιδων μέσω της εφαρμογής της Απόφασης 1325 του Σ.Α., της αύξησης των συνεισφορών σε εξοπλισμό και προσωπικό και της ανάληψης ηγετικού ρόλου στις ειρηνευτικές αποστολές, της υποστήριξης των αποστολών με πολιτικές και στρατιωτικές ικανότητες και της ανάληψης μεγαλύτερης ευθύνης σε πολιτικές διαδικασίες πρόληψης συγκρούσεων και διαχείρισης κρίσεων.

Ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει στην πάγια επιδίωξη της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής για μεταρρύθμιση των οργάνων του Οργανισμού, ιδιαιτέρως δε του Συμβουλίου Ασφαλείας, προκειμένου να καταστεί η χώρα μόνιμο μέλος του και να αναλάβει έτσι σημαντικότερες αρμοδιότητες στο διεθνή στίβο.¹⁶⁴ Για να υλοποιήσει, όμως, αυτό τον στόχο θα πρέπει να τοποθετηθεί σαφώς επάνω σε ορισμένα βασικά ζητήματα που προβληματίζουν τη διεθνή κοινότητα. Το μεγαλύτερο ίσως ζήτημα που απασχολεί το διεθνές σύστημα του 21^{ου} αιώνα και του οποίου η επίλυση συναντά πολυάριθμα εμπόδια από κάποιες ισχυρές χώρες είναι το υπό όρους δικαίωμα επέμβασης της διεθνούς κοινότητας σε μια χώρα, έστω και αν αυτό καταλύει την εθνική της κυριαρχία. Το παραπάνω πρόβλημα συνδέεται με το ζήτημα της αποστολής γερμανικών στρατευμάτων σε αποστολές ειρηνευτικού χαρακτήρα στο εξωτερικό, έστω και αν αυτές διενεργούνται στα πλαίσια του ΝΑΤΟ ή του ΟΗΕ, ζήτημα που παραμένει ακανθώδες για τη γερμανική κοινωνία.

Η περίπτωση της Γερμανίας είναι προβληματική, καθώς κάθε τέτοια συζήτηση διενεργείται στη σκιά του ιστορικού της παρελθόντος και των τραυματικών εμπειριών που αυτό επισώρευσε στους Γερμανούς και στην ανθρωπότητα, και κάθε αναμόχλευση της συζήτησης αυτής συνεπάγεται και μια δοκιμασία των υφιστάμενων συλλογικών αντιλήψεων για το ρόλο και τις ευθύνες της σύγχρονης Γερμανίας στον κόσμο.

Η Γερμανία είναι η μόνη ευρωπαϊκή χώρα, που δεν έχει νόμο ο οποίος να προβλέπει και να ρυθμίζει μια τέτοια ενέργεια. Έτσι, το Βερολίνο βασίζει τις ελπίδες

¹⁶³ White Paper 2016, 63.

¹⁶⁴ Στεργίου, 272-274.

του στις διαπραγματευτικές του ικανότητες που θα του επιτρέψουν να συνδιαμορφώσει το παγκόσμιο κανονιστικό πλαίσιο για το δικαίωμα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων συμμετέχοντας ως αναβαθμισμένο μέλος στον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών. Για την ακρίβεια, ευελπιστεί να καταστεί μόνιμο μέλος στο Συμβούλιο Ασφαλείας, κάτι που αποτελεί τη σημαντικότερη επιδίωξη της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής εδώ και χρόνια και ταυτόχρονα τη σημαντικότερη πτυχή της διαδικασίας αναζήτησης μιας διεθνούς ταυτότητας, αντιπροσωπευτικής της οικονομικής και πολιτικής ισχύος της νέας Γερμανίας. Σύμφωνα με τον Helmut Schmidt, «η αξίωση αυτή για διαρκή θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, εκλαμβάνεται ως αναζήτηση γοήτρου»¹⁶⁵.

Το βασικότερο επιχείρημα που μεταχειρίζεται η γερμανική διπλωματία στην προσπάθεια νομιμοποίησης της επιδίωξης αυτής είναι η παραδοχή ότι «η σημερινή δομή του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι αναχρονιστικό κατάλοιπο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και δεν αντανάκλα τον υπάρχοντα πολιτικοοικονομικό συσχετισμό δυνάμεων, αφού αποκλείει από αυτή σημαντικούς πλέον δρώντες του διεθνούς συστήματος, όπως η Ιαπωνία, η Γερμανία, η Ινδία ή η Βραζιλία.»¹⁶⁶. Άλλωστε η Γερμανία, όντας ο τρίτος κατά σειρά σημαντικότερος χρηματοδότης που καταβάλλει εισφορές στα Ηνωμένα Έθνη, αποκτά τη δυνατότητα να «σαμποτάρει τις λειτουργίες του διεθνούς συστήματος μέσω της μη συμμετοχής της»¹⁶⁷.

Η επιδίωξη αυτή δεν έχει μέχρι τώρα ικανοποιηθεί, εξακολουθεί όμως να διατηρεί αρκετές πιθανότητες επιτυχίας καθώς φέρεται να έχει εξασφαλίσει τη συναίνεση πολλών χωρών του Αναπτυσσόμενου Κόσμου χάρη στη σημαντική αναπτυξιακή βοήθεια που η Γερμανία τους παρέχει. Ανεξαρτήτως, όμως, του αποτελέσματος, το γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών έχει διαμορφώσει μια πάγια στρατηγική, την οποία υπερασπίζει με πάθος στα πλαίσια όλων των Διεθνών Οργανισμών των οποίων είναι μέλος. Παράλληλα, το Βερολίνο συνεχίζει την παλιά, δοκιμασμένη στον Ψυχρό Πόλεμο, πολιτική της αθόρυβης οικονομικής και πολιτιστικής διεξόδου, διαμορφώνοντας προκαταβολικά για κάποια μεταγενέστερη φάση προνομιακούς όρους για τη γερμανική διπλωματία και το γερμανικό επιχειρηματικό κεφάλαιο.

¹⁶⁵ Schmidt, 276.

¹⁶⁶ Στεργίου, 274.

¹⁶⁷ Schoellgen, 43.

Τέλος, ανακύπτει φυσικά και το ερώτημα σχετικά με το κατά πόσο είναι εφικτό για μια χώρα που δεν κατέχει πυρηνικά όπλα να καταστεί μόνιμο μέλος, δεδομένου του γεγονότος ότι τα μόνιμα μέλη του Σ.Α. είναι πυρηνικές δυνάμεις. Θα προσπαθήσει η Γερμανία να αποκτήσει πυρηνικά όπλα ούτως ώστε να συμβαδίζουν οι επιδιώξεις της με την ισχύ της και να απολαμβάνει μεγαλύτερο κύρος και γόητρο; Ή οι προσπάθειες της σχετικά με την απόκτηση μόνιμης θέσης θα είναι πλήρως διαχωρισμένες από την πυρηνικοποίηση της χώρας; Η δεύτερη λύση είναι και η πιο πιθανή, αν αναλογιστεί κανείς τη σαφή αντίθεση της Γερμανίας στη διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής. Σύμφωνα με τον Walter Stechel, η Γερμανία επιδιώκει την μεταρρύθμιση του Σ.Α. του ΟΗΕ ώστε να υπάρχει αντιπροσωπευτικότητα. Ως προς το δικαίωμα αρνησικυρίας, δεν αποτελεί πάγια επιδίωξη διότι σε αυτή την περίπτωση η λήψη αποφάσεων θα καθίσταται δυσχερέστερη¹⁶⁸. Στόχος της Γερμανίας είναι η ανάληψη θέσης ανάλογης της συνεισφοράς της.

¹⁶⁸ Συνέντευξη 12/04/2017.

Κεφάλαιο 4^ο

Η γερμανική πολιτική ασφαλείας μετά την επανένωση

4.1. Οι βασικοί πυλώνες της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας

Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου και η διάλυση της ΕΣΣΔ άλλαξαν το τοπίο ασφάλειας στην Ευρώπη¹⁶⁹ και έφεραν νέους εταίρους από την Ανατολική Ευρώπη. Έκτοτε, οι αλλαγές στην γερμανική προσέγγιση της πολιτικής ασφαλείας υπήρξαν δραματικές. Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, κανενός άλλου δυτικοευρωπαϊκού κράτους η πολιτική ασφαλείας δεν έχει εξελιχθεί περισσότερο από αυτή της Γερμανίας. Από τη φάση εξάρτησης κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου, η Γερμανία έχει περάσει πλέον σε μια κατάσταση αυτοπεποίθησης. Σημαντικότερο σημείο στην πορεία μετεξέλιξης υπήρξε η αλλαγή της στάσης της σε σχέση με την αποστολή ενόπλων δυνάμεων σε περιοχές εκτός των γερμανικών συνόρων.

Πρωταρχικός στόχος της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας είναι να διασφαλίσει την ασφάλεια και την προστασία των πολιτών της. Για να το πετύχει αυτό, χρησιμοποιεί τους υπάρχοντες και περιφερειακούς θεσμούς παροχής ασφάλειας όπως τον ΟΗΕ, τον ΟΑΣΕ, το NATO και την ΕΕ. Η πολλαπλότητα των δράσεων απαιτεί μια εθνική πολιτική ασφαλείας με ευέλικτα και καλά θεμελιωμένα εργαλεία που πρέπει μεσοπρόθεσμα να ενσωματωθούν σε μια εθνική αντίληψη περί ασφάλειας.¹⁷⁰

Η εξέταση της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας της σύγχρονης Γερμανίας θα είναι ελλιπής αν δεν ληφθεί υπόψη το ταραγμένο παρελθόν της χώρας. Όμως οι σκιές του παρελθόντος μπορεί να είναι τόσο θετικές όσο και αρνητικές και αυτό μπορεί να έχει εποικοδομητικές ή καταστροφικές συνέπειες, αντιστοίχως. Το παρελθόν της Γερμανίας εξακολουθεί να βαραίνει την πολιτική του κράτους και, κυρίως, την

¹⁶⁹ Henrik Larsen, "Concepts of Security in the European Union after the Cold War", *Australian Journal of International Affairs* 54:3 (2000): 337-355.

¹⁷⁰ Mey H. Holger, *German Security Policy in the 21st Century, Problems, Partners and Perspectives*, (Oxford: Berghahn Books, 2004), 30-66.

πολιτική ασφαλείας. Γενικώς, είναι σχεδόν ομόφωνη η άποψη ότι το παρελθόν της Γερμανίας επιτελεί έναν διπλό ρόλο: αφενός συγκρατεί και αφετέρου διευκολύνει τη σύγχρονη γερμανική πολιτική ασφαλείας.

Το σλόγκαν «ποτέ ξανά πόλεμος» κέρδιζε συνεχώς έδαφος ήδη από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, με αποτέλεσμα να αποφεύγονται μονομερείς δράσεις, καθώς η στροφή προς τον πολυμερισμό θεωρήθηκε ως η μόνη ικανή λύση αποτροπής αναθεωρητικών τάσεων. Κατά συνέπεια, υπήρξε ευρεία συναίνεση από όλα τα πολιτικά κόμματα για την υπακοή στις προσταγές των αρχών του πολυμερισμού, ο οποίος εκλήφθηκε ως δήλωση και ένδειξη της γερμανικής ρήξης με το βίαιο παρελθόν της. Εφεξής, η Γερμανία θα ήταν μια προβλέψιμη δύναμη. Στην πράξη, ο πολυμερισμός σήμαινε ότι η γερμανική πολιτική ασφαλείας θα ήταν διασυνδεμένη με αυτή των συμμάχων της, ενώ η στρατιωτική δράση θα μπορούσε να αναληφθεί μόνο υπό την αιγίδα διεθνών θεσμών όπως το NATO ή ο ΟΗΕ.

Ο πολυμερισμός δεν είναι, φυσικά, ένα νέο φαινόμενο για τη Γερμανία, αλλά χρονολογείται από τη μεταπολεμική εποχή όταν ο καγκελάριος Konrad Adenauer προσπάθησε να προσδέσει τη Δυτική Γερμανία στο άρμα των διεθνών οργανισμών.¹⁷¹ Η συνεχιζόμενη ωστόσο ενσωμάτωση και ολοκλήρωση της Γερμανίας σε διεθνείς θεσμούς έχει συμβάλει τα μέγιστα στη δημιουργία μιας κοινής ταυτότητας στην περίπτωση της Ευρώπης, θέτοντας έτσι τα θεμέλια για μεταψυχροπολεμικές δράσεις βασισμένες σε κοινές προσεγγίσεις και αμοιβαία συνεργασία. Η τάση διασύνδεσης με το NATO και την ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της σταθερότητας και ήταν, συνεπώς, ζωτικού ενδιαφέροντος για τη Γερμανία.

Η γερμανική πολιτική ασφαλείας θα μπορούσε να εξεταστεί σε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορά στην περίοδο 1990-2001, το δεύτερο στην περίοδο από την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 ως την εισβολή στο Ιράκ, και το τρίτο από την εισβολή στο Ιράκ και έπειτα.

¹⁷¹ Patrick Keller, and Michael Gleichmann. “Zweite „Adenauer-Konferenz“ zur Rolle Deutschlands in der Internationalen Sicherheitspolitik”, *Z Außen Sicherheitspolit* 7 (2014): 507–514.

Η εξέλιξη της γερμανικής πολιτικής ασφάλειας¹⁷² συντελέστηκε σταδιακά ξεκινώντας από την αποχή της Γερμανίας από στρατιωτικές δράσεις στον πόλεμο του Κόλπου το 1990-1991. Το πρώτο βήμα προς την πορεία εκσυγχρονισμού αποτέλεσε η ιστορική Απόφαση του γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, στις 12 Ιουλίου του 1994, σχετικά με την άρση κάθε συνταγματικού περιορισμού αναφορικά με τη χρήση γερμανικών ενόπλων δυνάμεων στο εξωτερικό, και συγκεκριμένα στη Σομαλία και τη Γιουγκοσλαβία. Καθώς η κατάσταση χειροτέρευε στη Βοσνία, ο καγκελάριος Kohl έκανε έκκληση για τη μεταρρύθμιση της Bundeswehr, επιχειρηματολογώντας ότι «η Γερμανία δε μπορούσε πλέον να μένει αμέτοχη ενώ οι άλλοι ενεργούσαν»¹⁷³.

Η Απόφαση δεν έκανε καμία διάκριση ανάμεσα σε αποστολές αποκατάστασης και διατήρησης της ειρήνης, ενώ επέτρεπε τη συμμετοχή της Bundeswehr σε αποστολές του NATO και της ΔΕΕ με σκοπό να εφαρμόσουν τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ή δράσεις κάτω από την άμεση επιταγή του ΟΗΕ. Η απόφαση του Δικαστηρίου, βασισμένη στο Άρθρο 24, παράγραφος 2¹⁷⁴, στο Άρθρο 59, παράγραφος 2 και στο Άρθρο 87^a ¹⁷⁵ του Βασιικού Νόμου, όριζε ότι η συμμετοχή του Ομοσπονδιακού Στρατού στη UNOSOM II, στις ναυτικές δυνάμεις του NATO και της ΔΕΕ στην Αδριατική για την παρακολούθηση της τήρησης του embargo που είχε επιβληθεί από τον ΟΗΕ ενάντια στην

¹⁷² Sebastian Harnisch, “Die Außen- und Sicherheitspolitik der Regierung Merkel. Eine liberale Analyse der Großen Koalition”, *Z Außen Sicherheitspolit* 3 (2010): 59–83.

¹⁷³ Tom Lansford and Blagovest Tashev, *Old Europe, New Europe and the US: Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era*, (USA: Ashgate, 2005), 21.

¹⁷⁴ Βασιικός Νόμος, Άρθρο 24 (2): «Με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης, η Ομοσπονδία μπορεί να εισέλθει σε ένα σύστημα κοινής αμοιβαίας ασφάλειας· κόνοντάς το αυτό θα συγκατατεθεί σε τέτοιους περιορισμούς πάνω στις κυρίαρχες δυνάμεις της καθώς θα επιφέρουν και θα διασφαλίσουν μια μακροχρόνια ειρήνη στην Ευρώπη και ανάμεσα στα έθνη του κόσμου». Βλ., *Weissbuch 2006*, 70.

¹⁷⁵ Βασιικός Νόμος, Άρθρο 87^a (2): «Εκτός από την άμυνα, οι Ένοπλες Δυνάμεις μπορούν να αποσταλούν μόνο στο βαθμό που ρητά επιτρέπεται από αυτόν τον Βασιικό Νόμο», Άρθρο 87^a (3): «Κατά τη διάρκεια μιας κατάστασης άμυνας ή έντασης οι Ένοπλες Δυνάμεις θα έχουν τη δύναμη να προστατεύουν την ιδιοκτησία των πολιτών και να εκτελούν λειτουργίες ελέγχου της κινητικότητας στο βαθμό που είναι αναγκαίες για να επιτύχουν την αμυντική αποστολή τους. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια μιας κατάστασης άμυνας ή έντασης, οι Ένοπλες Δυνάμεις μπορεί επίσης να εξουσιοδοτηθούν να υποστηρίξουν αστυνομικά μέτρα για την προστασία της ιδιοκτησίας των πολιτών· σε αυτή την περίπτωση οι Ένοπλες Δυνάμεις θα συνεργαστούν με τις αρμόδιες αρχές», Άρθρο 87^a (4): «Με σκοπό να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος στην ύπαρξη ή την ελεύθερη δημοκρατική βασική αρχή της Ομοσπονδίας ή ενός κρατιδίου, η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, αν οι καταστάσεις που αναφέρονται στην παράγραφο (2) του Άρθρου 91 επιτευχθούν και οι Ομοσπονδιακές Αστυνομικές Δυνάμεις αποδειχθούν ανεπαρκείς, μπορεί να χρησιμοποιήσει τις Ένοπλες Δυνάμεις για να υποστηρίξουν την Αστυνομία και την Ομοσπονδιακή Συνοριακή Αστυνομία στην προστασία της ιδιοκτησίας των πολιτών και στην καταπολέμηση των στοιχείων οργανωμένου εγκλήματος. Οποιαδήποτε τέτοια χρησιμοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων θα διακοπεί αν η Γερμανική Βουλή το απαιτήσει». *Weissbuch 2006*, 72.

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, καθώς και η αποστολή AWACS που επέβαλε τη ζώνη απαγόρευσης πτήσεων του ΟΗΕ πάνω από τη Βοσνία ήταν συμβατές με το Σύνταγμα. Αυτό σήμαινε, θεωρητικά τουλάχιστον, ότι η Bundeswehr θα μπορούσε να συμμετέχει σε αποστολές κάθε είδους, με την προϋπόθεση ότι η κυβέρνηση θα λάμβανε πρώτα την έγκριση της Βουλής¹⁷⁶. Με άλλα λόγια, η ουσία της νέας πολιτικής ασφαλείας ήταν η ενεργός συμμετοχή, κυρίως στρατιωτικών δυνάμεων, σε κρίσεις όπως οι προαναφερθείσες¹⁷⁷.

Για τη Γερμανία, ωστόσο, η αντίληψη περί ευθύνης ήταν στενά συνδεδεμένη με μια από τις καθοριστικές πτυχές της εξωτερικής της πολιτικής – την επιθυμία της να θεωρείται αξιόπιστος και υπολογίσιμος εταίρος. Αυτός ήταν άλλωστε και ο λόγος για τον οποίο ο καγκελάριος Kohl εξέφρασε την αναγκαιότητα ενεργότερης εμπλοκής σε διεθνείς κρίσεις. Από το 1998, όταν νέος καγκελάριος χρήστηκε ο Σοσιαλδημοκράτης Gerhard Schroeder, συνεχίστηκε η πολιτική του προκατόχου του, κυρίως με την υποστήριξη των επιχειρήσεων του NATO στο Κόσσοβο. Ο Schroeder επιχειρηματολόγησε ότι η Γερμανία ήταν πια έτοιμη να αναλάβει μεγαλύτερες ευθύνες χωρίς κανένα δισταγμό.

Υπήρξαν βεβαίως κάποιες διαφορές αντιλήψεων μεταξύ των πολιτικών κομμάτων. Η CDU/CSU πίστευε σε μια ενεργότερη εξωτερική πολιτική, που θα παρέμενε όμως πιστή στις πολυμερείς σχέσεις και τη συνεργασία. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνταν και το FDP, με τη διαφορά ότι ήταν λίγο διστακτικό ως προς τη γερμανική συμμετοχή σε επιχειρήσεις εκτός συνόρων, για αυτό και πίεζε για την αλλαγή του γερμανικού νόμου, ούτως ώστε να επιτρέπει τέτοιου είδους συμμετοχή με την έγκριση της γερμανικής Βουλής.

Το SPD, αντιθέτως, ήταν αρκετά εχθρικό απέναντι σε μια πιο ενεργή εξωτερική πολιτική και υποστήριζε μια πιο ευρεία οπτική ασφάλειας που πρωτίστως θα περιελάμβανε μη στρατιωτικές παραμέτρους. Η εξέλιξή τους από κόμμα που υποστήριζε αυστηρά μόνο ειρηνευτικές αποστολές υπό το Κεφάλαιο VI του

¹⁷⁶ Longhurst, 64-65.

¹⁷⁷ Σε συνέντευξη που παραχώρησε στην υποφαινόμενη ο Γενικός Πρόξενος της Γερμανίας στην Θεσσαλονίκη κ. Walter Stechel, διαπιστώθηκε ότι αυτή ακριβώς η μετεξέλιξη αποτέλεσε, κατά τη γνώμη του, το σημείο αλλαγής στην πολιτική ασφαλείας της Γερμανίας δηλαδή η Απόφαση του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου το 1994 που επέτρεπε στη Bundeswehr να συμμετέχει σε αποστολές κάθε είδους εκτός συνόρων, με την προϋπόθεση ότι η κυβέρνηση θα λάμβανε πρώτα την έγκριση της Βουλής.

Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ σε ένα κόμμα που τελικά οδηγήθηκε στην ευρύτερη αποδοχή επιχειρήσεων εκτός συνόρων, όπως στο Κόσσοβο και τον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, ήταν αποτέλεσμα έντονων διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, επιχείρησε να περιορίσει τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις και να παρέχει την ασφάλεια με άλλα μέσα.

Τέλος, το ειρηνιστικό κόμμα των Πρασίνων δυσκολεύτηκε να συμβιβαστεί με την ιδέα της χρήσης βίας, και μόνο μετά τη γενοκτονία στη Βοσνία και τη σφαγή στη Σρεμπρένιτσα, ο αρχηγός του κόμματος, Joschka Fischer, απηύθυνε έκκληση για άμεση παρέμβαση του ΝΑΤΟ προκειμένου να τερματιστεί η βία. Η κίνηση αυτή, φυσικά, πυροδότησε οξείες εσωκομματικές αντιδράσεις, συνάντησε ωστόσο και την αποδοχή ορισμένων μελών, αφού μετά τις παραπάνω φρικαλεότητες κάποιοι επαναξιολόγησαν τις αυστηρά ειρηνιστικές τους θέσεις. Τα γεγονότα του Κοσόβου ήταν τα πιο καθοριστικά για την αλλαγή της στάσης Σοσιαλδημοκρατών και Πρασίνων σχετικά με τη χρήση βίας. Γενικώς, όμως, η Γερμανία παραμένει πολύ πιο διστακτική από άλλα κράτη όσον αφορά τη χρήση βίας¹⁷⁸.

Αφορμή για το δεύτερο στάδιο εξέλιξης της γερμανικής αντίληψης περί ασφάλειας αποτέλεσε η επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου που συγκλόνησε τον κόσμο και άλλαξε εκ βάθρων τις δομές της πολιτικής ασφαλείας πολλών κρατών. Η Γερμανία, όπως και τα περισσότερα κράτη, αντέδρασε εκφράζοντας την έντονη υποστήριξή της προς τις ΗΠΑ και την απερίφραστη καταδίκη των τρομοκρατών. Κάποιοι, μάλιστα, πολιτικοί θεώρησαν αυτή την ιστορική στιγμή ως «ώρα μηδέν» για την εξωτερική πολιτική, εννοώντας ότι εφεξής ξεκινούσε ένα νέο κεφάλαιο στην εξωτερική πολιτική. Στο αρχικό διάστημα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, που έγειραν ανησυχίες στη Γερμανία για την εσωτερική της ασφάλεια¹⁷⁹ και για το φόβο ότι η χώρα ήταν εξίσου ευάλωτη σε παρόμοιες τρομοκρατικές απειλές -ιδίως μετά την ανακάλυψη ότι κάποιοι τρομοκράτες ζούσαν και εργάζονταν στο Αμβούργο-, ένας από τους κύριους ρόλους της Γερμανίας ήταν να συνεισφέρει στη δημιουργία και θεμελίωση της διεθνούς συμμαχίας κατά της τρομοκρατίας. Ο ρόλος αυτός αναλήφθηκε πρωτίστως από τον ΥΠΕΞ Joschka Fischer, ο οποίος κατέβαλε έντονες

¹⁷⁸ Lansford and Tashev, 21-24.

¹⁷⁹ Mary Buckley and Rick Fawn, *Global Responses to Terrorism – 9/11, Afghanistan and beyond*, (London: Routledge, 2003), 104-106.

προσπάθειες στη διπλωματική αρένα¹⁸⁰, επιχειρώντας να ισορροπήσει μεταξύ περιεκτικής διπλωματίας μέσω πολυμερών θεσμών και αποκλειστικής διπλωματίας, λειτουργώντας μέσω άτυπων συναντήσεων με μεγάλες δυνάμεις.

Μερικές ώρες μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ο Γερμανός καγκελάριος τις χαρακτήρισε ως «κήρυξη πολέμου εναντίον όλου του πολιτισμένου κόσμου» και υποσχέθηκε «απεριόριστη αλληλεγγύη» στις ΗΠΑ, λέξεις που σπανίως εκφράζονται από έναν Γερμανό ηγέτη, ενώ λίγες μέρες αργότερα, η Γερμανία υποστήριξε την ενεργοποίηση του Άρθρου V του NATO για τη συλλογική άμυνα και τις Αποφάσεις 1368 και 1373 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που παρείχαν τη νομική βάση για στρατιωτική δράση κατά των τρομοκρατών και των κρατών που τους υπέθαλπαν. Επίσης, έθεσε στη διάθεση των ΗΠΑ και του NATO τις κατάλληλες στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Επιπλέον, σε μια προσπάθεια κανονικοποίησης της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας της, η Γερμανία ήταν ένα από τα πρώτα κράτη που εξέφρασε την επιθυμία να συμμετάσχει ακόμα και με στρατιωτικές δυνάμεις στις επιχειρήσεις που θα διεξάγονταν από τις ΗΠΑ, αποκλείοντας αποφασιστικά κάθε πιθανότητα επανάληψης του τρόπου με τον οποίο έδρασε στον πόλεμο του Κόλπου, δηλαδή της διπλωματίας των επιταγών.

Ο Γερμανός καγκελάριος επιδίωξε ακόμα να επαναπροσδιορίσει τις προσεγγίσεις Σοσιαλδημοκρατών και Πρασίνων σχετικά με την πολιτική ασφαλείας επιχειρηματολογώντας ότι αν και η πρόληψη συγκρούσεων και η διαχείριση κρίσεων είναι στο επίκεντρο της πολιτικής τους, η στάση αυτή δεν αποτελεί εντούτοις δικαιολογία αποφυγής ανάληψης στρατιωτικής δράσης σε περίπτωση που κάτι τέτοιο κριθεί απαραίτητο. Κατά τα λεγόμενά του, η Γερμανία πρέπει να αναλάβει συγκεκριμένη δράση για τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και τη δημιουργία και διατήρηση της σταθερότητας που θα βασίζεται στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας¹⁸¹. Αδιαμφισβήτητα, η 11^η Σεπτεμβρίου δεν είχε τόσο ισχυρή επίδραση στη Γερμανία όσο είχε στις ΗΠΑ, αλλά έχει οδηγήσει τη Γερμανία να αντιμετωπίσει τα διλήμματα και τις αβεβαιότητες της διεθνούς ασφάλειας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης.

¹⁸⁰ Ibid., 102-104.

¹⁸¹ Buckley and Fawn, 109-110.

Το τρίτο στάδιο ξεκίνησε με τον πόλεμο στο Ιράκ και τη γερμανική απόφαση να μη συμμετάσχει σε αυτόν. Η απόφαση αυτή, ωστόσο, δεν αποτελούσε απόλυτη απόρριψη της διεθνούς της ευθύνης, απλώς σηματοδοτούσε μια στάση ενεργούς συμμετοχής με διαφορετικό τρόπο. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από δηλώσεις του καγκελάριου, προωθούσε την «ευθύνη για ειρήνη»¹⁸², που πρακτικά σήμαινε ότι πίεζε για τη λειτουργία της διπλωματίας, ούτως ώστε να αποτραπεί η εισβολή. Φαίνεται, όμως, ότι οι γερμανικές πρωτοβουλίες στη συγκεκριμένη περίπτωση δε στέφθηκαν με επιτυχία, πράγμα που θα καταδειχθεί σαφέστερα στη συνέχεια.

Η κατάσταση ασφάλειας της Γερμανίας έχει αλλάξει ριζικά, ενώ το περιβάλλον ασφαλείας της δεν έχει απελευθερωθεί από κινδύνους. Σήμερα¹⁸³, η γερμανική πολιτική ασφαλείας δεν εστιάζεται στην εθνική άμυνα, αφού στο προβλεπόμενο μέλλον δεν υπάρχει κάποια φανερή συμβατική απειλή έναντι της γερμανικής επικράτειας, γι' αυτό και τα ενδιαφέροντά της στρέφονται προς τις κρίσεις και τις συγκρούσεις ανά τον κόσμο.

Νέες, ασύμμετρες απειλές,¹⁸⁴ όπως το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, η διεθνής τρομοκρατία και η διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής έχουν κάνει την εμφάνισή τους. Οι κίνδυνοι που τίθενται από τη διεθνή τρομοκρατία, ιδίως μετά τις επιθέσεις της 11^η Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ και της 11^{ης} Μαρτίου στην Ισπανία, έχουν λάβει μια νέα διάσταση, αυτή της παγκοσμιότητας των ασύμμετρων απειλών. Η τρομοκρατία δεν απειλεί μόνο στρατιωτικούς στόχους, αλλά μπορεί να συμβεί οπουδήποτε στον κόσμο και απειλεί τους πάντες, συνεπώς και τη Γερμανία.

Η περαιτέρω ανάπτυξη πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων μαζικής καταστροφής συνδυαζόμενη με μεγάλης εμβέλειας μέσα μεταφοράς αυτών μπορεί επίσης να αποτελέσει απειλή για τον πληθυσμό της Ευρώπης. Οι δυνάμεις των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό κινδυνεύουν ιδιαίτερα, ενώ το ρίσκο αυξάνεται ακόμα περισσότερο σε περίπτωση που ευδοκιμήσουν οι προσπάθειες τρομοκρατικών ομάδων να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτά τα όπλα. Η Γερμανία υποστηρίζει σθεναρά πολιτικές που αποσκοπούν στον περιορισμό της διάδοσης τέτοιων όπλων μέσω της δημιουργίας και ενίσχυσης νομικών πλαισίων επιβεβλημένων από τη διεθνή κοινότητα. Για τον λόγο αυτό, θεωρεί απολύτως

¹⁸² Lansford and Tashev, 33.

¹⁸³ Weissbuch 2006, 16-18.

¹⁸⁴ Mey, 78-87.

απαραίτητη την υπογραφή διεθνών συνθηκών μη-διάδοσης και τη βελτίωση των ελέγχων των εξαγωγών οπλικών συστημάτων.

Ένας άλλος κίνδυνος για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, σύμφωνα με τη γερμανική άποψη, είναι οι εθνικιστικές βίαιες περιφερειακές συγκρούσεις όπως είναι οι κρίσεις που λαμβάνουν τόπο στα Βαλκάνια. Συγκρούσεις πολιτικού, εθνικιστικού, θρησκευτικού, οικονομικού ή ακόμα και κοινωνικού χαρακτήρα που δεν έχουν επιλυθεί επηρεάζουν άμεσα τη γερμανική και την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Επιπλέον, το οργανωμένο έγκλημα και οι αυξανόμενες μεταναστευτικές κινήσεις θέτουν προκλήσεις στην πολιτική ασφάλεια της Γερμανίας. Από τα παραπάνω, καθίσταται εμφανές ότι η άμυνα ενός κράτους δεν μπορεί να περιοριστεί πλέον μόνο στα γεωγραφικά σύνορα.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου είχε ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, και την ανάδειξη νέων ευκαιριών για ασφάλεια και σταθερότητα που θα ήταν πιο αποδοτικές μέσω της δημιουργίας διεθνών συμμαχιών για την πρόληψη συγκρούσεων. Η γερμανική πολιτική ασφαλείας έχει πρόσθετες επιλογές δράσης ως μέλος της ΕΕ. Η εξελικτική ανάπτυξη και ενδυνάμωση των ευρωπαϊκών δομών ασφαλείας¹⁸⁵ δημιουργεί μια ζώνη σταθερότητας μοναδική για τα παγκόσμια δεδομένα, που ενισχύεται περαιτέρω από τις διευρύνσεις του NATO και της ΕΕ, αφού απαιτείται από τα κράτη που φιλοδοξούν να καταστούν μέλη τους να αναλάβουν περισσότερες ευθύνες και να τηρήσουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις.

Η Γερμανία ευνοεί μια συνολική προσέγγιση όσον αφορά τη λήψη μέτρων ασφαλείας που αποτελεί μέρος μιας συνολικής εθνικής προσπάθειας¹⁸⁶. Ταυτόχρονα, έχει αναλάβει ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος από κοινού με τους συμμάχους της στο NATO και την ΕΕ. Η γερμανική πολιτική ασφαλείας είναι συνολική και λαμβάνει υπόψη της πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολιτιστικές συνθήκες, ενώ δεν θεωρεί εφικτή την επίτευξη διεθνούς ασφαλείας μόνο με χρήση στρατιωτικών μέσων, αν και θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη της πολιτικής βούλησης και της ικανότητας για την προστασία της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με στρατιωτικά μέσα, όταν αυτό απαιτείται. Τέλος, η συμμαχία με τις ΗΠΑ παραμένει ο θεμέλιος λίθος για την εγγύηση της γερμανικής

¹⁸⁵ Ronja Kempin, "Die deutsch-französische Zusammenarbeit in der Sicherheits- und Verteidigungspolitik – Vernunftfehe vor dem Aus?" *Z Außen Sicherheitspolit* 5 (2012): 203–214.

¹⁸⁶ May, 82-87.

ασφάλειας, ενώ όλο και αυξανόμενη σημασία αποκτά η ανάπτυξη και ενδυνάμωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας.

Η γερμανική πολιτική ασφάλειας και άμυνας αντιμετωπίζει δύο κεντρικές προκλήσεις¹⁸⁷. Η πρώτη έγκειται στο πώς να συμφιλιώσει τις φιλοδοξίες της για μια πραγματική ΕΠΑΑ με τη συνεχιζόμενη δέσμευση στο NATO. Η δεύτερη έχει να κάνει με τον εκσυγχρονισμό και τη μεταρρύθμιση του γερμανικού στρατού, διότι χωρίς αυτή τη μεταρρύθμιση η ΕΠΑΑ δεν θα είναι εφικτή, ενώ παράλληλα η γερμανική συνεισφορά στο NATO θα είναι ανεπαρκής¹⁸⁸. Η Γερμανία μπορεί να προστατέψει τα συμφέροντά της μόνο σε συνεργασία με τους συμμάχους της στους διάφορους θεσμούς διεθνούς και περιφερειακής συνεργασίας. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, η συνεισφορά του Ομοσπονδιακού Στρατού στην πολιτική διατήρησης της ειρήνης κρίνεται αναγκαία, αφού μια συνολική και αποτελεσματική πολιτική που θα εγγυάται την παγκόσμια ειρήνη απαιτεί ισχυρά στρατιωτικά μέσα.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια αναφορά στο Συνέδριο για την Ασφάλεια στο Μόναχο¹⁸⁹, που πραγματοποιήθηκε μεταξύ της 31^{ης} Ιανουαρίου και της 2ας Φεβρουαρίου 2014 και, κατά την άποψή μου, συνιστά τον προάγγελο της νέας Λευκής Βίβλου 2016 για την γερμανική πολιτική ασφαλείας.

Ο Πρόεδρος Gauck, ο οποίος εκφώνησε τον εναρκτήριο λόγο, υποστήριξε ότι η Γερμανία όφειλε να υιοθετήσει μια νέα προσέγγιση και να αναλάβει το μερίδιο ευθύνης που της αναλογούσε στην αντιμετώπιση βίαιων καθεστώτων χωρίς να κρύβεται πίσω από τις αρχές της κυριαρχίας του κράτους και της μη-παρέμβασης, ενώ η χρήση στρατιωτικής βίας έπρεπε να παραμείνει η έσχατη λύση.¹⁹⁰ Ο Υπουργός Εξωτερικών Frank Walter Steinmeier, κινούμενος στο ίδιο μήκος κύματος, ισχυρίστηκε ότι η Γερμανία ήταν πολύ μεγάλη για να παραμένει στο περιθώριο και

¹⁸⁷ Franz-Josef Meiers, „„Made in Berlin“. Wohin steuert die deutsche Außen- und Sicherheitspolitik?“ *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 669–692.

¹⁸⁸ Franz-Josef Meiers, „Germany’s Defense Choices“, *Survival* 47:1 (2005): 153-165. Επίσης, Douglas Webber, *New Europe, New Germany, Old Foreign Policy? German Foreign Policy Since Unification*, (London: Frank Cass, 2001).

¹⁸⁹ Το Συνέδριο του Μονάχου είναι πρωταρχικής σημασίας γεγονός για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και συμμετέχουν σε αυτό λήπτες αποφάσεων στον τομέα της ασφάλειας προερχόμενοι από την Ευρώπη, τη Βόρεια Αμερική και την Ρωσία.

¹⁹⁰ Joachim Gauck (2014) ‘Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen and Bündnissen, *Z Außen Sicherheitspolit* 7 (2014): 115-122.

απλώς να σχολιάζει τις διεθνείς εξελίξεις¹⁹¹. Τέλος, η Υπουργός Άμυνας Ursula von der Leyen υποστήριξε ότι εφόσον η Γερμανία διέθετε τα απαραίτητα μέσα είχε παράλληλα και την ευθύνη να εμπλακεί¹⁹².

Ο απόηχος των ομιλιών των τριών κορυφαίων πολιτικών είχε θετικά αποτελέσματα στους συμμάχους της Γερμανίας καθώς δημιουργήθηκαν προσδοκίες για ουσιαστικές αλλαγές στη γερμανική πολιτική ασφαλείας. Πράγματι, πολύ σύντομα έγιναν κάποια μικρά βήματα που είχαν όμως συμβολική σημασία αναφορικά με την αλλαγή προσέγγισης και ήταν ενδεικτικά της γερμανικής θετικής στάσης ως προς την στρατιωτική συνεργασία εντός ευρωπαϊκού πλαισίου όπως, για παράδειγμα, η γερμανική συνεισφορά στρατιωτών στην ευρωπαϊκή επιχείρηση στο Μαλί που αυξήθηκε από 180 σε 250 άτομα. Ένα παρόμοιο παράδειγμα αποτελεί η νέα γερμανική προσέγγιση στο θέμα των χημικών όπλων στη Συρία. Συγκεκριμένα, ο Υπουργός Εξωτερικών επιχείρησε να διαδραματίσει ενεργότερο ρόλο συνδράμοντας στην εξάλειψή τους επιδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο μια διάθεση ανάληψης ευθύνης χωρίς ταυτόχρονη ανάληψη ρίσκου ή κόστους.¹⁹³ Στο σημείο αυτό βλέπουμε μια ρεαλιστική αποτίμηση της σχέσης κόστους-οφέλους, χαρακτηριστικής σε κάθε σημείο άσκησης της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.

Η νέα προσέγγιση στην πολιτική ασφαλείας δεν συνιστά στην ουσία κάτι καινούργιο. Πρόκειται για την προσπάθεια κανονικοποίησης της πολιτικής ασφαλείας που ξεκίνησε το 1994 με την Απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου, συνεχίστηκε το 2006 με την «Λευκή Βίβλο για την Γερμανική Πολιτική Ασφαλείας και το Μέλλον των Ενόπλων Δυνάμεων» και εξελίχθηκε περαιτέρω με την ομόθυμη Λευκή Βίβλο 2016. Η καινοτομία έγκειτο στο ότι η Λευκή Βίβλος 2006 ανέφερε ότι η προστασία των γερμανικών συμφερόντων θα μπορούσε να είναι καθήκον του γερμανικού στρατού, πράγμα που εισήγαγε στην εξίσωση την χρήση στρατιωτικής βίας σε περίπτωση διακύβευσης του εθνικού συμφέροντος της Γερμανίας. Οι διαφορές μεταξύ των εκάστοτε κειμένων πολιτικής ασφαλείας έγκεινται στο ότι λαμβάνουν υπόψη τις αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας με αποτέλεσμα να επαναπροσδιορίζουν τις προκλήσεις και τις απειλές που επηρεάζουν τα κράτη στην

¹⁹¹ Frank Walter Steinmeier 'Deutschland ist zu gross, um Weltpolitik nur von der Aussenlinie zu kommentieren' *Europäische Sicherheit & Technik*, (2014): 21-22.

¹⁹² Ursula Von der Leyen 'Gleichgültigkeit ist für ein Land wie Deutschland keine Option' *Europäische Sicherheit & Technik*, (2014): 16-18.

¹⁹³ Hyde-Price, 604.

προσπάθειά τους να επιβιώσουν στο συνεχώς μεταλλασσόμενο περιβάλλον ασφαλείας. Ως εκ τούτου, η Λευκή Βίβλος 2016 παρουσιάζει τόσο σημεία σύγκλισης όσο και σημεία διαφοροποίησης σε σχέση με το αντίστοιχο κείμενο πολιτικής της προηγούμενης δεκαετίας.

Τα κείμενα για την πολιτική ασφαλείας εκτελούν διάφορες λειτουργίες όπως την ενημέρωση της γερμανικής Βουλής και των πολιτών, την περιγραφή των προτεραιοτήτων στον τομέα της ασφάλειας και την διευκόλυνση της επικοινωνίας εντός του γερμανικού στρατού.¹⁹⁴ Η Λευκή Βίβλος 2016 συνιστά το βασικό κείμενο για την πολιτική ασφαλείας και παράλληλα είναι μια ανασκόπηση της τρέχουσας κατάστασης στον εν λόγω τομέα. Στην ουσία, ορίζει το πλαίσιο για την προσπάθεια της Γερμανίας να διαδραματίσει ενεργό και ουσιαστικό ρόλο στην πολιτική ασφαλείας προσδιορίζοντας τις στρατηγικές της προτεραιότητες και τον τρόπο με τον οποίο δύναται να προσαρμοστεί στις νέες προκλήσεις.¹⁹⁵

Επιχειρώντας, να αξιολογήσουμε¹⁹⁶ την Λευκή Βίβλο 2016 θα λέγαμε ότι αποτελεί μια φιλόδοξη προσπάθεια χάραξης κατευθυντήριων γραμμών στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας που λαμβάνει υπόψη τις σύγχρονες προκλήσεις και επιχειρεί να προσφέρει μια βάση νομιμοποίησης των στρατιωτικών αποστολών εκτός συνόρων χωρίς, ωστόσο, να σκιαγραφεί ξεκάθαρα το μέλλον των ενόπλων δυνάμεων για την παρούσα και μελλοντική κατάσταση των οποίων δεν παρέχει καμία πληροφορία. Επιπλέον, επισημαίνει τα όρια της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε προσπάθεια άσκησης επιρροής στη διεθνή πολιτική και υπογραμμίζει την πάγια γερμανική πολιτική που δίνει έμφαση στην συνεργασία ως μορφή επιρροής των διεθνών εξελίξεων.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι τα εξωτερικά γεγονότα που κλόνισαν γερά θεμελιωμένες πεποιθήσεις, οι εσωτερικές πολιτικές αποφάσεις και οι ισχυρές εξωτερικές πιέσεις ήταν οι παράγοντες εκείνοι που συνεισέφεραν στην εξέλιξη της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας. Για το προβλεπόμενο μέλλον, η Γερμανία θα συνεχίσει να συμμετέχει σε ειρηνευτικές αποστολές ανά τον κόσμο καθώς και στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

¹⁹⁴ Markus Kaim and Hilmar Linnenkamp, ‘The New White Paper 2016 – Promoting Greater Understanding of Security Policy?’ *Stiftung Wissenschaft und Politik* (2016): 1.

¹⁹⁵ White Paper 2016, σ. 15.

¹⁹⁶ Markus Kaim and Hilmar Linnenkamp, ‘The New White Paper 2016 – Promoting Greater Understanding of Security Policy?’ *Stiftung Wissenschaft und Politik*, SWP Comments 47, (2016).

4.2. Η γερμανική προσέγγιση σχετικά με την διασύνδεση εσωτερικής – εξωτερικής ασφάλειας

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί μια ακόμη πτυχή της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας. Αυτή αφορά στην διασύνδεση μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας¹⁹⁷ και στον τρόπο με τον οποίο ανταποκρίνεται η Γερμανία στις σύγχρονες προκλήσεις. Όπως γνωρίζουμε, οι σύγχρονες προκλήσεις στην ασφάλεια των κρατών δεν είναι καθαρά εσωτερικές ή εξωτερικές απειλές¹⁹⁸. Τα σύνορα των κρατών έχουν καταστεί διαπερατά εξαιτίας του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, της διεθνούς τρομοκρατίας, της διασποράς όπλων μαζικής καταστροφής, της θαλάσσιας πειρατείας και των περιβαλλοντικών απειλών. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι προαναφερθείσες προκλήσεις απαιτούνται μέσα που χρησιμοποιούνται τόσο για την εσωτερική όσο και για την εξωτερική ασφάλεια¹⁹⁹. Με άλλα λόγια, είναι απολύτως αναγκαία η συνδυαστική λήψη και χρήση αστυνομικών και στρατιωτικών μέσων.

Στην περίπτωση της Γερμανίας ο συνδυασμός αυτών των μέσων δεν είναι ιδιαίτερα εύκολος. Αν και η Λευκή Βίβλος 2016 αναγνωρίζει ότι υφίστανται απειλές που απαιτούν την τεχνογνωσία της αστυνομίας και του στρατού και την εκατέρωθεν μεταφορά της, εντούτοις δεν παραχωρεί στον στρατό το δικαίωμα να επέμβει στο εσωτερικό της Γερμανίας για να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις σύγχρονες προκλήσεις. Σύμφωνα με τον Γενικό Πρόξενο της Γερμανίας στη Θεσσαλονίκη, Walter Stechel, είναι πολύ δύσκολο να συναινέσει η γερμανική κοινωνία στην εμπλοκή του στρατού στο εσωτερικό της χώρας.²⁰⁰

Κατά την άποψή μου, ο λόγος είναι το милитарιστικό παρελθόν της Γερμανίας. Παρόλο που η Γερμανία δεν αποτελεί πλέον μηχανή πολέμου, αλλά μηχανισμό συνεργασίας με έμφαση στον πολυμερισμό, η οποιαδήποτε ανάμειξη του στρατού

¹⁹⁷ Derek Lutterbeck, “Blurring the Dividing Line: The Convergence of Internal and External Security in Western Europe” *European Security* 14: 2 (2005): 244.

¹⁹⁸ Μπέλλου, Φωτεινή, “Η αντιμετώπιση του πλέγματος εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης.” Στο *Εξελίξεις και προκλήσεις στον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης: πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου στη μνήμη Δημητρίου Ευρυγένη*, επιμέλεια Δέσποινα Αναγνωστοπούλου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2015.

¹⁹⁹ White Paper 2016, 34.

²⁰⁰ Συνέντευξη στις 12/04/2017.

στο εσωτερικό του κράτους δεν είναι επιτρεπτή από την κοινή γνώμη ούτε ανεκτή από τους συμμάχους αν και κατά καιρούς οι δεύτεροι έχουν υποστηρίξει την ανάγκη μεταρρυθμίσεων της Γερμανίας στον τομέα εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας. Είναι προφανές ότι οι φοβίες για αναβίωση του γερμανικού μιλιταρισμού δεν έχουν εκλείψει.

Συνεπώς, για την επιτυχημένη αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών που βρίσκονται στο μεταίχμιο της εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας, η Γερμανία προτείνει και προκρίνει την συνεργασία σε εσωτερικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο με παράλληλη χρήση πολιτικών, νομικών, αστυνομικών και στρατιωτικών πόρων²⁰¹, χωρίς ωστόσο να διαφαίνεται η μεταφορά τους από το ένα πεδίο στο άλλο υπό την έννοια της αστυνομικοποίησης του στρατού ή αντιστοίχως της στρατιωτικοποίησης της αστυνομίας.

4.3. Η γερμανική προσέγγιση στη διαχείριση κρίσεων

Ξεχωριστή μνεία πρέπει να γίνει και στην γερμανική προσέγγιση όσον αφορά τη διεθνή διαχείριση κρίσεων πάγια αρχή της οποίας είναι η προτίμηση των πολιτικών μέσων επίλυσης διαφορών έναντι των αντίστοιχων στρατιωτικών τα οποία επιλέγονται μόνο ως έσχατη λύση. Η Γερμανία αντιλαμβάνεται βεβαίως την αναγκαιότητα συμμετοχής και συνεισφοράς στο πλήρες φάσμα επιχειρήσεων, ευνοεί όμως την διπλωματική διαχείριση κρίσεων ενώ το πλαίσιο εντός του οποίου προτιμά να συνεισφέρει και να κινείται είναι το ευρωπαϊκό καθώς η ΕΕ είναι πολιτικό-στρατιωτικός δρών στη διεθνή ασφάλεια.

Πιο συγκεκριμένα, η γερμανική προσέγγιση στη διαχείριση κρίσεων έχει δύο βασικά χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι η διστακτικότητα χρήσης των στρατιωτικών μέσων που διαθέτει και το δεύτερο είναι η προτίμηση προς την ΕΕ ως του κατάλληλου οργανωτικού πλαισίου. Εδώ και μια δεκαετία, η επίσημη προσέγγιση της Γερμανίας ως προς την διαχείριση κρίσεων είναι η “networked security”, μια παραλλαγή της «συνολικής προσέγγισης». Όπως και αν διατυπωθεί, η ουσία της έννοιας είναι «η διάδραση της διπλωματίας, της οικονομικής συνεργασίας και ανάπτυξης, των προσπαθειών συμφιλίωσης και προπάντων η διατήρηση και η

²⁰¹ White Paper 2016, 34.

επιβολή της ειρήνης μέσω στρατιωτικών μέσων»²⁰² και περιλαμβάνει όλες τις φάσεις του κύκλου της σύγκρουσης χωρίς να διακρίνει μεταξύ διαχείρισης κρίσεων, αποτροπής συγκρούσεων και των λοιπών σταδίων μιας κρίσης. Βεβαίως προτιμάται σε κάθε στάδιο η πολιτική διαχείριση κρίσεων, αν και η γερμανική προσέγγιση εμπεριέχει στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά εργαλεία. Να σημειωθεί επίσης ότι η πολιτική επίλυση κρίσεων είναι το πρώτο στάδιο στην επίλυση της οποιασδήποτε κρίσης αν και ο τρόπος με τον οποίο μεταχειρίζεται κάθε κράτος αυτή την δυνατότητα είναι διαφορετικός.

Η Γερμανία συνεισφέρει στρατιωτικό προσωπικό σε διεθνείς ειρηνευτικές αποστολές. Μέχρι το τέλος του 2004, εποχή κατά την οποία η πολιτική πρόληψη συγκρούσεων και διαχείριση κρίσεων αποτελούσε ακρογωνιαίο λίθο της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας, είχε ήδη γίνει η δεύτερη τη τάξει χώρα σε συνεισφορά στρατιωτών που συμμετείχαν σε αποστολές σε όλο τον κόσμο, όπως για παράδειγμα στο Κόσσοβο, στο Βόρειο Αφγανιστάν²⁰³ και στη ΠΓΔΜ²⁰⁴. Σήμερα έχει παρουσία στην Αφρική, συγκεκριμένα στο Μάλι και στο Κονγκό²⁰⁵. Η πολιτική αυτή δεν υπήρξε αποτέλεσμα μόνο πολιτικής βούλησης αλλά και ισχυρών πιέσεων για στρατιωτική συνεισφορά της Γερμανίας σε αποστολές οικοδόμησης ειρήνης, ανοικοδόμησης και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Μέσω αυτών των αποστολών, οι γερμανικές ένοπλες δυνάμεις μετατράπηκαν σταδιακά σε expeditionary force που άρχισαν να πραγματοποιούν αποστολές και εκτός συνόρων.²⁰⁶

Κεντρικός στόχος όλων των αποστολών ήταν να βρεθεί η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών μέσων με την διαχείριση της κρίσης στο Αφγανιστάν να καταδεικνύει την αναγκαιότητα και τους περιορισμούς της συνολικής προσέγγισης. Η πίεση που ασκήθηκε στη Γερμανία για στρατιωτική συνεισφορά κατέστησε τη δέσμευση για μέτρα οικοδόμησης ειρήνης ακόμα πιο σημαντική. Όταν κλήθηκε να συμμετάσχει στην ISAF, «δεν αντιμετώπισε ιδιαίτερα προβλήματα αφού η συμμετοχή της Γερμανίας θεωρήθηκε ότι παρείχε ασφάλεια για την επιτακτική προσφορά ανθρωπιστικής βοήθειας και ανοικοδόμησης»²⁰⁷. Η

²⁰² Allers, 521.

²⁰³ Επιχειρήσεις Enduring Freedom και ISAF.

²⁰⁴ Επιχείρηση Concordia.

²⁰⁵ Επιχείρηση Άρτεμις.

²⁰⁶ Allers, 523.

²⁰⁷ Παρατίθεται από τον Franz-Josef Meiers στο K. Brummer and S. Frolich (eds), "Zehn Jahre Deutschland in Afghanistan", *ZFAS*, Sonderheft 3:4 (2011): 93.

έμφαση που δόθηκε στη συνολική προσέγγιση επέτρεψε στη Γερμανία να διασφαλίσει την απαιτούμενη πολιτική υποστήριξη για αποστολές των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων σε περιοχές εκτός συνόρων.

Μερικά χρόνια αργότερα, στο Συνέδριο για την Ασφάλεια που πραγματοποιήθηκε στο Μόναχο το 2014, έγινε λόγος για έναν «καινούργιο διάλογο» σχετικά με τον ρόλο και την ευθύνη της Γερμανίας στις διεθνείς σχέσεις, πράγμα που σηματοδοτούσε την απαγκίστρωση από το ιστορικό παρελθόν της Γερμανίας υπό την έννοια ότι η Ιστορία της δεν θα έπρεπε πλέον να αποτελεί εμπόδιο και δικαιολογία μη ανάληψης ευθυνών. Αυτό πρακτικά υπονοούσε ισχυρότερη παρουσία στον τομέα της στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων και συνηγορούσε υπέρ της επακόλουθης πρόκλησης ανησυχίας ως προς την αναβίωση του милитарισμού της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Εντούτοις, οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν δεν είχαν πραγματικό αντίκρισμα μιας και ούτε ο Πρόεδρος Gauck ούτε οι Υπουργοί Εξωτερικών και Αμύνης υποστήριξαν ποτέ την διαφοροποίηση από την παραδοσιακή προσέγγιση διαχείρισης κρίσεων η οποία εδράζεται σε μια συνολική κατανόηση της ασφάλειας με ισχυρά διαμορφωμένη την προτίμηση των πολιτικών μέσων και την ολοκλήρωση στους θεσμούς πολυμερούς διπλωματίας.

Όταν, λοιπόν, μερικούς μήνες μετά το Συνέδριο για την Ασφάλεια η γερμανική Κυβέρνηση έστειλε για πρώτη φορά όπλα και εκπαιδευτές σε εμπόλεμη ζώνη, η Καγκελάρια Merkel αναγνώρισε ότι αυτή η κίνηση συνιστούσε ένα νέο βήμα. Το ερώτημα όμως σχετικά με το αν οι λόγοι που εκφωνήθηκαν συνιστούν μια ευρύτερη αλλαγή πορείας της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής μετά την επανένωση παραμένει αναπάντητο δεδομένου ότι μέχρι τώρα έχουμε παρατηρήσει μόνο περιστασιακές αλλαγές στην γερμανική προσέγγιση διαχείρισης κρίσεων.

Συνεπώς, όπως ορθώς επισημαίνει ο Robin Marc Allers, «οι Γερμανοί λήπτες αποφάσεων είναι πρόθυμοι να προσαρμοστούν στο μεταλλασσόμενο περιβάλλον ασφαλείας, αλλά παραμένουν προσκολλημένοι στις θεμελιώδεις αρχές της στρατιωτικής συγκράτησης και του πολυμερισμού. Οι αυξανόμενες προσδοκίες για πιθανή γερμανική άσκηση ηγεσίας ενδεχομένως να προκαλέσουν την πολιτική της

συγκράτησης στο μέλλον αλλά μια θεμελιώδης αλλαγή πολιτικής θεωρείται απίθανη»²⁰⁸.

²⁰⁸ Allers, 520.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Η θέση και ο ρόλος της Γερμανίας στις συρράξεις μείζονος σημασίας

5.1. Ο πόλεμος του Κόλπου

Στις 2 Αυγούστου 1990, οι ιρακινές στρατιωτικές δυνάμεις υπό τις διαταγές του Σαντάμ Χουσεΐν εισέβαλαν στο Κουβέιτ και το κατέλαβαν εντός λίγων ημερών. Μετά την ταχεία νίκη τους, οι ιρακινοί στρατιώτες θεμελίωσαν ισχυρές αμυντικές θέσεις στο Κουβέιτ και άρχισαν να παγιώνουν την κυριαρχία τους στην περιοχή. Η εισβολή δημιούργησε μια διπλωματική κρίση όταν οι ιρακινές αρχές διέταξαν το κλείσιμο όλων των ξένων πρεσβειών στην πόλη του Κουβέιτ και την κράτηση 10.000 ξένων υπηκόων –μεταξύ των οποίων και 400 Γερμανών πολιτών- ως ομήρων που θα χρησίμευαν ως “ανθρώπινη ασπίδα” μέχρι να λήξουν οι προσπάθειες των ξένων κυβερνήσεων για αναστροφή της εισβολής.²⁰⁹

Η διεθνής κοινωνία αντέδρασε με έκπληξη και φόβο σε αυτή την ξαφνική παραβίαση της κυριαρχίας στη Μέση Ανατολή. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ συνεδρίασε εκτάκτως για να αποφασίσει την κατάλληλη δράση που θα έπρεπε να αναληφθεί. Έτσι, την ημέρα της εισβολής υιοθετήθηκε η Απόφαση 660 η οποία καταδίκασε την εισβολή ως παραβίαση του διεθνούς δικαίου, απαιτούσε την άμεση και χωρίς όρους απόσυρση των ιρακινών δυνάμεων από το Κουβέιτ και καλούσε σε διαπραγματεύσεις τις δύο κυβερνήσεις για μια μη βίαιη επίλυση της διαφοράς. Μπροστά στη συνεχή άρνηση του Ιράκ να συμμορφωθεί με τις προσταγές του Συμβουλίου Ασφαλείας, κλιμακώθηκε η κρίση με αποτέλεσμα τη λήψη περαιτέρω αποφάσεων από το κυρίαρχο όργανο του ΟΗΕ. Στις 6 Αυγούστου, το Σ.Α. πέρασε την Απόφαση 661 που επέβαλε στο Ιράκ ισχυρές εμπορικές κυρώσεις και έθεσε τη βάση για οικονομικό αποκλεισμό της χώρας. Ακολούθως, η Απόφαση 665 απαιτούσε να επιτραπεί η αποχώρηση των ξένων υπηκόων από την περιοχή και το άνοιγμα των

²⁰⁹ Erb, 149-155.

διπλωματικών αποστολών στο Κουβέιτ. Επιπροσθέτως, η Απόφαση 670 εξουσιοδότησε τη χρήση ναυτικής δύναμης για την επιβολή των οικονομικών κυρώσεων στο Ιράκ και δημιούργησε μια ζώνη απαγόρευσης πτήσεων πάνω από την περιοχή. Οι υπόλοιπες αποφάσεις στόχευαν στο χειρισμό της κρίσης στο θέατρο του πολέμου και στην εύρεση τρόπων για την αποκατάσταση των οικονομικών απωλειών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προέκυψαν από αυτή την εισβολή.²¹⁰

Σε συνδυασμό με τις προσπάθειες του ΟΗΕ, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ George Bush ο πρεσβύτερος, ανέλαβε ηγετικό ρόλο στον καθορισμό της απάντησης των δυτικών κυβερνήσεων και στην κατάρτιση ενός σχεδίου αποστολής δυνάμεων στον Κόλπο. Οι δράσεις αυτές αφορούσαν την προοδευτική χρήση μιας πληθώρας εργαλείων πολιτικής για την επίτευξη του κεντρικού στόχου εξωτερικής πολιτικής. Οι δυτικές κυβερνήσεις υποστήριζαν τις γραμμές πολιτικής των ΗΠΑ και του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Η εισβολή στο Κουβέιτ δημιούργησε για τη Γερμανία ένα σημαντικό στρατηγικό δίλημμα²¹¹ κατά τη χειρότερη δυνατή περίοδο για τη χώρα διότι βρισκόταν εν μέσω των διαπραγματεύσεων για την επανένωση με την πρώην Ανατολική Γερμανία. Η εισβολή ήταν ο καταλύτης που ώθησε τους Γερμανούς ηγέτες να εκτιμήσουν τους εσωτερικούς φραγμούς και να επαναπροσδιορίσουν τη θέση τους στη διεθνή ασφάλεια. Αν και οι Γερμανοί ηγέτες θεώρησαν την εισβολή ως κατάφωρη παραβίαση του διεθνούς δικαίου, ήταν διστακτικοί ως προς την αποστολή Γερμανών στρατιωτών στον Κόλπο.²¹² Εξαιτίας της άρνησης συμμετοχής με στρατιωτικές δυνάμεις, η κυβέρνηση των ΗΠΑ ζήτησε από τη Γερμανία και άλλες οικονομικά ευημερούσες χώρες να συνδράμουν τουλάχιστον με οικονομικά μέσα. Σε αυτόν ακριβώς τον έμμεσο τρόπο υποστήριξης οφείλεται η εμφάνιση του χαρακτηρισμού της γερμανικής πολιτικής ως «διπλωματίας των επιταγών»²¹³.

²¹⁰ Peter Calvocoressi, *Διεθνής Πολιτική 1945-2000*, (Αθήνα: Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη, 2004), 661-678. Επίσης Jeffrey S. Lantis, *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy since Unification*, (London: Praeger Westpoint, 2002), 18-20.

²¹¹ Lantis, 20-24.

²¹² Gordon Smith et al., *Developments in German Politics 2*, (Macmillan Press LTD, 1996), 145-147.

²¹³ Schoellgen, 77. Επίσης, Franz-Josef Meiers, "Von der Scheckbuchdiplomatie zur Verteidigung am Hindukusch. Die Rolle der Bundeswehr bei multinationalen Auslandseinsätzen 1990-2009", *Z Außen Sicherheitspolit* 3 (2010): 201-222.

Οι Γερμανοί πολιτικοί αρχηγοί συνεδρίασαν αμέσως μετά την εισβολή προκειμένου να εξετάσουν τις επιλογές τους και να διαμορφώσουν τη θέση τους. Συμφώνησαν ότι διακυβεύονταν σημαντικά, κυρίως οικονομικά, γερμανικά συμφέροντα στην περιοχή του Κόλπου και ακολούθως, εξέδωσαν μια σειρά επίσημων στηλιτεύσεων της ιρακινής εισβολής στο Κουβέιτ ενώ παράλληλα αποφάσισαν να στηρίξουν τις Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας και να ενθαρρύνουν τις προσπάθειες των συμμάχων. Δεν συμφώνησαν όμως για τη χρονική στιγμή και τον τρόπο διάθεσης γερμανικών οικονομικών πόρων εξαιτίας των εξελίξεων στην εσωτερική πολιτική και των πολιτικών διαφωνιών σχετικά με την κατάλληλη αντίδραση στην κρίση του Κόλπου. Όπως προκύπτει και από τη στάση του Γερμανού Υπουργού Εξωτερικών, ο οποίος θεωρούσε την κρίση στον Κόλπο ως περισπασμό από σημαντικότερα ζητήματα στη Γερμανία, το καλοκαίρι του 1990 η προσοχή ήταν στραμμένη σε εσωτερικά θέματα και όχι στις διεθνείς εξελίξεις.

Δεδομένου του επείγοντος χαρακτήρα της κρίσης, οι Γερμανοί ηγέτες έπρεπε να χαράξουν μια εξωτερική πολιτική που θα τους οδηγούσε ξεκάθαρα στην μεταψυχροπολεμική εποχή²¹⁴. Για τον λόγο αυτό, συμφώνησαν ότι η γερμανική κυβέρνηση έπρεπε να αντιδράσει με κάποιον τρόπο στο στρατηγικό δίλημμα που παρουσιαζόταν από την ιρακινή εισβολή και στις εκκλήσεις των ΗΠΑ για οικονομική ενίσχυση. Υπήρχε, όμως, ένας ουσιώδης περιορισμός που δεν μπορούσε να παραβλεφθεί. Αυτός ήταν ο Βασικός Νόμος, ο οποίος εμπόδιζε την κυβέρνηση να στείλει στρατό. Συνεπώς, αφού ο Βασικός Νόμος συνιστούσε περιορισμό για την γερμανική εξωτερική πολιτική στην κρίση του Κόλπου, έπρεπε να εξευρεθούν τρόποι ώστε να ξεπεραστούν τα εμπόδια που αυτός έθετε.

Στο επίκεντρο βρισκόταν η ερμηνεία δύο Άρθρων που σχετίζονταν με το ερώτημα της συνταγματικότητας της αποστολής στρατιωτών εκτός του εδάφους των κρατών μελών του NATO. Πρόκειται για τα Άρθρα 24 και 87 που υπονοούσαν ότι η γερμανική στρατιωτική δράση ήταν περιορισμένη στη συμμετοχή σε περιφερειακούς και συλλογικούς θεσμούς ασφάλειας. Έτσι, οι περισσότεροι Γερμανοί ηγέτες συμφωνούσαν ότι αυτά τα Άρθρα επέτρεπαν γερμανική συμμετοχή μόνο για την άμυνα και την περιφερειακή συλλογική ασφάλεια, θέση που ήταν συμβατή και με το Άρθρο 5 της Συνθήκης του NATO. Διαφωνούσαν ωστόσο ως προς τη

²¹⁴ Ibid.

συνταγματικότητα της συμμετοχής σε επιχειρήσεις συλλογικής άμυνας εκτός του NATO και διαμέσου των ειρηνευτικών αποστολών του ΟΗΕ.

Η κρίση στον Κόλπο αποτέλεσε μοναδική ευκαιρία για τη διαμόρφωση ενός νέου προφίλ γερμανικής εξωτερικής πολιτικής καθώς ο κόσμος εισερχόταν σε μια καινούρια περίοδο, αυτή της μεταψυχροπολεμικής εποχής. Εξαιτίας των αντιδράσεων των πολιτικών κομμάτων, η μεταρρύθμιση του Βασικού Νόμου δεν ήταν ιδιαίτερος εύκολη, αφού τα πολιτικά κόμματα²¹⁵ που δεν ανήκαν στον κυβερνητικό συνασπισμό, ήταν αντίθετα σε κάθε κυβερνητική προσπάθεια που θα είχε ως αποτέλεσμα την αποστολή στρατιωτών στην περιοχή του Κόλπου. Αντιθέτως, τα μέλη της κυβέρνησης επιχειρηματολογούσαν ότι η ενοποιημένη Γερμανία θα έπρεπε να είναι έτοιμη να αναλάβει ηγετικό ρόλο, ανάλογο της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας, στα παγκόσμια τεκταινόμενα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αντίδραση των πολιτών²¹⁶ στην κρίση του Κόλπου. Αρχικώς, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ αφινιδίασε τους Γερμανούς, ίσως επειδή ήταν απορροφημένοι από τις εσωτερικές εξελίξεις και τη διαδικασία επανένωσης, που θεωρούνταν περισσότερο σημαντικές από έναν μακρινό πόλεμο. Αν και οι αντιδράσεις ποίκιλαν, η πλειοψηφία των πολιτών ήταν αντίθετη προς τη στρατιωτική συμμετοχή.

Κατόπιν αυτών των αντιδράσεων, οι Γερμανοί ηγέτες σιωπηλά συμφώνησαν ότι η τροποποίηση του Βασικού Νόμου θα έπρεπε να μετατεθεί για το μέλλον. Στα μέσα Σεπτεμβρίου οι ηγέτες των κομμάτων συμφώνησαν ότι η Γερμανία θα παρείχε οικονομική βοήθεια στα κράτη που επηρεάζονταν περισσότερο από την εισβολή καθώς και λογιστική και οικονομική υποστήριξη στον στρατιωτικό συνασπισμό που θα ενεργούσε κατά των ιρακινών δυνάμεων, αλλά δε θα συμμετείχε με στρατιωτικές δυνάμεις στην περιοχή. Συνολικά, η Γερμανία διέθεσε 11,5 δις δολάρια στην προσπάθεια του συνασπισμού, που ισοδυναμούσε με το ένα έκτο του συνολικού οικονομικού κόστους των προσπαθειών του. Επιπλέον, η Bundeswehr παρείχε εκτεταμένη υποστήριξη για την κινητικότητα των αμερικανικών και βρετανικών δυνάμεων στην περιοχή του Κόλπου. Αυτή η «διπλωματία των επιταγών» έτυχε ευρείας αποδοχής στο εσωτερικό της Γερμανίας, μιας και επικρατούσε η πεποίθηση

²¹⁵ Lantis, 24-25.

²¹⁶ Ibid., 25-26.

ότι η οικονομική και λογιστική υποστήριξη αντιπροσώπευαν τα όρια των γερμανικών δράσεων με βάση τους φραγμούς που έθετε το Σύνταγμα.²¹⁷

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η οικονομική συνεισφορά στην Επιχείρηση “Ασπίδα της Ερήμου” ήταν ιδιαίτερος σημαντική. Όμως η κρίση στον Κόλπο σύντομα εντάθηκε²¹⁸ με ενέργειες όπως η εφαρμογή των σχεδίων του Saddam Hussein για προσάρτηση του Κουβέιτ στο Ιράκ, την ανακήρυξή του ως την «19^η επαρχία του Ιράκ», το κλείσιμο των πρεσβειών και την εκδίωξη των διπλωματών και των ξένων υπηκόων, την αντίσταση του Ιράκ στις διεθνείς προσπάθειες για αντιμετώπιση της κρίσης και την ενδυνάμωση της στρατιωτικής κατοχής του Κουβέιτ από το Ιράκ, με αποτέλεσμα να πυροδοτηθεί ένας νέος γύρος διεθνών πιέσεων προς τη Γερμανία. Έτσι, στους κόλπους του Συμβουλίου Ασφαλείας άρχισε να επικρατεί η αντίληψη ότι επειδή οι οικονομικές κυρώσεις και τα διπλωματικά μέσα δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ήταν πλέον αναγκαία η χρήση ένοπλης βίας. Συνεπώς, στις 29 Νοεμβρίου 1990, υιοθετήθηκε η Απόφαση 678, η οποία εξουσιοδοτούσε τα κράτη-μέλη να χρησιμοποιήσουν «όλα τα απαραίτητα μέσα» προκειμένου να επιβάλλουν την πλήρη συμμόρφωση του Ιράκ με τις Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας ως τα μεσάνυχτα της 15^{ης} Ιανουαρίου 1991, αν αυτή δεν επιτυγχανόταν με ειρηνικά μέσα.

Η κυβέρνηση Bush, μέσω μιας σειράς αποφάσεων για αλλαγή της δομής και του προσανατολισμού της πολυεθνικής δύναμης που συγκεντρωνόταν στον Κόλπο, ανάγκασε τους Γερμανούς αξιωματούχους να επανεξετάσουν το θέμα της συμμαχικής υποστήριξης. Ο Γερμανός καγκελάριος Kohl υποσχέθηκε στον πρόεδρο Bush ότι θα έκανε ό,τι μπορούσε για να ενισχύσει την πολυεθνική δύναμη, υπενθυμίζοντάς του παράλληλα τους εσωτερικούς πολιτικούς φραγμούς σχετικά με την περαιτέρω δράση. Εν όψει μιας ανησυχητικής εξέλιξης για την ασφάλεια της Συμμαχίας, της συγκέντρωσης 500.000 περίπου ιρακινών στρατιωτών στα σύνορα με την Τουρκία, οι αξιωματούχοι του NATO εξέτασαν την απειλή στο Νότιο σκέλος της Συμμαχίας και το ενδεχόμενο ενίσχυσης της Τουρκίας σε περίπτωση επίθεσης από το Ιράκ. Για άλλη μια φορά η Γερμανία αντιμετώπιζε το δίλημμα αποστολής ενόπλων δυνάμεων. Μόνο που αυτή τη φορά, το NATO θα έκανε έκκληση για στρατιωτική συνεισφορά που θα ήταν συμβατή με το Άρθρο 5 της Συνθήκης.

²¹⁷ Ibid., 26-27.

²¹⁸ Για το νέο αυτό στάδιο, γνωστό ως “Καταιγίδα της Ερήμου” Ibid., 27-30.

Τέλος, η αποκάλυψη ότι ορισμένες γερμανικές εταιρείες είχαν εμπλακεί στον σχεδιασμό και την κατασκευή ιρακινών χημικών και βιολογικών εργαστηρίων και η παροχή βοήθειας σε ερευνητικά προγράμματα για την αύξηση της εμβέλειας των ιρακινών βαλλιστικών πυραύλων, οδήγησε στην αμφισβήτηση της αξιοπιστίας και αφοσίωσης της γερμανικής κυβέρνησης στην Ατλαντική Συμμαχία. Κατά συνέπεια, αυτές οι διαστάσεις της κρίσης του Κόλπου δημιούργησαν έντονες πιέσεις στη Γερμανία για ανάληψη δράσης, με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να αναγνωρίσει την κλίμακα της κρίσης και να αναζητήσει νέους τρόπους για την ενίσχυση της περιφερειακής ασφάλειας.

Οι Γερμανοί ηγέτες αγωνίζονταν να εξισορροπήσουν τις εσωτερικές με τις εξωτερικές απαιτήσεις σε αυτή τη νέα φάση της κρίσης. Ο καγκελάριος Kohl ευνοούσε μια ευρύτερη ερμηνεία του Βασιικού Νόμου και μια λογική οικονομική και στρατιωτική γερμανική συνεισφορά στην κρίση του Κόλπου. Κεντρικό ρόλο σε αυτό το σημείο έπαιξε ο Υπουργός Εξωτερικών, Hans-Dietrich Genscher, ο οποίος υποστήριξε την αποστολή μιας αεροπορικής μοίρας και 200 στρατιωτών για την κινητή μονάδα, ενώ πείστηκε να υποστηρίξει την αποστολή γερμανικών αμυντικών αεροπορικών δυνάμεων στην Τουρκία και το Ισραήλ. Συνολικά, υπήρχαν διαφωνίες μεταξύ των πολιτικών κομμάτων σχετικά με τον ενδεδειγμένο τρόπο δράσης.²¹⁹ Από τη μία, υπήρχαν οι πολιτικοί που εξέφραζαν την άποψη ότι η Γερμανία έπρεπε να συνταχθεί πλήρως με τις αμερικανικές θέσεις και να αναλάβει τις ευθύνες της στη διεθνή κοινότητα και από την άλλη, υπήρχαν όσοι διατείνονταν ότι η Γερμανία πρέπει να επιβάλλει τη δική της θέση εξωτερικής πολιτικής στο ζήτημα. Όσον αφορά τη γερμανική κοινή γνώμη, αρχικά ήταν σαφής η εναντίωσή της στη γερμανική ανάμειξη στον Περσικό Κόλπο, αλλά αργότερα, όταν κατέστη φανερή η απειλή προς την ασφάλεια του Ισραήλ -με το οποίο η Γερμανία είχε μια ιδιαίτερη σχέση από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου-, άλλαξε στάση και άρχισε να αναπτύσσει ένα αίσθημα ευθύνης για τα γεγονότα στην περιοχή.

Οι Γερμανοί αξιωματούχοι συμφώνησαν ότι η Γερμανία έπρεπε να ανταποκριθεί στην εντεινόμενη κρίση στον Κόλπο υιοθετώντας μια σειρά κοινών αρχών που θα περιελάμβαναν τα εξής:

- στενή συνεργασία με τις ΗΠΑ για επίλυση της κρίσης,

²¹⁹ Ibid., 30-35.

- γερμανική αξιοπιστία και αφοσίωση προς τους συμμάχους,
- υποστήριξη, αλλά όχι συμμετοχή, για τη χρήση βίας για την αποκατάσταση της ειρήνης και της ανεξαρτησίας του Κουβέιτ,
- αποζημίωση για την απουσία στρατιωτών σε μια “σχετικά υψηλή, μη στρατιωτική επιχείρηση υποστήριξης της άμυνας της συμμαχίας”,
- ειδικές προσπάθειες για την υποστήριξη της ασφάλειας του Ισραήλ εξαιτίας ιστορικής ευθύνης,
- η κρίση του Κόλπου δεν επιτρεπόταν να θέσει σε κίνδυνο τη διαδικασία της γερμανικής επανένωσης και τη συνεργασία με τη Σοβιετική Ένωση.²²⁰

Ακολούθως, τα κυβερνητικά στελέχη, σεβόμενα τις παραπάνω αρχές, απάντησαν στην κρίση του Κόλπου σε τρία επίπεδα. Πρώτον, αύξησαν την υποστήριξη προς τις ΗΠΑ και τη συμμαχία, μεταφέροντας παράλληλα στρατιώτες της Bundeswehr σε επιχειρήσεις υποστήριξης εκτός του άμεσου θεάτρου επιχειρήσεων. Κατά τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο 1991 ανακοίνωσαν σημαντικές αυξήσεις στις οικονομικές²²¹ και υλικές²²² συνεισφορές τους στη συμμαχική πολεμική προσπάθεια, ενώ την άνοιξη προέβησαν σε περαιτέρω ενισχύσεις της Βρετανίας και της Γαλλίας. Δεύτερον, διακήρυξαν την αλληλεγγύη τους προς το NATO και την Τουρκία, ανακοινώνοντας ότι θα τους ενίσχυαν στέλνοντας 18 μαχητικά αεροσκάφη και περισσότερους από 200 στρατιώτες σε μια νατοϊκή αεροπορική βάση στην Τουρκία για τη διάρκεια της κρίσης. Τρίτον, η γερμανική κυβέρνηση ενδυνάμωσε την υποστήριξή της προς το Ισραήλ δηλώνοντας ότι θα παρείχε 200 εκατομμύρια δολάρια ως ανθρωπιστική βοήθεια και θα διέθετε αναγνωριστικά οχήματα στο Ισραήλ για τη διάρκεια της κρίσης. Στη συνέχεια όμως ενέκρινε άλλα 600 εκατομμύρια δολάρια για την αμυντική ενίσχυση του Ισραήλ.

Οι γερμανικές οικονομικές και υλικές συνεισφορές ήταν εξαιρετικά σημαντικές στον Πόλεμο του Κόλπου, που ξεκίνησε στις 16 Ιανουαρίου 1991 με μαζικές αεροπορικές επιθέσεις κατά των ιρακινών εγκαταστάσεων διοίκησης και ελέγχου, των υποδομών και των αμυντικών θέσεων στο θέατρο των επιχειρήσεων. Ο

²²⁰ Ibid., 36.

²²¹ Η οικονομική συνεισφορά άγγιξε τα 6,5 δις δολάρια σε μετρητά.

²²² Οι υλικές συνεισφορές περιορίστηκαν στην παροχή οχημάτων αναγνώρισης και μεταφοράς και τη διάθεση πυρομαχικών για το πυροβολικό.

πόλεμος ξηράς ξεκίνησε στις 22 Φεβρουαρίου 1991 και η κατάπαυση των εχθροπραξιών κηρύχθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1991. Ο πόλεμος του Κόλπου δημιούργησε για τη Γερμανία ένα παράθυρο ευκαιρίας που θα την οδηγούσε σε μια πιο ισχυρή παρουσία σε μελλοντικές πολυεθνικές επιχειρήσεις.

5.2. Η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας

Στις 25 Ιουνίου 1991, όταν οι κυβερνήσεις των Δημοκρατιών της Σλοβενίας και της Κροατίας ανακήρυξαν την ανεξαρτησία τους, επήλθε η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε μετά την κήρυξη πολέμου της Σερβίας κατά της Σλοβενίας και, στη συνέχεια, κατά της Κροατίας, έθεσε κάποια από τα πιο σημαντικά στρατηγικά διλήμματα που χρειάστηκε ποτέ να αντιμετωπίσει η Γερμανία. Πιο συγκεκριμένα, η σύγκρουση με την Σλοβενία τερματίστηκε εντός δέκα ημερών με τους Σλοβένους να κερδίζουν *de facto* ανεξαρτησία. Ο πόλεμος με την Κροατία όμως χαρακτηρίστηκε από παρατεταμένη διάρκεια και έντονη σφοδρότητα. Έληξε με τη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός και την επιβολή ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ σε μια ουδέτερη ζώνη την Άνοιξη του 1992. Κατόπιν της λήξης του πολέμου με την Κροατία, οι σερβικές δυνάμεις έστρεψαν την προσοχή τους προς τη Βοσνία.

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας των δύο Δημοκρατιών επηρέασε άμεσα τη γερμανική κυβέρνηση μιας και η Γερμανία ήρθε αντιμέτωπη με μια μεγάλη ροή προσφύγων σχεδόν αμέσως μετά την έναρξη του πολέμου. Επιπλέον, εκφράστηκαν ανησυχίες για ενδεχόμενη επέκταση της κρίσης σε άλλες περιοχές. Η γερμανική διπλωματική προσπάθεια, σε όλη τη διάρκεια του 1991 και στις αρχές του 1992, εστιάστηκε στο ζήτημα της αναγνώρισης. Αν και η Γερμανία τους πρώτους μήνες συντάχθηκε πλήρως με τις θέσεις των ΗΠΑ και της ΕΚ, που δεν επιθυμούσαν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και πίεζαν για διπλωματικές διαπραγματεύσεις ούτως ώστε να αποκατασταθεί η ενότητα, στη συνέχεια άρχισε να σκέφτεται μια διαφορετική προσέγγιση.

Η αλλαγή της στάσης της οφείλεται σε δύο λόγους.²²³ Πρώτον, εξαιτίας ιστορικών δεσμών με τις δύο δημοκρατίες, οι Γερμανοί ηγέτες ήταν περισσότερο

²²³ Lantis, 83-84.

πρόθυμοι από άλλους Ευρωπαίους να αναγνωρίσουν τη Σερβία ως επιτιθέμενη χώρα, ενώ την Κροατία και τη Σλοβενία ως θύματα. Η Γερμανία πίεσε άλλωστε την ΕΚ να επιβάλλει κυρώσεις και οικονομικό αποκλεισμό σε όλες τις γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες με σκοπό να σταματήσει τη σερβική επιθετικότητα. Στη συνέχεια έπεισε και τις ΗΠΑ να εμπλακούν. Στις αρχές Δεκεμβρίου η Γερμανία ανέστειλε τους όρους της διμερούς γερmano-γιουγκοσλαβικής συμφωνίας σχετικά με τις μεταφορές, που εφαρμοζόταν στη Σερβία και το Μαυροβούνιο, δείχνοντας με αυτό τον τρόπο ότι η Σερβία αποτελούσε το στόχο των γερμανικών προσπαθειών και ότι η Γερμανία ήταν πλέον πρόθυμη να λάβει μονομερή δράση.

Δεύτερον, η αλλαγή της γερμανικής στάσης ήταν αποτέλεσμα της θεώρησής της στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής. Ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών υποστήριζε ότι η αλλαγή της πολιτικής στάσης σχετικά με την αναγνώριση ίσως να καθιστούσε τη Γερμανία ικανή να αναλάβει την ηγεσία σε ένα ζήτημα όπου η ανησυχία ήταν κοινή σε όλους τους ευρωπαϊκούς εταίρους. Έτσι δήλωσε την προτίμησή του για την αναγνώριση της ανεξαρτησίας των δύο δημοκρατιών, τη στιγμή που άλλοι Ευρωπαίοι ηγέτες δεν επιθυμούσαν να προβούν σε αυτή την ενέργεια και αγωνίζονταν παράλληλα για την αποκατάσταση της ενότητας στη Γιουγκοσλαβία. Στις συναντήσεις της ΔΕΕ ο διάλογος επικεντρώθηκε στο ενδεχόμενο αποστολής ευρωπαϊκών ειρηνευτικών δυνάμεων ως τρόπου παρέμβασης στη σύγκρουση μεταξύ Κροατίας και Σερβίας.

Αυτές οι εξελίξεις οδήγησαν τους ηγέτες των κομμάτων της Γερμανίας στις 11 Δεκεμβρίου 1991 να αποφασίσουν να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία των δύο δημοκρατιών εκτός του πλαισίου της ΕΚ. Υποστηρίζεται ότι η κρίση στα Βαλκάνια ήταν ο πρωταρχικός καταλύτης για την αλλαγή της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής στη μεταψυχροπολεμική εποχή.²²⁴ Αυτή τη φορά, οι συνθήκες στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο ήταν διαφορετικές και πιο ώριμες σχετικά με την ανάληψη δράσης εκ μέρους της Γερμανίας.²²⁵ Σε αντίθεση με την κρίση στον Κόλπο, η γερμανική κυβέρνηση είχε την υποστήριξη των ηγετών των άλλων κομμάτων, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η αναγνώριση ήταν ο καλύτερος τρόπος δράσης, ακόμα και αν χρειαζόταν να γίνει μονομερώς. Σημαντική ήταν και η αλλαγή στάσης της κοινής

²²⁴ Beverly Crawford, "Explaining Defection from International Cooperation: Germany's Unilateral Recognition of Croatia", *World Politics* 48:4 (1996): 482-521.

²²⁵ Lantis, 84-86.

γνώμης από τον Ιούνιο ως το Δεκέμβριο του 1991. Η κοινή γνώμη, ενώ αρχικά αδιαφορούσε για τη σύγκρουση, στη συνέχεια υποστήριξε την κυβέρνηση στη χάραξη μιας ισχυρότερης γραμμής εξωτερικής πολιτικής.

Μερικοί ευρωπαϊκοί εταίροι εξέφρασαν την έκπληξή τους αναφορικά με την ξαφνική αναγνώριση, ενώ άλλοι εξοργίσθηκαν, υποστηρίζοντας ότι η Γερμανία προέβη σε βιαστικές κινήσεις με κίνδυνο να διακυβευθεί η Σύνοδος του Μάαστριχτ. Στη Σύνοδο αυτή οι αντιπρόσωποι της γερμανικής κυβέρνησης προσπάθησαν να θέσουν κάποια κριτήρια για την αναγνώριση κρατών όπως η Κροατία. Στις 16 Δεκεμβρίου, η Γερμανία έπεισε και τα έντεκα μέλη της ΕΚ να συμφωνήσουν σε ένα νέο σύνολο κριτηρίων. Η Γερμανία εξασφάλισε επίσης από τα κράτη της Κοινότητας την υποστήριξη για από κοινού αναγνώριση της Κροατίας και της Σλοβενίας, αλλά οι Ευρωπαίοι ηγέτες ζήτησαν την αναβολή της ως τις 15 Ιανουαρίου 1992.

Λίγες μέρες, όμως, μετά τη λήξη της Συνόδου οι Γερμανοί ηγέτες αποφάσισαν ότι η εσωτερική και διεθνής πίεση για την αναγνώριση ήταν πολύ ισχυρή με αποτέλεσμα να κινηθούν γρηγορότερα από ότι είχε συμφωνηθεί στα πλαίσια της ΕΚ και να ανακοινώσουν τελικά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας των δύο δημοκρατιών στις 23 Δεκεμβρίου 1991. Η ανταλλαγή πρέσβων, που αποτελεί το τελευταίο επίσημο βήμα για την εγκαθίδρυση διπλωματικών σχέσεων, θα πραγματοποιούνταν στις 15 Ιανουαρίου 1992, όπως αρχικώς είχε οριστεί.²²⁶ Η αναγνώριση της ανεξαρτησίας έγινε ευρέως αποδεκτή από την Κροατία. Αυτή η απόφαση εξωτερικής πολιτικής της Γερμανίας δεν οδήγησε στη λήξη της κρίσης στα Βαλκάνια, αλλά αποτέλεσε τον προπομπό για έναν εκτεταμένο εμφύλιο πόλεμο στην περιοχή.

Ο Απρίλιος 1992 αποτέλεσε σημείο αλλαγής αναφορικά με την κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία, αφού αποφασίστηκε η κατάπαυση του πυρός μεταξύ Κροατίας και Σερβίας και η ειρηνική διευθέτηση της διαφοράς. Η Κροατία θα αποκτούσε την ανεξαρτησία της και θα δημιουργούνταν ουδέτερες ζώνες όπου θα αναπτυσσόταν η νέα Δύναμη Προστασίας των Ηνωμένων Εθνών (UNPROFOR). Τον ίδιο μήνα, σημειώθηκε και μια δυσάρεστη εξέλιξη: ο πόλεμος στη Βοσνία. Αυτή η σύγκρουση ξεκίνησε όταν οι Σέρβοι στρατιώτες του Γιουγκοσλαβικού Εθνικού Στρατού (JNA) διέσχισαν τον ποταμό Ντρίτζνα στην ανατολική Βοσνία και ένωσαν

²²⁶ Lantis, 86-88.

τις δυνάμεις τους με άτακτους Σερβοβόσνιους. Οι Σέρβοι επιτέθηκαν σε πόλεις και χωριά στην ανατολική Βοσνία και σύντομα περικύκλωσαν το Σεράγεβο, την πρωτεύουσα της Βοσνίας. Ο κλοιός γύρω από το Σεράγεβο και οι προσπάθειες να καμφθεί η αντίσταση των δυνάμεων των Βόσνιων Μουσουλμάνων που υπερασπίζονταν την πρωτεύουσα έδωσαν το στίγμα της σερβικής επιθετικότητας.

Καθώς, λοιπόν, η έκταση της σύγκρουσης εξαπλωνόταν, η διεθνής κοινότητα αύξησε τις προσπάθειές της για το χειρισμό της κρίσης. Αν και ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Boutros-Ghali απηύθυνε έκκληση για μια ισχυρή αντίδραση της διεθνούς κοινότητας στη σερβική επιθετικότητα, καίρια ήταν η σημασία της Γερμανίας, η οποία κλήθηκε να προβεί σε προσπάθειες πέραν των διπλωματικών²²⁷ για τη διαχείριση της κρίσης σε αυτή τη φάση. Οι ηγέτες του ΝΑΤΟ ενεπλάκησαν επίσης σε υψηλόβαθμες διαπραγματεύσεις προκειμένου να αρθρώσουν μια ισχυρή δυτική απάντηση στην κρίση, που κατέληξαν στην απόφαση περιπολίας της Αδριατικής για να εξασφαλισθεί η παύση της ροής αγαθών προς τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, όπως ακριβώς είχε απαγορευθεί από τον ΟΗΕ. Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ ζήτησε επίσημα από τη Γερμανία στρατιωτική βοήθεια για την αποστολή παρακολούθησης του αποκλεισμού²²⁸.

Ο καγκελάριος Kohl αναγνώρισε αμέσως τη μοναδική στρατηγική ευκαιρία που παρουσιαζόταν από το αίτημα του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ. Αυτός ήταν ο λόγος που προσπάθησε να δημιουργήσει μια υποστηρικτική βάση στο εσωτερικό του Συντηρητικού κόμματος ώστε να αρθρώσει νομιμοποιημένα μια πιο επιβλητική εξωτερική πολιτική μέσω της αποστολής Γερμανών στρατιωτών στην Αδριατική. Όμως η οποιαδήποτε υποστήριξη εντός του Συντηρητικού κόμματος (CDU/CSU) δεν ήταν από μόνη της αρκετή για να εγγυηθεί και την ανάληψη δράσης. Δεδομένων των συνταγματικών περιορισμών για μια τέτοια πρωτοβουλία, έπρεπε να πειστούν και τα υπόλοιπα πολιτικά κόμματα, τα οποία υποστήριζαν ότι η συμμετοχή ήταν αντισυνταγματική γι' αυτό απαιτούνταν πρωτίστως μεταρρύθμιση του Βασικού Νόμου.²²⁹

²²⁷ Ως παράδειγμα αναφέρεται η επίσημη έκκληση του Γ.Γ. του ΟΗΕ για μεγαλύτερη λογιστική υποστήριξη στις επιχειρήσεις της UNPROFOR και η υπόνοια για συμμετοχή της Bundeswehr σε επιχειρήσεις στην περιοχή.

²²⁸ Lantis, 88-89.

²²⁹ Ibid., 89-91.

Παρά τις αντιδράσεις, οι Υπουργοί της γερμανικής κυβέρνησης συνεδρίασαν και αποφάσισαν την περιορισμένη συμμετοχή στη ναυτική αποστολή παρακολούθησης, εξουσιοδοτώντας τις γερμανικές δυνάμεις να ελέγχουν μόνο την εμπορική κινητικότητα διατηρώντας μονίμως μια απόσταση 15 μιλίων από τις ακτές. Ακολούθως, στη γερμανική Βουλή ψηφίστηκε μια απόφαση που στήριζε τη θέση της κυβέρνησης στο θέμα. Εντέλει, αν και πραγματοποιήθηκε η αποστολή Γερμανών στρατιωτών για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων υποστήριξης στην αποστολή ελέγχου της τήρησης του αποκλεισμού στην Αδριατική, η κατάσταση στη Βοσνία χειροτέρευσε περαιτέρω.

Κατά τη διάρκεια των ετών 1992-1993, η κατάσταση στη Βοσνία δεν είχε διορθωθεί παρά τις διπλωματικές προσπάθειες, τις οικονομικές κυρώσεις και τις αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας που είχαν πραγματοποιηθεί από τα δυτικά κράτη. Οι πληροφορίες που διέρρεαν στα δυτικά ΜΜΕ έκαναν λόγο για εθνοκάθαρση ενάντια στον μουσουλμανικό πληθυσμό της Βοσνίας και σε κροατικά χωριά, ενώ παράλληλα οι Σέρβοι αρνούσαν να εφαρμόσουν τις αρχές της Σύμβασης της Γενεύης για τη μεταχείριση των κρατούμενων πολέμου.

Με την Απόφαση 781²³⁰ του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ δημιουργήθηκε μια ζώνη απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Βοσνία, η οποία απαιτούσε τακτικές εναέριας περιπολίες πάνω από την περιοχή με την αεροπορική δύναμη του ΝΑΤΟ να τίθεται υπεύθυνη για την εφαρμογή της απόφασης. Το ΝΑΤΟ θα ανέπτυξε τη δύναμη AWACS (Airborne Warning and Control Systems) για να παρέχει κάλυψη μέσω των ραντάρ στον περιφερειακό εναέριο χώρο. Για την επιτυχημένη έκβαση της εν λόγω αποστολής ήταν αναγκαία και η διάθεση στη Συμμαχία Γερμανών στρατιωτών σε ενδεχόμενες περιοχές μάχης έξω από τα όρια του ΝΑΤΟ, πράγμα που συνιστούσε σαφή αντίθεση στην ισχύουσα ερμηνεία του Βασικού Νόμου. Παρά ταύτα όμως, ο Γ.Γ. του ΝΑΤΟ ξεκαθάρισε ότι η γερμανική συμμετοχή ήταν ουσιώδους σημασίας για την περάτωση της επιχείρησης παρακολούθησης. Πιέσεις προς την ίδια κατεύθυνση άσκησαν τόσο ο Γ.Γ. του ΟΗΕ όσο και σημαντικοί σύμμαχοι της Γερμανίας, όπως οι ΗΠΑ και η Γαλλία. Εντέλει η Γερμανία, σε μια κοινή Διακήρυξη με τη Γαλλία για την πρώην Γιουγκοσλαβία,

²³⁰ 9 Οκτωβρίου 1992.

δήλωσε ότι η επίλυση της σύγκρουσης συνιστούσε την πρώτη προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής της.²³¹

Τελικά, το ζήτημα της δύναμης AWACS διευθετήθηκε στις 12 Απριλίου 1993, όταν το Συνταγματικό Δικαστήριο εξουσιοδότησε την αποστολή γερμανικών πληρωμάτων στις αποστολές της AWACS πάνω από τα Βαλκάνια. Η κατάσταση όμως χειροτέρευε διαρκώς και η αποστολή του NATO Deny Flight χαρακτηρίστηκε αποτυχημένη και ασήμαντη όσον αφορά την αλλαγή της πορείας των γεγονότων στα Βαλκάνια. Κατέστη, λοιπόν, σαφές ότι ο διπλωματικός διακανονισμός δεν ήταν πολιτικά ανατρέψιμος.

Έτσι, με τη μετάβαση της κρίσης σε επόμενο στάδιο από τον Ιανουάριο 1993 ως τον Ιούλιο 1994, η γερμανική εξωτερική πολιτική εισήλθε σε μια νέα φάση. Όταν, στις 7 Φεβρουαρίου 1994 οι Σέρβοι επιτέθηκαν σε άμαχους πολίτες στο Σεράγεβο, το NATO καταδίκασε τη βίαιη επίθεση και τόνισε την πιθανότητα στρατιωτικής απάντησης σε τέτοιου είδους παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Στις 9 του μηνός, το NAC απαίτησε από τις Σερβικές δυνάμεις να αποσύρουν τα βαριά όπλα τους από τους λόφους γύρω από το Σεράγεβο και να τιμήσουν μια ζώνη απαγόρευσης όπλων έκτασης 20 χιλιομέτρων, ειδάλλως το Συμβούλιο θα προέβαινε σε αεροπορικές επιθέσεις κατά του πυροβολικού, θέση που υποστήριξε κι ο καγκελάριος Kohl.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1994 δύο νατοϊκά F-16 κατέρριψαν τέσσερα σερβοβοσνιακά μαχητικά αεροσκάφη που είχαν παραβιάσει τη ζώνη απαγόρευσης πτήσεων και στις 6 Απριλίου τα νατοϊκά πολεμικά αεροπλάνα εκτέλεσαν αεροπορικά χτυπήματα κατά των σερβικών θέσεων. Οι Γερμανοί ηγέτες όλων των παρατάξεων εξέφρασαν την υποστήριξή τους για τις αεροπορικές επιθέσεις του NATO και τα αντίποινα ενάντια στις επιθέσεις κατά των αμάχων στο Σεράγεβο, κάνοντας παράλληλα λόγο για την αποτελεσματικότητα της δράσης του NATO σε συνθήκες όπως αυτές, όπου η δράση της Συμμαχίας θεωρήθηκε απαραίτητη και δικαιολογημένη.²³²

Κατόπιν των αιτημάτων του NATO για συμμετοχή Γερμανών στρατιωτών σε πτήσεις πάνω από τη Βοσνία, αποφασίστηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο, τον

²³¹ Lantis, 92-93.

²³² Lantis, 99-100.

Ιούλιο 1994, η δυνατότητα συμμετοχής της Γερμανίας σε μελλοντικές ειρηνευτικές αποστολές πέρα από τα παραδοσιακά όρια της περιοχής του NATO.²³³ Με την απόφαση αυτή η Γερμανία θα παρέμενε αξιόπιστη σύμμαχος στο NATO και θα αποκτούσε διεθνή νομιμότητα σε συναφή ζητήματα. Έκτοτε, και μέχρι το 1999, η Γερμανία ανέλαβε δράση στην περιοχή αρχικώς μέσω της αργοπορημένης διάθεσης στο NATO περιορισμένου αριθμού αεροσκαφών τύπου ECR-Tornado²³⁴, έπειτα μέσω της διάθεσης στρατιωτών και πλεονεκτημάτων στη Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης μετά την εκτεταμένη προέλαση της Σερβίας και τη συνακόλουθη κρίση στους κόλπους του ΟΗΕ²³⁵ και, τέλος, με την αποστολή και ανάπτυξη στρατιωτών εδάφους στις αποστολές IFOR, SFOR και DFOR μετά τη Συμφωνία Ειρήνης του Ντέιτον²³⁶.

Η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία αποτέλεσε μέγιστο καταλύτη για την κανονικοποίηση της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Εξαιτίας αυτής, η Γερμανία συμμετείχε, όπως άλλωστε κάθε κανονικό κράτος δικαιούται να πράξει, σε στρατιωτικές αποστολές εκτός των ορίων του NATO χάρη στην προηγηθείσα μεταρρύθμιση σημαντικών Άρθρων του Βασικού Νόμου, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο τη δέσμευσή της στον πολυμερισμό και την αξία της ως αξιόπιστη δύναμη.

²³³ Πρόκειται, ουσιαστικά, για την τροποποίηση του Άρθρου 24 του Βασικού Νόμου με την προσθήκη μιας νέας ρήτρας. Η ρήτρα αυτή, υπ' αριθμόν 3 έχει ως εξής: «Για την βοήθεια κρατών, συμμάχων προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, σύμφωνα με τις συμμαχικές συνθήκες». Lantis, 95.

²³⁴ Ibid., 112-116.

²³⁵ Με την κρίση στα Βαλκάνια να λαμβάνει μια νέα τροπή το 1995, οι ηγέτες των δυτικών κρατών άρχισαν να σκέφτονται την αποστολή στρατού ξηράς στην περιοχή για να πετύχουν τη διπλωματική, πολιτική, οικονομική και στρατιωτική λήξη της κρίσης. Απαιτούνταν, φυσικά, και η αποστολή Γερμανών στρατιωτών στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Τον Ιούνιο 1995, η Γερμανική κυβέρνηση αποφάσισε τη συμμετοχή της χώρας στην προστασία των Κυανόκρανων του ΟΗΕ στην Πρώην Γιουγκοσλαβία. Την 1^η Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, τα Γερμανικά ECR-Tornados συμμετείχαν στα πρώτα τους αεροπορικά χτυπήματα κατά των Σερβοβοσνιακών στρατιωτικών θέσεων, ως μέρος της αποστολής του NATO και οι Γερμανοί στρατιώτες είδαν για πρώτη φορά μάχη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Φαίνεται, σε αυτό το σημείο, ότι η συμμετοχή της Γερμανίας στην αποστολή σηματοδοτούσε ένα σημαντικό σημείο αλλαγής στην μέχρι τότε γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Ibid., 116-124.

²³⁶ Η συμφωνία ειρήνης του Ντέιτον υπογράφηκε στις 21 Νοεμβρίου 1995, όταν οι ηγέτες των εμπόλεμων ομάδων στη Βοσνία δεσμεύτηκαν να προβούν σε μια ειρηνική διευθέτηση της σύγκρουσης, καθώς και να εργάζονται προς την κατεύθυνση της μακροπρόθεσμης επίλυσης των διαφορών. Σύμφωνα με τους βασικότερους όρους της Συμφωνίας, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη θα παρέμενε ανέπαφη εντός των νομιμοποιημένων συνόρων του 1992. Το Σεράγεβο θα επανενοώνταν και όλα τα μέρη θα εγγυούνταν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ασφαλή επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους. Ένα Διεθνές Δικαστήριο για την έρευνα και δίωξη των εγκληματιών πολέμου θα δημιουργούνταν με έδρα τη Χάγη. Ενώ οι ακρογωνιαίοι λίθοι της Συμφωνίας ήταν οι παραπάνω, το αποκορύφωμα του διακανονισμού έγκειτο στη δημιουργία μιας Νατοϊκής δύναμης επιβολής της ειρήνης, γνωστής ως IFOR, αποτελούμενης από 60.000 περίπου στρατιώτες. Η επίσημη συμφωνία ειρήνης που τερμάτισε τον εμφύλιο πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία, υπογράφηκε στο Παρίσι στις 14 Δεκεμβρίου 1995. Ibid., 124-126.

5.3. Η κρίση στο Κόσσοβο

Η κρίση στο Κόσσοβο, όπως ακριβώς κι οι προηγούμενες κρίσεις στα Βαλκάνια, είχε τις ρίζες της στην ιστορία. Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ο Σλόμποταν Μιλόσεβιτς κατήγγησε την αυτονομία που απολάμβανε η επαρχία του Κοσσόβου και όρισε την υπαγωγή της στην άμεση εξουσία του Βελιγραδίου. Το Κόσσοβο, μια νότια επαρχία της Σερβίας, στις αρχές της επόμενης δεκαετίας είχε πληθυσμό περίπου 2 εκατομμύρια, εκ των οποίων σχεδόν το 90% ήταν Αλβανόφωνοι ή, αλλιώς, Κοσσοβάροι και ασπάζονταν τον Ισλαμισμό. Το υπόλοιπο 10% ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι.²³⁷ Οι Αλβανόφωνοι Κοσσοβάροι εξοργίστηκαν από την κίνηση του Μιλόσεβιτς και το 1991 ψήφισαν υπέρ της πολιτικής ανεξαρτησίας τους δημιουργώντας παράλληλα μια υποτυπώδη κυβέρνηση για την περιοχή. Το 1996, ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσόβου (UCK) σχηματίστηκε ως κίνημα guerrilla για να αγωνιστεί για την ανεξαρτησία στρεφόμενος κατά των σερβικών παραστρατιωτικών μονάδων και της αστυνομίας στην εν λόγω επαρχία. Ο UCK σύντομα κέρδισε και την υποστήριξη των νεώτερων Αλβανόφωνων στην περιοχή, και άρχισε να λαμβάνει μυστικά στρατιωτικές παροχές από γειτονικά κράτη.

Οι δυτικές κυβερνήσεις εξέφρασαν την ανησυχία τους για τις εξελίξεις στα Βαλκάνια. Η Γερμανία συμεριζόταν την αντίληψη των συμμάχων της ότι μια σύγκρουση στο Κόσσοβο θα είχε πολύ σοβαρότερες συνέπειες για την ευρωπαϊκή ασφάλεια από ότι είχαν οι προηγούμενες κρίσεις στα Βαλκάνια.²³⁸ Η αμερικανική κυβέρνηση προειδοποίησε τον Μιλόσεβιτς ότι θα απαντούσε με χρήση ένοπλης βίας σε περίπτωση Σερβικής επιθετικότητας στο Κόσσοβο. Ανάλογη στάση υιοθέτησε και το NATO προβαίνοντας σε ανάλογες προειδοποιήσεις καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας. Μια σειρά επιθέσεων του UCK και ανάλογων ανταποδοτικών δράσεων των Σέρβων οδήγησε στην κλιμάκωση της κρίσης το 1998, με τον Μιλόσεβιτς να ενδυναμώνει τη σερβική στρατιωτική παρουσία στην επαρχία και να διατάζει τη “σάρωση” σημαντικών χωριών σε αναζήτηση των ανταρτών.

Οι σερβικές επιθέσεις και σφαγές και τα ανταποδοτικά χτυπήματα του UCK τον Σεπτέμβριο του 1998 οδήγησαν τις δυτικές κυβερνήσεις στην ανάληψη δράσης.

²³⁷ Ibid., 143.

²³⁸ Erb, 168-174.

Στις 23 του μηνός, το Σ.Α. του ΟΗΕ υιοθέτησε την Απόφαση 1199 που ζητούσε την κατάπαυση του πυρός στο Κόσσοβο, την αποχώρηση των σερβικών δυνάμεων από την επαρχία και την ασφαλή επιστροφή των προσφύγων. Παράλληλα, οι σύμμαχοι στο ΝΑΤΟ συμφώνησαν στη διεξαγωγή καταναγκαστικής διπλωματίας προκειμένου να τερματιστεί η βία στο Κόσσοβο. Μια μέρα αργότερα, οι ηγέτες του ΝΑΤΟ συμφώνησαν να προειδοποιήσουν τον Μιλόσεβιτς ότι ενδεχομένως να προέβαιναν στην ενεργοποίηση της εντολής για συμμαχικές αεροπορικές επιθέσεις στο άμεσο μέλλον, προωθώντας ταυτόχρονα διπλωματικές διαπραγματεύσεις για την εξεύρεση ειρηνικής λύσης της κρίσης.

Η διευθέτηση που επετεύχθη στις 13 Οκτωβρίου από τον απεσταλμένο των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ, ήταν μόνο μερική, και θεωρήθηκε από τους Σέρβους αντάρτες περισσότερο ως ένα παράθυρο ευκαιρίας για να κερδίσουν στρατηγικό πλεονέκτημα παρά ως μια λύση που θα επέφερε μόνιμη ειρήνευση.²³⁹ Συνεπώς, η κρίση στο Κόσσοβο εντάθηκε τους πρώτους μήνες του 1999.

Τον Ιανουάριο 1999, αξιωματούχοι του ΝΑΤΟ εντόπισαν σημάδια οικοδόμησης σερβικού στρατιωτικού κλοιού γύρω από το Κόσσοβο και έμαθαν ότι οι Σέρβοι σχεδίαζαν μια επιχείρηση περικύκλωσης κατά του UCK. Στις 15 Ιανουαρίου οι σερβικές στρατιωτικές δυνάμεις εκτέλεσαν 45 άοπλους χωρικούς, τα πτώματα των οποίων εντοπίστηκαν από τον ΟΑΣΕ, ενώ η σφαγή έλαβε ευρεία τηλεοπτική κάλυψη σε Ευρώπη και Αμερική και αποτέλεσε τον καταλυτικό παράγοντα για την αλλαγή της πολιτικής του ΝΑΤΟ. Οι ΗΠΑ προσπάθησαν να εξασφαλίσουν την υποστήριξη των συμμάχων για διπλωματικές διαπραγματεύσεις υποστηριζόμενες όμως από μια πιο επιθετική απειλή χρήσης βίας.

Στον κύκλο των διαπραγματεύσεων που πραγματοποιήθηκαν στη Γαλλία τον Φεβρουάριο και Μάρτιο 1999 δεν παρουσιάστηκε ο Μιλόσεβιτς ενώ η σερβική αντιπροσωπία αρνήθηκε να υπογράψει οποιαδήποτε συμφωνία που θα περιελάμβανε την αποστολή Νατοϊκών δυνάμεων διατήρησης της ειρήνης στο Κόσσοβο. Όταν, λοιπόν, κατέρρευσαν οι συνομιλίες στα μέσα Μαρτίου, οι σερβικές στρατιωτικές μονάδες ξεκίνησαν ασκήσεις με πραγματικά πυρά στο Κόσσοβο. Η κατάσταση στην περιοχή είχε φτάσει στο απροχώρητο όταν μια δυτική εκτίμηση έκανε λόγο για τα

²³⁹ Lantis, 145-146.

σχέδια του Μιλόσεβιτς για εθνοκάθαρση 1,8 εκατομμυρίων Αλβανών που κατοικούσαν στην επαρχία εντός μιας εβδομάδας.

Η γερμανική κυβέρνηση εξέταζε για αρκετό διάστημα την κατάλληλη απάντηση στην κρίση του Κοσόβου το 1999. Μάλιστα, οι πολιτικοί αρχηγοί συμφωνούσαν ότι έπρεπε να ληφθεί στρατιωτική δράση κατά του Μιλόσεβιτς ώστε να σταματήσει η ανθρωπιστική τραγωδία στο Κόσοβο. Ο καγκελάριος Schroeder δήλωνε δημοσίως ότι η Γερμανία θα υποστήριζε τις αεροπορικές επιθέσεις της Συμμαχίας κατά της Σερβίας, με την αιτιολογία της ηθικής επιταγής αφού οι θεμελιώδεις αξίες της ελευθερίας, της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιφρονούνταν στο Κόσοβο.

Καθώς η κρίση κλιμακωνόταν, ο καγκελάριος Schroeder και ο Υπουργός Εξωτερικών Fischer εξέφρασαν ξεκάθαρα τη γερμανική θέση.²⁴⁰ Σε περίπτωση που η εξεύρεση πολιτικής λύσης ήταν αδύνατη, δεν θα υπήρχε άλλη εναλλακτική παρά μόνο η χρήση ένοπλης βίας προκειμένου να τερματιστεί η σερβική επιθετικότητα κατά του Κοσόβου. Κατά συνέπεια, μέσω διαφόρων αποφάσεων της γερμανικής Βουλής, εξουσιοδοτήθηκε η συμμετοχή Γερμανών στρατιωτών και μαχητικών αεροσκαφών στις αεροπορικές επιχειρήσεις του NATO ενάντια στη Σερβία. Δε δόθηκε, όμως, άδεια για συμμετοχή στρατιωτών σε επιχειρήσεις εδάφους.

Στις 24 Μαρτίου 1999, τέσσερα γερμανικά μαχητικά τύπου Tornado συμμετείχαν στο πρώτο κύμα αεροπορικών πληγμάτων στην επιχείρηση Allied Force. Ως τον Ιούνιο είχαν εμπλακεί ενεργά δεκαπέντε γερμανικά αεροσκάφη στις επιχειρήσεις του NATO, ενώ οι Γερμανοί στρατιώτες είχαν ανέλθει σε 2.500 στη Βοσνία και 3.000 στην ΠΓΔΜ. Όπως φαίνεται, οι Γερμανοί στρατιώτες είχαν εμπλακεί πλήρως σε επιθετικές στρατιωτικές αποστολές για πρώτη φορά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, πράγμα που σηματοδοτούσε την ωρίμανση της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και τη λήξη του ειδικού ρόλου που μέχρι τότε απολάμβανε.

Η επιχείρηση Allied Force συνίστατο σε αεροπορικά χτυπήματα εναντίον στρατιωτικών στόχων και υποδομών στο Κόσοβο και τη Σερβία, διεξαγόμενα από συνδυασμένες συμμαχικές δυνάμεις. Η επιχείρηση προγραμματιζόταν να έχει

²⁴⁰ Ibid, 150-159.

σύντομη διάρκεια και περιορισμένους στόχους, μη λαμβάνοντας τη μορφή μαζικής βομβιστικής εκστρατείας. Θεωρήθηκε ότι τρεις ημέρες βομβιστικών επιθέσεων που θα έπλητταν περίπου ενενήντα στόχους θα ήταν αρκετές ώστε να επαναφέρουν τον Μιλόσεβιτς στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Δυστυχώς, η Συμμαχία δεν είχε υπολογίσει σωστά τις προθέσεις του Σέρβου ηγέτη με αποτέλεσμα την επιδείνωση της κατάστασης στην περιοχή και την κλιμάκωση των βομβιστικών επιχειρήσεων, την ώρα που οι σερβικές δυνάμεις είχαν καταλάβει πλήρως το Κόσσοβο, εκδιώκοντας περισσότερους από 500.000 Κοσσοβάρους πέρα από τα σύνορα και δημιουργώντας έτσι ανθρωπιστική κρίση στην Αλβανία και την ΠΓΔΜ.

Η Γερμανία και οι σύμμαχοί της αναγκάστηκαν εκ των πραγμάτων να συνεχίσουν τις βομβιστικές επιθέσεις ενάντια στη Σερβία κατά τους μήνες Απρίλιο και Μάιο, αναλαμβάνοντας παράλληλα τη διεξαγωγή αποστολών ανθρωπιστικής βοήθειας στο θέατρο των επιχειρήσεων, τόσο μέσω παροχής οικονομικής βοήθειας όσο και μέσω της υποδοχής προσφύγων στο έδαφός τους. Το προσφυγικό κύμα και η εντεινόμενη ανθρωπιστική κρίση, η ανθεκτικότητα του σερβικού στρατού και του πληθυσμού στα αεροπορικά χτυπήματα και τα λανθασμένα χτυπήματα στον άμαχο πληθυσμό ενίσχυαν την αντίληψη ότι το NATO κινδύνευε να χάσει τον πόλεμο στο Κόσσοβο.

Για τους λόγους αυτούς, οι Σύμμαχοι άρχισαν να επανεξετάζουν το πιο ευαίσθητο σχέδιο, δηλαδή το ενδεχόμενο ανάπτυξης χερσαίων δυνάμεων ικανών να εισβάλουν και να καταλάβουν το Κόσσοβο και τη Σερβία. Ενώ υπήρχε κάποιου είδους συμφωνία για την ανάπτυξη δυνάμεων εδάφους που θα δρούσαν σε μια επιχείρηση επιβολής της ειρήνης προκειμένου να τερματιστεί η σύγκρουση, εκφράστηκαν αντιρρήσεις για την ανάπτυξη αυτών των δυνάμεων με σκοπό την εισβολή.²⁴¹

Ο Γερμανός καγκελάριος, παρά το γεγονός ότι συμμετείχε σε μυστικές διαπραγματεύσεις για την αλλαγή των σχεδίων της Συμμαχίας που αποσκοπούσαν στην ανάπτυξη χερσαίων δυνάμεων, γνώριζε ότι η συμμετοχή σε έναν πόλεμο εδάφους ενδεχομένως να ήταν πολιτικά αδύνατη. Συνεπώς, έμεινε πιστός στη δέσμευσή του να υποστηρίξει τις αεροπορικές επιθέσεις, αλλά όχι τις χερσαίες, και πίεσε τους Συμμάχους για συνέχιση της αεροπορικής εκστρατείας ως της μόνης

²⁴¹ Ibid., 159.

εφικτής οδού επίτευξης των στόχων του NATO. Κατόπιν τούτου, σε συνεργασία με τον Υπουργό Εξωτερικών Fischer, ανέπτυξε ένα σχέδιο ειρήνης βασισμένο σε διπλωματικά μέσα για τον τερματισμό του πολέμου στο Κόσσοβο. Το σχέδιο ευνοούσε μια ενεργότερη συμμετοχή της Ρωσίας στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για τη λήξη της κρίσης. Πράγματι, στη Σύνοδο G-8 που πραγματοποιήθηκε στη Βόννη, η Ρωσία συμφώνησε να συνδράμει στις δυτικές πρωτοβουλίες και ακολούθησε η έκδοση της πρώτης κοινής δήλωσης των ισχυρών κρατών για το θέμα του Κοσσόβου. Στη συνέχεια, ο Schroeder, εφαρμόζοντας μια παλινδρομική διπλωματία πέτυχε το στόχο του, αφού στις 2 Ιουνίου 1999, επετεύχθη η τελική διευθέτηση με τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς για τον τερματισμό του πολέμου του Κοσσόβου.

Η συμφωνία ειρήνης έθετε τους όρους για την ασφαλή επιστροφή των Κοσσοβάρων προσφύγων, την αποχώρηση των σερβικών δυνάμεων ασφαλείας από το Κόσσοβο και ενός προγράμματος ανοικοδόμησης της περιοχής. Το σχέδιο θα εφαρμοζόταν από μια Νατοϊκή δύναμη διατήρησης της ειρήνης 50.000 ανδρών, γνωστής ως KFOR. Οι αεροπορικές επιθέσεις του NATO τερματίστηκαν στις 10 Ιουνίου όταν ήταν πλέον εμφανή τα σημάδια συμμόρφωσης της Σερβίας. Την επόμενη μέρα αμερικανικές και ευρωπαϊκές δυνάμεις άρχισαν να εισέρχονται στο Κόσσοβο και δημιούργησαν πέντε τομείς διοίκησης, καθένας ελεγχόμενος από μια μεγάλη δύναμη.²⁴²

Η Γερμανία έμεινε ευχαριστημένη από την έκβαση των διπλωματικών χειρισμών της²⁴³ και δέχθηκε τα εύσημα για τη διατήρηση της εύθραυστης ισορροπίας της καταναγκαστικής διπλωματίας για την επίτευξη της ειρήνης. Πιθανώς να ήταν και ευγνώμων που κατάφερε να αποφύγει την αποστολή χερσαίων δυνάμεων στο θέατρο των επιχειρήσεων. Η γερμανική Βουλή ενέκρινε ένα συνολικό αριθμό της τάξεως των 8.500 στρατιωτών που θα συμμετείχαν σε κυκλική βάση στην KFOR.

²⁴² Οι δυνάμεις που είχαν τον έλεγχο ήταν οι: ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία και Ιταλία.

²⁴³ Για μια συνολική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η χρήση ένοπλης βίας στο Κόσσοβο επέδρασε στη Γερμανική στρατηγική κουλτούρα, Lantis, 21-46.

5.4. Ο πόλεμος στο Αφγανιστάν

Η θέση της Γερμανίας ως προς την πολιτική ασφαλείας μεταβλήθηκε περαιτέρω με την επιδείνωση της διεθνούς κατάστασης ασφαλείας και τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Ο καγκελάριος Schroeder χαρακτήρισε τις επιθέσεις ως «κήρυξη πολέμου ενάντια σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο». Η γερμανική στήριξη στην Αμερική υπήρξε άμεση και αυθόρμητη, όπως φάνηκε από τη γερμανική υπόσχεση για «απεριόριστη συμπαράσταση» στις ΗΠΑ που υλοποιήθηκε από την υποστήριξη της Γερμανίας στον πόλεμο κατά του Αφγανιστάν και την απεριφραστη καταδίκη της διεθνούς τρομοκρατίας.²⁴⁴

Στην αρχική περίοδο που ακολούθησε τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ένας από τους πρωταρχικούς σκοπούς της γερμανικής διπλωματίας ήταν να συνεισφέρει στη δημιουργία και ενδυνάμωση της διεθνούς συμμαχίας ενάντια στην τρομοκρατία. Σε αυτό το σημείο κεντρικό ρόλο έπαιξε ο Υπουργός Εξωτερικών και αρχηγός του κόμματος των Πρασίνων, Joschka Fischer, ο οποίος κατάφερε να συσπειρώσει την Αριστερά έτσι ώστε να στηρίξει την κυβερνητική πολιτική της απεριόριστης αλληλεγγύης.

Η γερμανική πολιτική ηγεσία συνειδητοποίησε σχεδόν αμέσως ότι μια γερμανική στρατιωτική αποστολή ενδεχομένως να ήταν απαραίτητη. Μερικές ημέρες μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα, η επίκληση του Άρθρου 5 του ΝΑΤΟ για την αυτοάμυνα, που παρείχε τη βάση για την ενίσχυση των ΗΠΑ από τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας, έλαβε τη σθεναρή υποστήριξη της Γερμανίας, η οποία μάλιστα προθυμοποιήθηκε να συμμετάσχει στις επιχειρήσεις που θα ακολουθούσαν ακόμα και με ένοπλες δυνάμεις. Ο Οσάμα Μπιν Λάντεν, αρχηγός της τρομοκρατικής οργάνωσης Αλ Κάιντα και υπεύθυνος για τα τρομοκρατικά χτυπήματα στις ΗΠΑ, είχε βρει καταφύγιο στο καθεστώς των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν. Για τον λόγο αυτό η γερμανική κυβέρνηση αποφάσισε ανεπιφύλακτα τη συμμετοχή της στον πόλεμο του Αφγανιστάν.²⁴⁵

Ένας άλλος λόγος ήταν η προσπάθεια αποφυγής της επανάληψης της διπλωματίας των επιταγών, όπως είχε συμβεί στον πόλεμο του Κόλπου. Έτσι, μέχρι

²⁴⁴ Lansford and Tashev, 25-28.

²⁴⁵ Γιώργος Βοσκόπουλος, *Η Οικοδόμηση της Ευρώπης: Ειρήνη – Συμφιλίωση – Συνεργασία – Ολοκλήρωση*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2008), 502-509.

τον Οκτώβριο 2001, καθώς οι ΗΠΑ ξεκινούσαν τη στρατιωτική εκστρατεία τους στο Αφγανιστάν, γερμανικά πληρώματα στελέχωναν τα νατοϊκά μαχητικά αεροσκάφη τύπου AWACS που αποστέλλονταν στις ΗΠΑ. Στις 7 Οκτωβρίου 2001, οι ΗΠΑ πραγματοποίησαν την πολυπόθητη στρατιωτική εκστρατεία στοχεύοντας τις υποδομές της Αλ Κάιντα και των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν. Η Γερμανία δήλωσε την προθυμία της να σηκώσει το μερίδιο ευθύνης που της αναλογούσε στην προώθηση της διεθνούς ειρήνης κι ασφάλειας.²⁴⁶

Αν και νομιμοποιημένη από το Άρθρο 5 του ΝΑΤΟ και τις Αποφάσεις 1368 και 1373 του Σ.Α. του ΟΗΕ, η απόφαση αποστολής Γερμανών στρατιωτών στον πόλεμο των ΗΠΑ με στόχο την Αλ Κάιντα και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας δεν ήταν εύκολη.²⁴⁷ Η επιχείρηση *Enduring Freedom* ήρθε αντιμέτωπη με τις σκιές του παρελθόντος της Γερμανίας. Οποιαδήποτε συμμετοχή σε ένοπλη αναμέτρηση εκτός του πλαισίου των ανθρωπιστικών αποστολών, όπως άλλωστε συνέβη και στην περίπτωση του πολέμου στο Κόσσοβο μερικά χρόνια νωρίτερα, θα αποτελούσε σημαντικό βήμα προς τα εμπρός αναφορικά με τη χρήση της γερμανικής στρατιωτικής ικανότητας. Όταν, λοιπόν, στις 6 Νοεμβρίου 2001 εν μέσω σφοδρών εχθροπραξιών στο Αφγανιστάν, ο καγκελάριος Schroeder πρότεινε την ανάπτυξη 3.900 Γερμανών στρατιωτών στην περιοχή, η πράξη αυτή θεωρήθηκε έκφραση της αυξανόμενης ευθύνης της Γερμανίας στον κόσμο και της προώθησης των γερμανικών συμφερόντων. Εξάλλου, με τον τρόπο αυτό η Γερμανία θα έδειχνε ότι είναι αξιόπιστος σύμμαχος. Η συγκεκριμένη απόφαση αποτέλεσε σημείο αλλαγής, μιας κι ήταν η πρώτη φορά που Γερμανοί στρατιώτες θα συμμετείχαν σε ένοπλες συγκρούσεις έξω από τα όρια της περιοχής του ΝΑΤΟ. Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί ότι η αποστολή έλαβε την ένθερμη υποστήριξη της γερμανικής Βουλής, αν και υπήρξαν κάποιες αντιδράσεις από μέλη των δύο κομμάτων του κυβερνητικού συνασπισμού.

Λίγο μετά την έγκριση συμμετοχής, αναπτύχθηκαν γερμανικές ειδικές δυνάμεις στο Αφγανιστάν²⁴⁸. Ναυτικές δυνάμεις με αποστολή την περιπολία των διαύλων ναυσιπλοΐας αναπτύχθηκαν στο Κέρας της Αφρικής, ενώ σημαντική ήταν και η συνεισφορά σε ιατρικές μεταφορές και ανιχνεύσεις χημικών, βιολογικών και

²⁴⁶ Buckley and Fawn, 106-108.

²⁴⁷ Ibid., 101-102.

²⁴⁸ Johannes Varwick et al., "Das deutsche Afghanistan-Engagement in den Vereinten Nationen," *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 45-64.

πυρηνικών επιθέσεων στην περιοχή. Ως τον Δεκέμβριο, όταν ο πόλεμος είχε αρχίσει να κοπάζει, η Γερμανία είχε συμφωνήσει να συνεισφέρει και ειρηνευτικές δυνάμεις.

Ουσιαστικές διαφορές με τις ΗΠΑ για την αντιτρομοκρατική εκστρατεία δεν υπήρχαν, μέχρι τη στιγμή τουλάχιστον που ο Αμερικανός Πρόεδρος έκανε λόγο για τον «άξονα του κακού» τον Ιανουάριο του 2002. Τότε φάνηκε ότι ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας δεν επρόκειτο να σταματήσει εκεί, αλλά θα συνέχιζε με επιθετικές κινήσεις εκπορευόμενες από τις ΗΠΑ ενάντια στα κράτη που συναποτελούσαν τον εν λόγω άξονα. Η διαφαινόμενη αυτή πρακτική καταδικάστηκε από τη Γερμανία, αφού δεν θα υπήρχε νομιμοποίηση ανάλογη αυτής που αφορούσε το Αφγανιστάν.²⁴⁹ Συνεπώς, αρκετά σύντομα μετά την πτώση του καθεστώτος των Ταλιμπάν, η Γερμανία ήρθε αντιμέτωπη με μια ακόμα ισχυρότερη πρόκληση που θα έθετε την ιδέα της γερμανικής ευθύνης στη διεθνή σφαίρα επιρροής σε ένα εντελώς νέο πλαίσιο²⁵⁰.

5.5. Η εισβολή στο Ιράκ

Η γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας στην κρίση του Ιράκ αποτελεί ένα βήμα περαιτέρω στην άρθρωση μιας αυτόνομης παρουσίας στη διεθνή σκηνή. Διαγράφηκε επίσης και μια αυξημένη γερμανική ευαισθησία προς την εφαρμογή των αρχών του ΟΗΕ ίσως επειδή η χρηματοδότηση του έργου του ήταν απλόχερη. Κατά συνέπεια, όταν το 2002 ξεκίνησε ουσιαστικά ο πόλεμος στο Ιράκ, κατόπιν έντονων πιέσεων των ΗΠΑ για στρατιωτική επέμβαση και για λόγους που αποδείχτηκαν αργότερα εσφαλμένοι, δόθηκε στη Γερμανία η δυνατότητα υλοποίησης της παραπάνω επιθυμίας.

Η σύγκρουση με το Ιράκ ήταν αναμενόμενη μετά την ομιλία του Προέδρου των ΗΠΑ, George W. Bush, τον Ιανουάριο 2002 όπου το Ιράκ συμπεριλήφθηκε στον «άξονα του κακού», που αποτελείται από τα κράτη που αψηφούν τους κανόνες της διεθνούς κοινότητας. Κατά τους μήνες που ακολούθησαν σημειώθηκε μια σοβαρή κρίση στους κόλπους της Ατλαντικής Συμμαχίας διότι οι στόχοι των ισχυρών κρατών

²⁴⁹ Ibid., 102-104.

²⁵⁰ Sebastian Harnisch, "Deutschlands Rolle in Afghanistan: State-Building-Dilemmata einer Zivilmacht", *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 223-251 και Hans-Joachim Preuß, "Zivil-militärische Zusammenarbeit in Afghanistan. Eine Zwischenbilanz", *Z Außen Sicherheitspolit* 1 (2008): 26-35.

σχετικά με το Ιράκ δεν ταυτίζονταν, με συνέπεια το χάσμα μεταξύ τους να διευρύνεται. Αν και η Γερμανία αναγνώριζε τις παρατυπίες του Saddam Hussein και τις προσπάθειές του να αψηφήσει τις κυρώσεις του ΟΗΕ, δεν υποστήριζε εντούτοις την ανάληψη πολεμικών προσπαθειών αλλά ευνοούσε επιθεωρήσεις στο Ιράκ για τον έλεγχο παραγωγής και ύπαρξης όπλων μαζικής καταστροφής.

Ο Gerhard Schroeder ήταν ο πρώτος Γερμανός καγκελάριος που δεν ενέδωσε στις αμερικανικές πιέσεις και επέλεξε την οδό της ανεξαρτησίας προβάλλοντας με σαφήνεια τα γερμανικά συμφέροντα στην Ευρώπη.²⁵¹ Η αποστασιοποίησή του από την αμερικανική πολιτική κατέδειξε ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική αντικατοπτρίζει την επιθυμία της Γερμανίας για αυτονομία με ταυτόχρονη ανάληψη σοβαρού ρόλου στη διεθνή σκηνή. Την πολιτική αυτή ενστερνίστηκε επίσης ο Υπουργός Εξωτερικών Fischer καθώς και η πλειοψηφία των Γερμανών πολιτών. Εκτός των άλλων, συνιστούσε και μια στάση αντίδρασης στην μονομερή πολιτική των ΗΠΑ.

Οι λόγοι για τους οποίους ο Schroeder αρνήθηκε να συμμετάσχει στον πόλεμο του Ιράκ ήταν δύο. Πρώτον, κατανόησε ότι οι προβαλλόμενοι από τις ΗΠΑ λόγοι δεν ήταν πειστικοί. Δεύτερον, με αυτή την ενέργεια και τη φιλολογία περί «γερμανικής πορείας»²⁵² που απέκλειε κάθε συμμετοχή σε περιπέτειες, ήλπιζε να κερδίσει τις εθνικές εκλογές που θα γίνονταν λίγους μήνες αργότερα και θεωρούνταν ήδη χαμένες, αφού οι δημοσκοπήσεις έδειχναν χαμηλά ποσοστά. Η εξωτερική πολιτική χρησιμοποιήθηκε στην περίπτωση αυτή για λόγους εσωτερικής κατανάλωσης, δεδομένου του γεγονότος ότι η γερμανική κοινή γνώμη, σε ποσοστό 95% περίπου, ήταν αντίθετη προς το ενδεχόμενο εισβολής στο Ιράκ τον Σεπτέμβριο 2002.²⁵³

Το φθινόπωρο του 2002, η πίεση εντάθηκε ιδίως μετά την ομόφωνη Απόφαση 1441 του Σ.Α. του ΟΗΕ που έδινε στο Ιράκ μια τελευταία ευκαιρία να αποδείξει ότι σοβαρολογούσε όταν δήλωνε ότι θα επιδείξει στάση συμμόρφωσης προς τους διεθνείς κανόνες. Η Απόφαση ανάγκαζε το Ιράκ να υποβάλει εντός τριάντα ημερών μια δήλωση στον ΟΗΕ που θα περιείχε όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με το πρόγραμμα παραγωγής όπλων μαζικής καταστροφής.

²⁵¹ Βοσκόπουλος, 511-518.

²⁵² Για τον «γερμανικό δρόμο» βλ. Rudolf, 133-152.

²⁵³ Sebastian Harnisch, "German non-proliferation policy and the Iraq conflict", *German Politics* 13:1 (2004): 11-15.

Ενώ φαινομενικά η Απόφαση υπονοούσε διεθνή αλληλεγγύη, στην πραγματικότητα όξυνε την κατάσταση. Ως τα τέλη του χρόνου εκδηλώθηκαν δύο διαφορετικές τάσεις σχετικά με το χειρισμό της κρίσης. Η πρώτη, με υπέρμαχους τις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία και κάποια ευρωπαϊκά κράτη –γνωστή ως “συμμαχία των Προθύμων”- προωθούσε προληπτικά χτυπήματα κατά του Ιράκ. Η δεύτερη²⁵⁴, υποκινούμενη από τη Γαλλία, τη Γερμανία και τη Ρωσία ήταν πλήρως αντίθετη στη χρήση βίας. Δεδομένης, λοιπόν, της αντιπαράθεσης μεταξύ των νατοϊκών συμμάχων, οι ιρακινές αντιδράσεις στην Απόφαση του Σ.Α. ειδώθηκαν από διαφορετικά πρίσματα. Συνεπώς, όταν το Ιράκ υπέβαλλε την αναφορά του στον ΟΗΕ τον Δεκέμβριο, ο συνασπισμός που ηγούνταν από τις ΗΠΑ θεώρησε την αναφορά ανεπαρκή, ενώ ο έτερος συνασπισμός τη χαρακτήρισε ως ένα θετικό βήμα. Η κύρια διαφορά μεταξύ ΗΠΑ και Γερμανίας εστιαζόταν στη διαφωνία σχετικά με το βαθμό αποτελεσματικότητας των επιθεωρητών όσον αφορούσε στον αφοπλισμό του Ιράκ. Πιο συγκεκριμένα, από την αμερικανική οπτική το Ιράκ δεν είχε συμμορφωθεί με τις επιθεωρήσεις, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν χάσιμο χρόνου, ενώ αντίθετα, από τη γερμανική σκοπιά χρειαζόταν απλώς να διατεθεί περισσότερος χρόνος στους επιθεωρητές προκειμένου να εκτελέσουν σωστά τα καθήκοντά τους.

Η στάση της Γερμανίας δυσαρέστησε τις ΗΠΑ. Αμερικανοί διπλωμάτες έκαναν λόγο για επιστροφή της Γερμανίας στο ρόλο του νάνου, κατηγορώντας την ταυτόχρονα ως αναξιόπιστη σύμμαχο, ιδίως στον πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία, ενώ δεν απέκλειαν το γεγονός της επιστροφής της Γερμανίας στην απομόνωση.²⁵⁵ Ο Υπουργός Αμύνης των ΗΠΑ, τον Ιανουάριο 2003, χαρακτήρισε τον γαλλογερμανικό άξονα ως «παλιά Ευρώπη» προσδίδοντας μια ιδιαίτερος αρνητική έννοια στον όρο. Αυτός ο χαρακτηρισμός έγειρε περαιτέρω εμπόδια στην εύρεση κοινού εδάφους μεταξύ Γερμανίας και ΗΠΑ καθιστώντας έτσι μια ενιαία απάντηση στην κρίση αδύνατη.

Στη συνεδρίαση του Σ.Α. που πραγματοποιήθηκε τον Φεβρουάριο η αμερικανική πλευρά επιχειρηματολόγησε υπέρ της έλλειψης συμμόρφωσης του Ιράκ, ενώ η γερμανική πλευρά ισχυρίστηκε ότι υπήρχαν κάποια θετικά αποτελέσματα από τις επιθεωρήσεις υπονοώντας παράλληλα ότι η απειλή από το Ιράκ είχε μειωθεί. Για τη Γερμανία, η διπλωματία δεν είχε εξαντληθεί. Για τον λόγο αυτό, δεν ήταν

²⁵⁴ Harnisch, 15-20.

²⁵⁵ Lansford and Tashev, 29.

αναγκαία η χρησιμοποίηση στρατιωτικών μεθόδων. Ακόμα και τις παραμονές του πολέμου, στις 19 Μαρτίου 2003, ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών απέρριπτε τη χρήση βίας, παρόλο που το Ιράκ δεν είχε συμμορφωθεί πλήρως, διότι επιθυμούσε να αποφύγει τα καταστροφικά αποτελέσματα μιας ενδεχόμενης σύρραξης. Έτσι, καθώς οι συνασπισμένες δυνάμεις εισέβαλαν στο Ιράκ, η Γερμανία αρνούνταν πεισματικά να συνεισφέρει δυνάμεις στη σύγκρουση.

Η απόφαση της Γερμανίας να μη συμμετάσχει στον πόλεμο του Ιράκ δε σήμαινε την απόλυτη απόρριψη της διεθνούς της ευθύνης, ούτε και ήταν ένδειξη μιας αλλαγμένης αντίληψης της ευθύνης της. Κατά την κρίση στο Ιράκ, η Γερμανία δεν εισήλθε σε απομόνωση. Αντιθέτως, μάλιστα, έγινε ενεργός και ισχυρός συμμετέτοχος όχι όμως με στρατιωτικά μέσα, αλλά με την άσκηση πιέσεων για τον αφοπλισμό του Ιράκ και το άνοιγμά του για επιθεωρήσεις.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η θέση της Γερμανίας στον πόλεμο του Ιράκ είναι η καλύτερη ένδειξη της αυτοπεποίθησης και κυριαρχίας σε ζητήματα διεθνούς ασφάλειας. Η Γερμανία έχει διαμορφώσει μια στάση που περιλαμβάνει πλέον τη χρήση στρατιωτικών μέτρων όταν αυτή κρίνεται απαραίτητη, αλλά επίσης περιορίζει τη χρήση τους όταν θεωρείται ακατάλληλη από τη γερμανική κυβέρνηση. Ουσιαστικά, η Γερμανία δεν υποστηρίζει επιθετικούς πολέμους εφόσον δεν έχουν εξαντληθεί όλες οι διαθέσιμες διπλωματικές οδοί.

5.6. Ο πόλεμος στο Λίβανο

Η περιοχή της Μέσης Ανατολής βρίθει συγκρούσεων και ταραχών στο πέρασμα των χρόνων. Άλλο ένα μελανό σημάδι στην ιστορία της περιοχής αποτελεί η κρίση που ξέσπασε στο Λίβανο στις 12 Ιουλίου 2006, όταν η οργάνωση Χεζμπολάχ επιτέθηκε σε μια περίπολο στα σύνορα με το Ισραήλ που είχε ως αποτέλεσμα την αιχμαλωσία δύο στρατιωτών και τον θάνατο άλλων οχτώ. Επικαλούμενο το δικαίωμά του στην αυτοάμυνα, το Ισραήλ εξαπέλυσε αεροπορικές επιθέσεις τόσο κατά των βάσεων της Χεζμπολάχ όσο και κατά των πόλεων, χωριών και υποδομών του Λιβάνου. Παράλληλα, προέβη και σε επιχειρήσεις εδάφους στο νότιο κομμάτι της χώρας. Ο πόλεμος προκάλεσε πολλές απώλειες και στις δύο αντιμαχόμενες χώρες

αναγκάζοντας μεγάλο αριθμό πολιτών του Βορείου Ισραήλ και του Νοτίου Λιβάνου να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.

Η διεθνής κοινότητα αντέδρασε άμεσα με την ομόφωνη ψήφιση της Απόφασης 1701 του Σ.Α. του ΟΗΕ στις 11 Αυγούστου 2006. Η Απόφαση καλούσε τα μέρη της σύγκρουσης να προβούν άμεσα στην κατάπαυση του πυρός. Πράγματι, οι εχθροπραξίες τερματίστηκαν στις 14 Αυγούστου. Έκτοτε, ο ισραηλινός στρατός έχει αποσυρθεί από το Νότιο Λίβανο και οι λιβανικές δυνάμεις έχουν αναλάβει τον έλεγχο της περιοχής.

Η γερμανική κυβέρνηση,²⁵⁶ μέσω των προσπαθειών του Υπουργού Εξωτερικών Steinmeier ενεπλάκη στις διεθνείς πολιτικές προσπάθειες για τη διαχείριση της κρίσης και την εξεύρεση λύσης στο Λίβανο. Ο Υπουργός Εξωτερικών άλλωστε, μετά το ξέσπασμα της κρίσης, ταξίδεψε πολλές φορές στην περιοχή και ενεπλάκη σε συνομιλίες και με τα δύο μέρη προκειμένου να διερευνήσει τις προθέσεις τους και τις ευκαιρίες για την επίτευξη προόδου στις διπλωματικές σχέσεις Ισραήλ και Λιβάνου. Επίσης, στόχευε να ενισχύσει την επιβολή της Απόφασης 1701 του Σ.Α. του ΟΗΕ και να εργαστεί προς την κατεύθυνση της προαγωγής μιας μακροπρόθεσμης πολιτικής λύσης της κρίσης στο Λίβανο. Αν και επιθυμούσε την καταδίκη του Ισραήλ για τον βομβαρδισμό του Λιβάνου²⁵⁷, δεν υποστήριξε ανοιχτά αυτή την ιδέα εξαιτίας της γερμανο-ισραηλινής φιλίας και συμφιλίωσης, η οποία είχε θεμελιωθεί από τον Konrad Adenauer και απορρέει από τις τραυματικές εμπειρίες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Μετά τον τερματισμό της σύγκρουσης, και συγκεκριμένα από τις 15 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, η Γερμανία συνεισφέρει με ναυτικές δυνάμεις στη UNIFIL. Μέχρι τον Φεβρουάριο του 2008 προγραμματίστηκε να αποσταλούν στη Maritime Task Force -κομμάτι της UNIFIL- 1.400 Γερμανοί των Ναυτικών Δυνάμεων. Σε διμερές επίπεδο η Γερμανία βοηθά την κυβέρνηση του Λιβάνου στον έλεγχο των συνόρων με τη Συρία μέσω της αποστολής γερμανικού αστυνομικού προσωπικού στην περιοχή με σκοπό την παροχή συμβουλών για τη βελτίωση της ασφάλειας των συνόρων και την παροχή της αναγκαίας τεχνικής υποστήριξης. Τέλος,

²⁵⁶ Για τη θέση της Γερμανίας στον πόλεμο του Λιβάνου, βλ., την επίσημη ιστοσελίδα του γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών: Auswaertiges Amt, <http://www.auswaertiges-amt.de>.

²⁵⁷ Βοσκόπουλος, 527.

αμέσως μετά το ξέσπασμα του πολέμου, η Γερμανία παραχώρησε στο Λίβανο και υψηλά χρηματικά ποσά υπό μορφή ανθρωπιστικής βοήθειας.

5.7. Η κρίση στη Λιβύη

Τον Φεβρουάριο 2011 ξέσπασε η κρίση στη Λιβύη, ορμώμενη από τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Πλατεία Ταχρίρ στο Κάιρο βασικό χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η διεκδίκηση περισσότερων ελευθεριών²⁵⁸. Σε αυτό το πλαίσιο, η Γερμανία υποστήριξε τη συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και κρατών της Μέσης Ανατολής στους τομείς της εκπαίδευσης και των επιχειρήσεων. Στις 17 Φεβρουαρίου πραγματοποιήθηκαν διαμαρτυρίες πολιτών σε τέσσερις πόλεις της Λιβύης που γρήγορα κλιμακώθηκαν αλλά κατεστάλησαν άμεσα από τις δυνάμεις του Καντάφι.²⁵⁹ Η εν λόγω κλιμάκωση ώθησε τα κράτη-μέλη της ΕΕ να υιοθετήσουν μέτρα επαναπατριsmού των πολιτών τους με αποτέλεσμα στις 26 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους, η γερμανική αεροπορία να διασώσει 134 υπαλλήλους της εταιρείας Wintershall AG και να τους προσγειώσει με ασφάλεια στην Κρήτη. Η απόφαση διάσωσης των υπαλλήλων αυτής της εταιρείας αποτελεί κομβικό σημείο για την γερμανική εξωτερική πολιτική καθώς συνιστά μια αποφασιστική ενέργεια της Γερμανίας ως προς την δυνατότητά της να παρέμβει.

Όμως, η συνεισφορά της Γερμανίας στη διαχείριση της κρίσης στη Λιβύη²⁶⁰ δεν εκδηλώθηκε πιο ένθερμα αφού η γερμανική κυβέρνηση αποφάσισε όχι μόνο να απέχει από την ψήφιση της Απόφασης 1973 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ τον Μάρτιο 2011 που αφορούσε στη δημιουργία μιας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων πάνω από την χώρα²⁶¹, αλλά αρνήθηκε επίσης να συνεισφέρει ένοπλες δυνάμεις στην οποιαδήποτε στρατιωτική προσπάθεια για την αποκατάσταση της τάξης στη Λιβύη.²⁶² Η στάση της δυσaráεστησε βεβαίως τους συμμάχους της²⁶³ οι οποίοι

²⁵⁸ Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της κρίσης στη Λιβύη ως αποτέλεσμα της αντιπαλότητας μεταξύ σουνιτών και σιιτών βλ., Petra Becker, “Syrien: Ein Sunna-Schia-Konflikt?” *Zeitschrift für Außen und Sicherheitspolitik* 8 (2015): 483–493.

²⁵⁹ Alister Miskimmon, “German Foreign Policy and the Libya Crisis,” *German Politics* 21:4 (2012): 395–396.

²⁶⁰ Bernhard Stahl, “Taumeln im Mehr der Möglichkeiten: Die deutsche Außenpolitik und Libyen”, *Z Außen Sicherheitspolitik* 5 (2012): 575–603.

²⁶¹ Lothar Rühl “Deutschland und der Libyenkrieg”, *Zeitschrift Außen Sicherheitspolitik* 4 (2011): 563–564.

²⁶² Miskimmon, 392.

²⁶³ Κυρίως τις ΗΠΑ, την Μεγάλη Βρετανία και την Γαλλία.

κατηγόρησαν την Γερμανία τόσο για την αδυναμία διατύπωσης κοινής ευρωπαϊκής θέσης όσο και για την αδυναμία διαχείρισης της κρίσης στα πλαίσια του NATO.

Η Καγκελάρια Merkel εξέφρασε την λύπη της σχετικά με την κριτική που δέχθηκε η κυβέρνησή της από τους συμμάχους της²⁶⁴, όμως ακόμη περισσότερες επικρίσεις δέχθηκε ο Υπουργός Εξωτερικών Guido Westerwelle. Η πρώτη κριτική αφορούσε στην διαφοροποίηση των απόψεων που εκδηλώθηκε ανάμεσα στη Γερμανία και τους συμμάχους της. Ήταν προφανές ότι η Γερμανία θα αξιολογούσε κάθε στρατιωτική επιχείρηση χωρίς απαραίτητα να καθρεφτίζει την πολιτική των συμμάχων της. Επίσης σε εσωτερικό επίπεδο, ο Westerwelle κατηγορήθηκε έντονα από τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών, Joschka Fischer, ότι διακινδύνευσε τυχόν μελλοντική γερμανική επιρροή στις διεθνείς εξελίξεις.²⁶⁵ Ο Fischer μάλιστα χαρακτήρισε την στάση της κυβέρνησης ως «σκανδαλώδες σφάλμα»²⁶⁶, ίσως το πιο σημαντικό από την ίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας²⁶⁷. Ο Westerwelle υπεραμύνθηκε της απόφασής του σχετικά με την αποχή από το Ψήφισμα 1973 υποστηρίζοντας ότι κατανοούσε πλήρως τους σημαντικούς κινδύνους που ενείχε η συμμετοχή για τις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις, οι οποίες θα καλούνταν τελικά να συνδράμουν στην στρατιωτική επιχείρηση αποστέλλοντας στρατιώτες στη Λιβύη.²⁶⁸

Η γερμανική εξωτερική πολιτική επομένως επιχείρησε να ακροβατήσει μεταξύ αφενός της ενίσχυσης του ρόλου της στη διαχείριση διεθνών κρίσεων και αφετέρου της προσπάθειας διατήρησης του δικαιώματος να απορρίπτει την συμμετοχή της σε αποστολές που δεν επηρέαζαν άμεσα το εθνικό της συμφέρον. Στην ουσία, η Γερμανία για άλλη μια φορά υιοθέτησε μια πολιτική αποτίμησης κόστους-οφέλους στα πλαίσια χάραξης μιας άκρως ρεαλιστικής πολιτικής και διατήρησε το δικαίωμά της να μην εμπλακεί στρατιωτικά σε μια υπόθεση για την οποία διατηρούσε σημαντικές επιφυλάξεις.²⁶⁹

²⁶⁴ *Der Spiegel*, 'Merkel Cabinet Agrees AWACS for Afghanistan', 23 Μαρτίου 2011, διαθέσιμο από <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,752709,00html> (πρόσβαση την 11 Νοεμβρίου 2016)

²⁶⁵ *Der Spiegel*, 'Fischer Joins Criticism of German Security Council Abstention', 22 Μαρτίου 2011, διαθέσιμο από <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,752542,00html> (πρόσβαση την 11 Νοεμβρίου 2016)

²⁶⁶ Joschka Fischer, 'Deutsche Aussenpolitik – Eine Farce', *Suddeutsche Zeitung*, 22 Μαρτίου 2011.

²⁶⁷ Joschka Fischer, 'Ein einziges Debakel', *Der Spiegel*, 35/2011, 29 Αυγούστου 2011.

²⁶⁸ Miskimmon, σ. 396-397.

²⁶⁹ Kai Oppermann "National Role Conceptions, Domestic Constraints and the New 'Normalcy' in German Foreign Policy: the Eurozone Crisis, Libya and Beyond", *German Politics* 21:4 (2012): 514.

Σύμφωνα με τον Miskimmon, οι λόγοι που εξηγούν τη γερμανική στάση αναφορικά με την ζώνη απαγόρευσης πτήσεων είναι πολυάριθμοι. Πρώτον, η χρήση στρατιωτικής ισχύος παραμένει ταμπού για την εκάστοτε γερμανική κυβέρνηση κυρίως εξαιτίας της βαθιά εδραιωμένης γερμανικής στρατηγικής κουλτούρας επίλυσης των διαφορών πρωτίστως με διπλωματικά μέσα. Δεύτερον, η συμμετοχή στην στρατιωτική επιχείρηση στη Λιβύη δεν εξυπηρετούσε άμεσα το εθνικό συμφέρον της Γερμανίας. Τέλος, η γερμανική εξωτερική πολιτική δεν διέθετε την απαιτούμενη συνοχή προκειμένου να κατανοήσει τις συνέπειες της αποχής²⁷⁰.

Ήταν, επομένως, αναμενόμενο η στάση της Γερμανίας να έχει ορισμένα αρνητικά αποτελέσματα όπως η απογοήτευση των σημαντικότερων συμμάχων της και η διακινδύνευση της απομόνωσής της από αυτούς καθώς και η καταστροφή της φήμης της ως αξιόπιστης εταίρου στα πλαίσια της ΕΕ και του ΝΑΤΟ.²⁷¹

Ως εκ τούτου, η Γερμανία δεν φαίνεται ακόμη «αρκετά ώριμη» ώστε να αναλάβει ηγετικό ρόλο στη στρατιωτική διαχείριση κρίσεων. Ο Hellmann υποστηρίζει ότι «η γερμανική αυτοπεποίθηση πηγάζει από μια καλύτερη επίγνωση της γερμανικής ισχύος»²⁷² όμως η έλλειψη σιγουριάς της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, όπως καταγράφηκε στην κρίση της Λιβύης, παραπέμπει στην προσπάθεια της Γερμανίας να συμφιλιώσει τα ζητήματα της ισχύος, του συμφέροντος και της ταυτότητας.²⁷³ Ενώ υπήρχε μια γενικότερη προσδοκία να διαδραματίσει ενεργότερο ρόλο στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής²⁷⁴, παρουσίασε ωστόσο περισσότερο χαρακτηριστικά περιφερειακής και όχι ηγετικής δύναμης. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται και στο γεγονός ότι καλείται να διαχειριστεί και την οικονομική κρίση εντός της Ευρωζώνης που σαφώς την αναγκάζει να αξιολογεί την οποιαδήποτε απόφαση στη βάση κόστους-οφέλους και να επιλέγει την πιο συμφέρουσα λύση.

Προφανώς η Λιβύη, ευρισκόμενη σε μια περιοχή που δεν είναι σημαντική για την γερμανική στρατηγική και ιδίως για την οικονομία της, ανάγκασε την γερμανική κυβέρνηση να αποφύγει δεσμεύσεις πολυμερούς χαρακτήρα που θα την εμπόδιζαν να

²⁷⁰ Miskimmon, 393.

²⁷¹ Oppermann, 503.

²⁷² Gunter Hellmann, “Normatively Disarmed, But Self-Confident”, *Internationale Politik* Global Edition 3 (2011): 46.

²⁷³ Miskimmon, 394.

²⁷⁴ Για τον τρόπο με τον οποίο η γερμανική εξωτερική πολιτική εξακολουθεί να επηρεάζεται από την ιστορική ταυτότητα και να χαρακτηρίζεται από κανονικοποίηση ή συγκράτηση, Stahl, 581–592.

επιδιώξει την αποκόμιση σχετικών οφελών. Όμως, η γερμανική στάση απέναντι στην κρίση στη Λιβύη συνιστά περισσότερο μια εκτροπή παρά μια πραγματική δήλωση μιας γερμανικής εξωτερικής πολιτικής που επιδιώκει μόνο το δικό της συμφέρον. Η Λιβύη δεν συνιστούσε απειλή για την γερμανική ασφάλεια, με αποτέλεσμα η γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας να αξιολογήσει τα συμφέροντά της με διαφορετικό τρόπο από τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία και να χαράξει διαφορετική πολιτική από αυτά τα κράτη ευνοώντας πρόσκαιρα τα δικά της βραχυπρόθεσμα συμφέροντα έναντι των παραδοσιακών της δεσμεύσεων πολυμερούς χαρακτήρα.²⁷⁵

5.8. Η κρίση στην Ουκρανία

Η κρίση στην Ουκρανία αποτέλεσε ένα ακόμα σημαντικό σημείο για την γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Σύμφωνα με τον Tuomas Forsberg αποτέλεσε το αμέσως πιο σοβαρό ρήγμα στις σχέσεις μεταξύ της Δύσης και της Ρωσίας από τον Ψυχρό Πόλεμο ενώ ταυτόχρονα ήταν μια καλή δοκιμασία ώστε να αποδείξει η Γερμανία σε ποιόν ήταν αφοσιωμένη²⁷⁶. Συγκεκριμένα, με τη στάση που θα υιοθετούσε καλούνταν να δείξει αν ήταν κομμάτι της Δύσης ή αν ευνοούσε μια ιδιαίτερη σχέση με την Ρωσία.

Τον Νοέμβριο 2013 ο Ουκρανός Πρόεδρος Γιανουκόβιτς αποφάσισε να σταματήσει τις διαπραγματεύσεις για μια Συμφωνία Συνεργασίας (Association Agreement) με την Ε.Ε. εξαιτίας μιας συμφωνίας που σύναψε με τη Ρωσία για μειωμένες τιμές φυσικού αερίου.²⁷⁷ Το περιστατικό αυτό πυροδότησε αντιδράσεις που οδήγησαν στην κατάληψη της πλατείας στο κέντρο του Κιέβου που σύντομα κλιμακώθηκαν με αποτέλεσμα να ενταθεί η βία και να επιχειρηθεί ένας πολιτικός συμβιβασμός από τους Υπουργούς Εξωτερικών «του τριγώνου της Βαϊμάρης»²⁷⁸.

Οι Υπουργοί Εξωτερικών κατέληξαν σε μια συμφωνία τον Φεβρουάριο 2014, αλλά ο Πρόεδρος Γιανουκόβιτς κατέφυγε στη Ρωσία. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε

²⁷⁵ Miskimmon, 404-405.

²⁷⁶ Forsberg, 28.

²⁷⁷ Andreas Heinemann-Grüder, "Putins Krieg im Osten. Beschwichtigen oder abschrecken?" Z Außen Sicherheitspolit 8 (2015): 573-588.

²⁷⁸ Το τρίγωνο της Βαϊμάρης απαρτίζεται από τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Πολωνία. Βλ. Hyde-Price, 607-608.

προσωρινή κυβέρνηση στην πρωτεύουσα της Ουκρανίας και ακολούθησε η εμφάνιση ενός ένοπλου αποσχιστικού κινήματος στην Κριμαία η οποία αρχικώς καταλήφθηκε και έπειτα προσαρτήθηκε στη Ρωσία μετά από δημοψήφισμα.²⁷⁹ Το περιστατικό αυτό οδήγησε σε ξεσηκωμό στην ανατολική Ουκρανία από ομάδες ενόπλων που υποστήριζαν τη Ρωσία και επιδίωκαν να αμφισβητήσουν την εξουσία της κυβέρνησης που είχε εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα.²⁸⁰

Τα παραπάνω γεγονότα επηρέασαν άμεσα τη Γερμανία και αποτέλεσαν μια ισχυρή δοκιμασία για το αίσθημα ευθύνης που χαρακτήριζε πλέον την εξωτερική της πολιτική και πολιτική ασφαλείας, όπως αυτή αποτυπώθηκε στο Συνέδριο για την Ασφάλεια που πραγματοποιήθηκε στο Μόναχο τον Ιανουάριο 2014. Τα ερωτήματα που εύλογα προέκυπταν επομένως ήταν πώς θα αντιδρούσε η Γερμανία σε αυτήν την κρίση που ξέσπασε στη γειτονιά της, λαμβάνοντας υπόψη και τις κατευθυντήριες γραμμές του πρόσφατου Συνεδρίου του Μονάχου, και αν αυτή τη φορά θα ήταν αφοσιωμένη στους συμμάχους της ή αν θα χάραζε ξανά μια αποκλίνουσα πορεία ευνοώντας την ιδιαίτερη σχέση της με τη Ρωσία.

Ο Καθηγητής και αναλυτής Hyde-Price υποστηρίζει ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη τέσσερα βασικά σημεία προκειμένου να αξιολογηθεί η γερμανική απάντηση στην κρίση στην Ουκρανία.²⁸¹ Πρώτον, η εν λόγω κρίση επηρέασε τη Γερμανία περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη μεγάλη δυτική δύναμη εξαιτίας τόσο της γεωγραφικής της εγγύτητας με την περιοχή όσο και της πολυδιάστατης σχέσης της με τη Ρωσία, και ως εκ τούτου τέθηκε στο προσκήνιο των δυτικών προσπαθειών και κλήθηκε να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην διαχείριση και επίλυσή της. Δεύτερον, η Γερμανία προσπάθησε να υιοθετήσει μια προσέγγιση που θα συνδύαζε την ξεκάθαρη υποστήριξη της Ουκρανίας με την κατάφορη καταδίκη της Ρωσίας παράλληλα με τις διπλωματικές συνομιλίες με την δεύτερη. Τρίτον, οι γερμανικοί πολιτικοί χειρισμοί, και κυρίως οι προσπάθειες του Υπουργού Εξωτερικών Steinmeier, κινήθηκαν προς την αποκλιμάκωση της κρίσης ούτως ώστε να εκκινήσουν οι διπλωματικές διαπραγματεύσεις και να αποφευχθεί η στρατιωτική κλιμάκωση. Τέλος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο ρόλος του γερμανικού στρατού στην ευρωπαϊκή ασφάλεια υπό το πρίσμα της κρίσης στην Ουκρανία, η οποία υπήρξε πολύπλοκη και πολυδιάστατη.

²⁷⁹ Forsberg, 28.

²⁸⁰ Hyde-Price, 608.

²⁸¹ Για μια εκτενέστερη ανάλυση των τεσσάρων σημείων βλ. Hyde-Price, 608-611.

Συνεπώς, η αποτελεσματική αντιμετώπισή της απαιτούσε τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής που θα συνδύαζε διαφορετικά εργαλεία πολιτειακής οργάνωσης.

Η πρόκληση που έθεσε η ουκρανική κρίση στην ευρωπαϊκή ασφάλεια αντιμετωπίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την πάγια προσπάθεια της Γερμανίας να αποκλιμακώσει την σύγκρουση μέσω όλων των διαθέσιμων διπλωματικών οδών για πολιτική διευθέτηση της κρίσης. Οι ρωσικές ενέργειες όμως κατέστησαν απαραίτητη την αξιόπιστη αποτροπή παράλληλα με την όποια διπλωματική προσπάθεια των δυτικών κρατών. Υπό αυτό το πρίσμα η γερμανική κυβέρνηση επέδειξε ισχυρό αίσθημα ευθύνης και διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στη πλαίσια των δυτικών προσπαθειών έναντι του Κιέβου και της Μόσχας.

Όταν λοιπόν κλιμακώθηκε η κρίση το πρώτο τρίμηνο του 2014, η Γερμανία φαινόταν έτοιμη όχι μόνο να αναλάβει τον ρόλο του διαμεσολαβητή αλλά και να επιδείξει σκληρότερη στάση, υπό μορφή κυρώσεων, έναντι της Ρωσίας αν αυτή κλιμάκωνε περαιτέρω την κρίση. Πράγματι, όταν η Ρωσία ετοιμαζόταν για το δημοψήφισμα που αφορούσε στην προσάρτηση της Κριμαίας, η Merkel επιχείρησε να πείσει τον Πρόεδρο Putin να το ακυρώσει. Η προσπάθειά της απέτυχε και η Ρωσία προχώρησε στην προσάρτηση της Κριμαίας. Τότε η γερμανική κυβέρνηση διακήρυξε περισσότερες κυρώσεις αν η Ρωσία αναλάμβανε περαιτέρω στρατιωτική δράση στην Ουκρανία και όταν οι ρωσικές επιχειρήσεις στην περιοχή εντάθηκαν, η Merkel ζήτησε κατάπαυση του πυρός και παρακίνησε τον Putin να ασκήσει την επιρροή του στις αποσχιστικές ομάδες. Και σε αυτή την κρίση αποκλείστηκε η χρήση στρατιωτικής βίας για ευνόητους λόγους. Αντιθέτως δόθηκε ξανά έμφαση στις διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης της κρίσης.²⁸²

Τόσο κατά τη διάρκεια της κρίσης όσο και μεταγενέστερα, η γερμανική κυβέρνηση κράτησε ανοιχτές τις διαύλους επικοινωνίας με τη ρωσική κυβέρνηση προκειμένου να αντιμετωπιστεί καλύτερα η κρίση. Ενδεικτικά αναφέρεται η προσπάθεια της Merkel τον Μάρτιο 2014 να πείσει τον Putin να συναινέσει σε μια αποστολή του ΟΑΣΕ στην Ουκρανία. Επίσης, το καλοκαίρι του ίδιου έτους επιχείρησε να δώσει μια λύση μέσω της προσπάθειάς της να αποδεχτεί η Ρωσία τη συμφωνία σύνδεσης μεταξύ Ουκρανίας και ΕΕ με αντάλλαγμα την άρση των

²⁸² Forsberg, 29.

κυρώσεων. Όμως οι εντάσεις στις σχέσεις των δύο κρατών παρέμειναν²⁸³ καθώς οι ηγέτες της Γερμανίας και της Ρωσίας διαφωνούσαν ως προς τις αιτίες που προκάλεσαν την κρίση και τον τρόπο επίλυσής της με αποτέλεσμα να προοδεύει ελάχιστα ο μεταξύ τους διάλογος.²⁸⁴

Στη συνέχεια, τον Φεβρουάριο 2015 στο Μινσκ η καγκελάρια Merkel πέτυχε την επαναδιαπραγμάτευση των όρων της κατάπαυσης του πυρός ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη ενώ εξακολουθούσε να θεωρεί τις διαπραγματεύσεις ως τον προσφορότερο τρόπο επίλυσης της κρίσης στην Ουκρανία. Για άλλη μια φορά τόνισε τη σημασία διατήρησης των κυρώσεων, χωρίς ωστόσο να επιβάλει νέες, μέχρι την επίτευξη της πλήρους εφαρμογής των όρων της συμφωνίας του Μινσκ. Για την Καγκελάρια Merkel ήταν προφανές ότι η επίλυση της κρίσης θα ήταν μια μακροχρόνια δέσμευση που απαιτούσε επιμονή και υπομονή.

Συμπερασματικά, η γερμανική απάντηση στην κρίση στην Ουκρανία και όσων γεγονότων ακολούθησαν εξαιτίας αυτής βασίστηκε σε μια ξεκάθαρη καταδίκη της Ρωσίας και στην προθυμία επιβολής κυρώσεων²⁸⁵. Αυτή η πολιτική βεβαίως υπονόμωσε την βασική γερμανική αρχή της παραδοσιακής προσέγγισης με την Ανατολή²⁸⁶, σύμφωνα με την οποία η Γερμανία θεωρεί ότι είναι η σημαντικότερη χώρα με την οποία οφείλει να συζητά και να διαπραγματεύεται η Ρωσία στην Ευρώπη.

5.9. Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία

Τον Μάρτιο 2011 ξέσπασε η κρίση στη Συρία ως αποτέλεσμα των εξεγέρσεων της Αραβικής Άνοιξης που αποσκοπούσαν σε μεταρρυθμίσεις στον τομέα των δημοκρατικών ελευθεριών και της οικονομικής ανάπτυξης. Σύντομα εξελίχθηκε σε εμφύλιο πόλεμο που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη και οδήγησε στην μεγαλύτερη ανθρωπιστική καταστροφή μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο με περισσότερους από 450.000 νεκρούς και 12 εκατομμύρια εκτοπισμένους ανθρώπους.

²⁸³ Jacob Mischke and Andreas Umland, “Germany’s new Ostpolitik: an old foreign policy doctrine gets a makeover”, *Foreign Affairs*, 9 Απριλίου 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2014-04-09/germanys-new-Ostpolitik>, πρόσβαση την 11 Νοεμβρίου 2016.

²⁸⁴ Forsberg, 30.

²⁸⁵ *Ibid.*, 36.

²⁸⁶ Η γνωστή από το παρελθόν Ostpolitik.

Όταν ξεκίνησαν οι εξεγέρσεις, η συριακή κυβέρνηση με αρχηγό τον Bashar al-Assad, επιχείρησε να τις καταστείλει σκοτώνοντας εκατοντάδες διαδηλωτές και φυλακίζοντας πολύ περισσότερους. Στη συνέχεια, οι αποστάτες από τον συριακό στρατό δημιούργησαν μια επαναστατική- ανταρτική ομάδα, τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό (Free Syrian Army), που είχε ως αποστολή να καταρρίψει την κυβέρνηση, με αποτέλεσμα η χώρα να εισέλθει στη δίνη του εμφυλίου πολέμου.

Ήδη από το 2012, όπως υποστηρίζει ο Markus Kaim, η Γερμανία όφειλε να εμπλακεί στρατιωτικά στη Συρία για δύο λόγους. Πρώτον, μετά την αποχή της Γερμανίας από την επιχείρηση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη, οι παραδοσιακοί σύμμαχοί της περίμεναν ότι η γερμανική εξωτερική πολιτική θα χαρακτηριζόταν από μεγαλύτερη ανάληψη ευθύνης στη διεθνή πολιτική. Δεύτερον, η ανθρωπιστική κρίση στην Συρία απαιτούσε την ανάληψη δράσης της Γερμανίας μιας και η ευθύνη για προστασία (R2P) αποτελεί βασικό δόγμα της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής.²⁸⁷

Η Γερμανία επιδίωκε εξ αρχής και σταθερά την ειρηνική επίλυση της εν λόγω κρίσης εφαρμόζοντας μια πολιτική ίσων αποστάσεων από τα δυτικά κράτη αφενός και την Ρωσία αφετέρου. Την ώρα που η Ρωσία υποστηρίζει την διπλωματική οδό για επίλυση της κρίσης, προβαίνει από κοινού με το καθεστώς Bashar al-Assad σε ολοσχερή καταστροφή στο Χαλέπι με ρίψεις βομβών στην περιοχή και υπάρχουν υπόνοιες ότι ευθύνεται και για τις επιθέσεις στα κομβία ανθρωπιστικής βοήθειας του ΟΗΕ. Η εν λόγω πρακτική δημιουργεί τριβές στις γερμανο-ρωσικές σχέσεις αφού η Ρωσία δεν δείχνει να ενδιαφέρεται για την ειρηνική διευθέτηση της κρίσης παρά τις όποιες διπλωματικές προσπάθειες στην πρόσφατη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο 2016.

Ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών Frank Walter Steinmeier έθεσε το ζήτημα της υπομονής των δυτικών χωρών που εμπλέκονται στην διαχείριση της κρίσης ισχυριζόμενος ότι «η υπομονή τους δεν είναι ανεξάντλητη»²⁸⁸, χωρίς ωστόσο η Γερμανία να έχει υιοθετήσει σκληρότερη στάση έναντι της Ρωσίας ίσως εξαιτίας της παράδοσης υποστήριξης της ειρήνης που εφαρμόζει ο Steinmeier και το κόμμα του. Η Καγκελάρια Merkel είναι υπέρ μιας περισσότερο σκληρής στάσης, κυρίως

²⁸⁷ Markus Kaim, «Die Krise in Syrien – Möglichkeiten und Grenzen militärischen Eingreifens», *Stiftung Wissenschaft und Politik* 11 (2012): 4.

²⁸⁸ Spiegel Online International, 'Rapprochement or Penalties? Germany Struggles to Find United Stance on Russia', 18/10/2016, by Spiegel Staff, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-political-leaders-divided-on-approach-to-russia-a-1116979.html>, accessed 10/3/2017.

επιβολής κυρώσεων, όμως συναντά αντίδραση από τα υπόλοιπα κόμματα της συγκυβέρνησης.

Στα τέλη του 2015, μετά τις διαδοχικές επιθέσεις των Τζιχαντιστών στο Παρίσι που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο 130 ανθρώπων, η γερμανική Βουλή ενέκρινε την συμμετοχή στην στρατιωτική εκστρατεία κατά του ISIL με αποστολή στρατιωτικού προσωπικού 1200 στελεχών, μιας φρεγάτας για την προστασία του γαλλικού αεροπλανοφόρου de Gaulle, έξι αναγνωριστικών τύπου Tornado και αεροσκαφών ανεφοδιασμού χωρίς, όμως, να συνδράμει στις αεροπορικές επιθέσεις των δυτικών συμμάχων²⁸⁹. Οι λόγοι που προφασίστηκε ήταν αφενός, η αμφίβολη αποτελεσματικότητα των αεροπορικών χτυπημάτων στην επίλυση της κρίσης και αφετέρου, η μη ξεκάθαρη νομική βάση των επιχειρήσεων του διεθνούς συνασπισμού στην Συρία. Ωστόσο, η απόφαση της γερμανικής Κυβέρνησης φέρει τεράστια πολιτική σημασία διότι αποδεικνύει την αλληλεγγύη προς τους στενότερους συμμάχους μετά την αποκλίνουσα πορεία που είχε ακολουθήσει στη Λιβύη.²⁹⁰

Αν και η Γερμανία δεν έχει άμεσα συμφέροντα στην Μέση Ανατολή, εντούτοις επιδιώκει να συμμετάσχει υπό την ιδιότητα του ουδέτερου διαμεσολαβητή που θα κρατήσει ανοιχτές τις διαύλους επικοινωνίας ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές. Πρωταρχικό της μέλημα, επομένως, είναι η ειρηνική διευθέτηση της κρίσης μέσω διαπραγματεύσεων μεταξύ όλων των πλευρών που εμπλέκονται στη σύγκρουση σε μια περιοχή όπου οι μεγάλες δυνάμεις, ήτοι οι ΗΠΑ και η Ρωσία, προσπαθούν να επιβάλλουν τα δικά τους συμφέροντα. Παρόλα αυτά, η παρουσία των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων στη Μέση Ανατολή μεταβάλλει και το επίκεντρο του ενδιαφέροντος του NATO από την Ανατολή προς τον Νότο, ενώ η αποστολή των 1200 στελεχών αποτελεί την μεγαλύτερη εκτός συνόρων αποστολή σε αριθμό στρατιωτών.²⁹¹

²⁸⁹The Telegraph, 'Germany joins fight against ISIL after parliament approves military action in Syria' by Agencies, 04 Dec 2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/12032948/Germany-joins-fight-against-Isil-after-parliament-approves-military-action-in-Syria.html>, accessed 10/03/2017.

²⁹⁰Justyna Gotkowska and Kamil Frymark, "Germany's engagement in the resolution of the Syrian conflict", Centre for Eastern Studies, 25/01/2016: 1-2, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2016-01-25/germanys-engagement-resolution-syrian-conflict>, accessed 10/03/2017.

²⁹¹Operation Inherent Resolve / Counter Daesh <http://www.marine.de/portal/a/marine/start/aktuelle/einsatze/counterdaesh>.

Η γερμανική διπλωματική δραστηριότητα αναλύεται περαιτέρω και στην δημιουργία της ομάδας ISSG (International Syria Support Group), η οποία ξεκίνησε να αναπτύσσει ένα σχέδιο ειρήνης για την Συρία τον Οκτώβριο 2015 που έγινε αποδεκτό από το Σ.Α. του ΟΗΕ τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Επιπλέον, σημαντική είναι η ανθρωπιστική και αναπτυξιακή βοήθεια που προσφέρει στην περιοχή. Ενδεικτικά, η Γερμανία αποτελεί τον τρίτο μεγαλύτερο δωρητή ανθρωπιστικής βοήθειας, μετά τις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία, για τους πρόσφυγες στη Μέση Ανατολή έχοντας διαθέσει 1,228 δις δολάρια μεταξύ 2012 και 2015.²⁹² Η γερμανική βοήθεια αποσκοπεί στην πολιτική σταθεροποίηση της περιοχής, στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των κρατών της Μέσης Ανατολής και στον περιορισμό της εισροής προσφύγων και μεταναστών σε Γερμανία και Ευρώπη.

²⁹² Gotkowska and Frymark, 3.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εξωτερική πολιτική της Γερμανίας στη μεταψυχροπολεμική εποχή έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο της ανατολικοδυτικής αντιπαράθεσης. Οι αλληλεξαρτήσεις –βασικό στοιχείο της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής- ωθούν πλέον τα κράτη στην αξιοποίηση της πολυμερούς διπλωματίας και σε μια πολιτική προσαρμογής και συνεργασίας. Οι σύγχρονες προκλήσεις που συνδέονται με θέματα ασφάλειας και ειρήνης μπορούν να αντιμετωπιστούν καλύτερα συλλογικά.

Η Γερμανία διατηρεί τη νόμιμη εθνική κυριαρχία αλλά εμπλέκεται σε πολιτικές που αντανάκλουν την αλληλεξαρτώμενη φύση του διεθνούς συστήματος και των γερμανικών εθνικών συμφερόντων, τα οποία συνδέονται και αλληλεπιδρούν με τα συμφέροντα και τους στόχους άλλων κρατών. Προκειμένου να επιτευχθούν οι διάφοροι στόχοι, απαιτούνται θεσμοί συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Η υιοθέτηση μιας πολιτικής που βασίζεται στον πολυμερισμό και την αλληλεξάρτηση δημιουργεί κίνητρα για την υποστήριξη του διεθνούς δικαίου. Στην περίπτωση της Γερμανίας, εξαιτίας του βεβαρυμμένου ιστορικού της παρελθόντος, αυτή η υποστήριξη ενσταλάζεται από την ισχυρή δέσμευση για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της επιθυμίας για μια πιο ηθική εξωτερική πολιτική.

Η σύγχρονη γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας αποτελεί ένα καλό πρότυπο άσκησης δραστικής πολιτικής στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Οι γερμανικές κυβερνήσεις έμαθαν ότι η άσκηση χαμηλής πολιτικής μέσω της χρήσης ήπιας ισχύος στα πλαίσια των διαφόρων Διεθνών Οργανισμών ήταν ένας αποτελεσματικός τρόπος για να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, χωρίς να προκαλούν δυσπιστία, μιας και τα κοινά συμφέροντα θα ήταν η βάση για την εδραίωση της συνεργασίας. Έτσι λοιπόν, εκτιμώντας την ύπαρξη των διεθνών οργανισμών και θέτοντάς τους στην υπηρεσία της εκάστοτε γερμανικής κυβέρνησης, θα λέγαμε ότι η Γερμανία ακολουθεί μια πολιτική βασισμένη στον Δομικό Ρεαλισμό, όπου η ισχύς αποτελεί ένα συνδυασμό των δυνατοτήτων του κράτους και όχι αυτοσκοπό, όπως στον Πολιτικό Ρεαλισμό. Οι θεωρίες που βασίζονται στην

κουλτούρα, αν και έχουν τη χρησιμότητά τους και δίνουν κάποιες ενδιαφέρουσες εξηγήσεις, απορρίπτονται ως εργαλείο ανάλυσης της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας γιατί, κατά την άποψή μου, δε μπόρεσαν να προσφέρουν μια πειστική εξήγηση για τους λόγους που η Γερμανία ακολούθησε μια ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική στη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας προβαίνοντας στη μονομερή αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας, μια πολιτική που απέχει πολύ από την πολιτική συνέχειας που επιτάσσουν οι θεωρίες αυτές.

Η αντίληψη περί ασφάλειας κινήθηκε στις γενικές γραμμές των ισχυρών κρατών, όπου πλέον ασύμμετρες απειλές και νέες προκλήσεις που απαιτούν στενή συνεργασία και κοινή δράση τοποθετούνται στην πρώτη θέση. Η διεθνής τρομοκρατία, η σημαντικότερη απειλή στο διεθνές σύστημα του 21^{ου} αιώνα ήταν ο λόγος που προκάλεσε και την άμεση εμπλοκή των Γερμανών στον πόλεμο του Αφγανιστάν και τους οδήγησε να βρεθούν για μια ακόμα φορά εγκλωβισμένοι σε έναν πόλεμο που τους αφορούσε μόνο έμμεσα. Μια δεκαετής πορεία χειραφέτησης της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, από τη επανένωση των δύο Γερμανιών μέχρι τα χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, φάνηκε να συνθλίβεται κάτω από το βάρος της «ανταποδοτικής ευθύνης», της υποχρέωσης δηλαδή των Γερμανών να συμπαρασταθούν στο «δίκαιο» πόλεμο των Αμερικανών ενάντια στην τρομοκρατία.

Σε επίπεδο διμερούς εξωτερικής πολιτικής, η Γερμανία συνεχίζει να εκτιμά τις σχέσεις της με τους ισχυρότερους συμμάχους της παρά τα όποια προβλήματα προκύπτουν κατά καιρούς στη μεταξύ τους συνεργασία. Οι σχέσεις με τη Γαλλία είναι αυτές που θα εγγυηθούν την περαιτέρω ανάπτυξη και ενίσχυση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, μια πρακτική που συνιστά τον πρωταρχικό στόχο της Γερμανίας σε περιφερειακό επίπεδο. Η Μεγάλη Βρετανία θα συνεχίσει να αποτελεί σημαντικό σύμμαχο για την Γερμανία ακόμα κι εκτός ευρωπαϊκού πλαισίου δεδομένου ότι η γερμανική διπλωματία ευνοεί πρωτίστως τον διάλογο και την συνεργασία με όλα τα κράτη. Οι ΗΠΑ, ως η σημαντικότερη διατλαντική σύμμαχος, θεωρούνται ακόμα απαραίτητες για την εγγύηση της ευρωπαϊκής ασφάλειας, μιας και αυτή δεν έχει χειραφετηθεί ακόμα από τη Νατοϊκή ομπρέλα, με τη διαφορά όμως ότι η Γερμανία δε δηλώνει τυφλή υπακοή στις προσταγές της, αλλά ορθώνει το ανάστημά της όποτε το κρίνει απαραίτητο, δηλαδή στις περιπτώσεις εκείνες που είτε θίγονται άμεσα γερμανικά συμφέροντα είτε δεν υφίσταται ουσιαστική σκοπιμότητα

ανάληψης δράσης. Σε αυτό βοηθά και η ειδική σχέση με τη Ρωσία, το βασικότερο ενεργειακό προμηθευτή της Γερμανίας που τάσσεται υπέρ οποιασδήποτε γερμανικής αποστασιοποίησης από τις ΗΠΑ και σύγκλισης με τις δικές της θέσεις.

Η Λευκή Βίβλος 2016 επιβεβαίωσε τις πάγιες γραμμές άσκησης της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας, όπως για παράδειγμα την έμφαση στον πολυμερισμό, έθεσε όμως και τις νέες προκλήσεις και απειλές προτείνοντας και τρόπους χειρισμού τους. Το αν αυτοί θα είναι επαρκείς και αποτελεσματικοί θα κριθεί σε βάθος χρόνου. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η νέα Λευκή Βίβλος επικαιροποιεί την πολυετή προσπάθεια μεταρρύθμισης των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, που καλούνται εκ νέου να διαμορφώσουν πιο ισχυρή παρουσία μέσω της συμμετοχής τους σε διεθνείς αποστολές ειρηνευτικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα συμβάλλοντας με κάθε τρόπο στη διοικητική και λογιστική υποστήριξη, τομείς όπου η Γερμανία διαθέτει απaráμιλλη τεχνογνωσία σε σχέση με άλλα κράτη.

Μπορούμε επομένως να οδηγηθούμε στα ακόλουθα συμπεράσματα. Πρώτον, η γερμανική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας μετά την επανένωση παρουσιάζει τόσο σημάδια συνέχειας, όπως επιτάσσει άλλωστε η χάραξη πολιτικής κάθε σοβαρού κράτους, όσο και στοιχεία αλλαγής. Η πολιτική της Γερμανίας δεν είναι μονοδιάστατη και, ως εκ τούτου, είναι αδύνατον να μην εξελίσσεται. Η εν λόγω εξέλιξη εμπεριέχει και την αλλαγή. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει συνέχεια ως προς τους βασικούς άξονες της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής που δεν είναι άλλοι από τις διατλαντικές σχέσεις, την έμφαση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τον πολυμερισμό και τις σχέσεις με τα ανατολικά κράτη. Όμως, συναντάται αλλαγή με πρώτη και σημαντικότερη την συμμετοχή σε αποστολές εκτός συνόρων σύμφωνα με την Απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου τον Ιούλιο 1994. Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κρίση στη Λιβύη, όπου η Γερμανία εναντιώθηκε στους παραδοσιακούς της συμμάχους γιατί θεωρούσε μεταξύ άλλων ότι δεν πλήττονταν τα συμφέροντά της.

Δεύτερον, η Γερμανία ακολουθεί μια άκρως ρεαλιστική πολιτική θέτοντας σε πρώτη θέση το εθνικό της συμφέρον. Στην περίπτωση της βέβαια αυτό είναι πρωτίστως οικονομικό. Πρόκειται για έναν οικονομικό γίγαντα που άρχισε να εμφανίζει σχετικά πρόσφατα τα πρώτα σημάδια αυτοπεποίθησης στη διεθνή πολιτική. Η Γερμανία ευνοεί την οικονομική ισχύ έναντι των άλλων συντελεστών ισχύος και

επιδιώκει την οικονομική υπεροχή έναντι των άλλων κρατών προκειμένου να πετύχει τον εθνικό στόχο της οικονομικής πρωτοκαθεδρίας που θα έχει και ως αποτέλεσμα την απόκτηση της θέσης που της αρμόζει μεταξύ των ηγετικών κρατών του διεθνούς συστήματος και την αύξηση της επιρροής της. Άλλωστε, η οικονομική βοήθεια που παρέχει στα κράτη του Αναπτυσσόμενου Κόσμου είναι η μόνη ικανή να της εξασφαλίσει θέση μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, αφού τα κράτη αυτά διαθέτουν την πλειοψηφία στη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού. Η Γερμανία διαθέτει επίσης σημαντική δημογραφική ισχύ που όμως δεν μετουσιώνονται σε παγκόσμια επιρροή. Οι ένοπλες δυνάμεις της παρουσιάζουν σημαντικές ιδιαιτερότητες καθώς υπόκεινται σε συνταγματικούς περιορισμούς και ως εκ τούτου δεν αποτελούν άμεσα αξιοποιήσιμο συντελεστή ισχύος στα χέρια της εκάστοτε κυβέρνησης. Ως προς την ενέργεια, η Γερμανία είναι πλήρως εξαρτημένη από την Ρωσία όσον αφορά τους φυσικούς πόρους με αποτέλεσμα να συνδέει σε μεγάλο βαθμό την εξωτερική της πολιτική με την απρόσκοπτη προμήθεια ενέργειας σε προσιτές τιμές.

Μετά την παράθεση των συντελεστών ισχύος της Γερμανίας γίνεται φανερό ότι πρόκειται για ένα κράτος με σημαντική ικανότητα επιρροής σε ορισμένους τομείς στο διεθνές σύστημα, όπως ο οικονομικός, αλλά σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μεγάλη δύναμη, και αυτό για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι ότι δεν έχει την ικανότητα της επιβολής ή τουλάχιστον της αποτροπής αποφάσεων στο διευθυντήριο των μεγάλων δυνάμεων. Αυτή την ικανότητα θα την αποκτήσει αν και μόνο αν καταστεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι δεν κατέχει πυρηνικά όπλα, τα οποία θα χρησίμευαν στη Γερμανία για αύξηση της ασφάλειας με στρατιωτικά μέσα, για αναζήτηση στρατηγικής αυτονομίας και για επισημοποίηση της θέσης της ως της σημαντικότερης ευρωπαϊκής δύναμης, αφού στους υπόλοιπους τομείς έχει ξεπεράσει τις άλλες δύο μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία.

Η γερμανική ισχύς συχνά υπερεκτιμάται, εν μέρει λόγω της οικονομικής της ισχύος όπως αυτή φάνηκε από την πολιτική της απέναντι στην πρώην Ανατολική Γερμανία, την Ανατολική Ευρώπη και στον Πόλεμο του Κόλπου, εκτίμηση που οδήγησε στην αύξηση των προσδοκιών για τη συνεισφορά της χώρας σε παγκόσμια ζητήματα. Οι παραδοσιακές επιφυλάξεις για τη Γερμανία έχουν πράγματι εκλείψει,

καθιστώντας έτσι τη χώρα ικανή να παίξει ένα μεγαλύτερο ρόλο και να χρησιμοποιήσει την ισχύ της πιο αποτελεσματικά.

Τρίτον, η Γερμανία δεν αποτελεί ηγεμονική δύναμη. Δεν διαθέτει ακόμα μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και ως εκ τούτου δεν μπορεί να λάβει αποφάσεις που επηρεάζουν τα υπόλοιπα μέλη του διεθνούς συστήματος. Δεν ασκεί ηγεσία ούτε στα πλαίσια του NATO καθώς πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζουν οι ΗΠΑ. Επομένως, ο χώρος όπου η Γερμανία δύναται και οφείλει να ασκήσει ηγετικό ρόλο είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Γερμανία είναι το μεγαλύτερο πληθυσμιακά κράτος στην ΕΕ και διαθέτει την ισχυρότερη οικονομία. Βεβαίως, στόχος της Γερμανίας είναι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η ενίσχυση της ΚΕΠΠΑ ως αντιστάθμισμα του NATO κυρίως για τις περιπτώσεις εκείνες όπου η Γερμανία επιθυμεί να προσφέρει βοήθεια και κάποια από τα κράτη μέλη του NATO αρνούνται, όπως στην προσπάθεια καταπολέμησης της πειρατείας στην Σομαλία.

Τέταρτον, η Γερμανία εξακολουθεί να εμφανίζει έντονη αποστροφή στη χρήση στρατιωτικής βίας, δεδομένου άλλωστε και του παρελθόντος της. Αποδέχεται τη χρήση βίας μόνο ως έσχατη λύση στα πλαίσια πολυμερών δράσεων μέσω του NATO υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για επιχειρήσεις αποκατάστασης της ειρήνης. Σημαντική δικλείδα ασφαλείας ως προς αυτό το ζήτημα αποτελεί ο γερμανικός στρατός που υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο και δεν πραγματοποιείται καμία αποστολή εκτός συνόρων χωρίς την έγκριση της γερμανικής Βουλής. Η στρατιωτική ισχύς και τεχνογνωσία είναι αδύνατον να χρησιμοποιηθεί στο εσωτερικό στα πλαίσια αντιμετώπισης απειλών που εμπίπτουν στην λεπτή διαχωριστική γραμμή μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας. Προκλήσεις διττής υφής θα αντιμετωπίζονται μέσω των μηχανισμών εσωτερικής ασφάλειας, δηλαδή της αστυνομίας.

Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο η Γερμανία διαχειρίστηκε τις διάφορες συρράξεις μείζονος σημασίας διήλθε από διάφορα στάδια. Από την αρχική άσκηση της «διπλωματίας των επιταγών» στον πόλεμο του Κόλπου, προέβη στη μονομερή αναγνώριση της ανεξαρτησίας δύο κρατών, πιέζοντας ταυτόχρονα και τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη να συνταχθούν με τη θέση της. Στη συνέχεια, στον πόλεμο του Κοσσοβού συμμετέχει για πρώτη φορά σε στρατιωτικές αποστολές μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ στον πόλεμο στο Αφγανιστάν τάσσεται πλήρως στο πλευρό των ΗΠΑ και δηλώνει ότι θα κάνει ό,τι είναι αναγκαίο για την υπεράσπιση της

ασφάλειας της Συμμαχίας. Λίγο αργότερα, στον πόλεμο του Ιράκ αλλάζει τελείως στάση, αποστασιοποιούμενη από τις ΗΠΑ για πρώτη φορά στη μεταπολεμική Ιστορία με διακηρύξεις περί «γερμανικού δρόμου», ανεξάρτητου από αυτόν της σημαντικότερης διατλαντικής συμμαχού. Στον πόλεμο του Λιβάνου αναλαμβάνει και ενισχύει τις πρωτοβουλίες για την ειρηνική διαχείριση της κρίσης. Στην περίπτωση της Λιβύης απέχει από την Απόφαση 1973 του ΟΗΕ για αεροπορικές επιδρομές ενώ στην Συρία αποστέλλει πέντε χρόνια μετά την έναρξη του εμφύλιου πολέμου μια φρεγάτα για την προστασία του γαλλικού αεροπλανοφόρου de Gaulle, έξι αναγνωριστικά τύπου Tornado και αεροσκάφη ανεφοδιασμού. Παρατηρείται, επομένως, η διαχρονική άσκηση της «διπλωματίας των επιταγών» καθώς σε όλες τις κρίσεις η Γερμανία συνεισέφερε πρωτίστως με οικονομικά μέσα επιδιώκοντας μια πολιτική διευθέτηση της εκάστοτε κρίσης.

Συνολικά, αυτό που θα μπορούσε να ειπωθεί είναι ότι η Γερμανία, μια μηχανή πολέμου και καταστροφής στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, αναδύεται ως μηχανή συνεργασίας και ειρήνης στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

- Aguera, Martin. "Reform of the Bundeswehr: Defense Policy Choices for the Next German Administration." *Comparative Strategy* 21:3 (2002): 179-202.
- Allers, Robin Marc. "Are We Doing Enough? Change and Continuity in the German Approach to Crisis Management." *German Politics* 25:4 (2016): 519-540.
- Baylis, John and Steve Smith. *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής- Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Επιμέλεια: Κώστας Υφαντής, Ελληνική έκδοση: Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 2007.
- Becker, Petra. "Syrien: Ein Sunna-Schia-Konflikt?" *Zeitschrift für Außen und Sicherheitspolit* 8 (2015): 483–493.
- Bellou, Fotini and James Gow, "Image and Intervention, Leadership and Legitimacy: The Dynamics of Euro-atlantic Engagement with Challenges to International Peace and Security." *Civil Wars* 6:1 (2003): 33-52.
- Bredow, Wilfried von. "Fóhrung als Mitgestaltung. Die Unausweichlichkeit einer aktiven deutschen Außen- und Sicherheitspolitik" *Z Außen Sicherheitspolit* 2 (2009): 234–254.
- Buckley, Mary, and Rick Fawn. *Global Responses to Terrorism: 9/11, Afghanistan and beyond*. London and New York: Routledge, 2003.
- Calvocoressi, Peter. *Διεθνής Πολιτική 1945-2000*, Αθήνα: Εκδόσεις Κωνσταντίνου Τουρίκη, 2004.
- Carr Edward H., *Η εικοσαετής κρίση, 1919-1939*. μτφ. Ηρ. Στροϊκού, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000.
- Crawford, Beverly. "Explaining Defection from International Cooperation: Germany's Unilateral Recognition of Croatia." *World Politics* 48:4 (1996): 482-521.

- Douglas Webber. *New Europe, New Germany, Old Foreign Policy? German Foreign Policy since Unification*. London: Frank Cass, 2001.
- Duffield, John S. "Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism." *International Organization* 53:4 (1999): 765-803.
- Dyson, Tom, "German Defence Policy under the Second Merkel Chancellorship", *German Politics* 23:4 (2014): 460-476.
- Dyson, Tom, "Energy Security and Germany's Response to Russian Revisionism: The Dangers of Civilian Power", *German Politics* 25:4 (2016): 500-518.
- Ehrhart, Hans-Georg. "Zivil-militärisches Zusammenwirken und vernetzte Sicherheit als Herausforderung deutscher Sicherheitspolitik: Der Fall Afghanistan." *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 65–85
- Eichwede, Wolfgang. "Einmischung tut not. Wider den Selbstbetrug der Putin Freunde." *Osteuropa* 63:4 (2013): 91-100.
- Erb, Scott. *German Foreign Policy, Navigating a New Era*, USA: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2003.
- Fischer, Joschka."Deutsche Aussenpolitik – Eine Farce." *Suddeutsche Zeitung*, 22 Μαπρτίου 2011.
- Fischer, Joschka. "Ein einziges Debakel." *Der Spiegel*, 35/2011, 29 Αυγούστου 2011.
- Forsberg , Tuomas. "From Ostpolitik to "frostpolitik"? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia." *International Affairs* 92:1 (2016): 21-42.
- Fröhlich, Stefan. "Deutschlands Rolle in der EU und NATO beim Konfliktmanagement in Afghanistan." *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 31-43.
- Goertemaker, Manfred. *Unifying Germany 1989-1990*, New York: St. Martin's Press, 1994.
- Gotkowska, Justyna and Kamil Frymark. "Germany's engagement in the resolution of the Syrian conflict." Centre for Eastern Studies, 25/01/2016: 1-2, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2016-01-25/germanys-engagement-resolution-syrian-conflict>, accessed 10/03/2017.

- Gray, Colin S. "Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back." *International Affairs* 25:1 (1999): 49-69.
- Gauck, Joachim. "Deutschlands Rolle in der Welt – Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen." *Z Außen Sicherheitspolit* 7 (2014): 115–122.
- Haftendorn, Helga and Michael Kolkmann, "German policy in a strategic triangle: Berlin, Paris, Washington ... and what about London?" *Cambridge Review of International Affairs* 17:3 (2004): 467-479.
- Hague, Rob, and Martin Harrop. *Συγκριτική Πολιτική και Διακυβέρνηση*, μτφ. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, 2005.
- Harnisch, Sebastian. "German non-proliferation policy and the Iraq conflict." *German Politics* 13:1 (2004): 1-34.
- Harnisch, Sebastian. "Die Außen- und Sicherheitspolitik der Regierung Merkel. Eine liberale Analyse der Großen Koalition." *Z Außen Sicherheitspolit* 3 (2010): 59–83.
- Harnisch, Sebastian. "Deutschlands Rolle in Afghanistan: State-Building-Dilemmata einer Zivilmacht" *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 223–251.
- Heinemann-Grüder, Andreas. "Putins Krieg im Osten. Beschwichtigen oder abschrecken?" *Z Außen Sicherheitspolit* 8 (2015): 573–588.
- Hellmann, Gunther. "Normatively Disarmed, But Self-Confident." *Internationale Politik* Global Edition 3 (2011).
- Hellmann, Gunther, Daniel Jacobi and Úrsula Stark Urrestarazu, "Fruher, entschiedener und substantieller? Die neue Debatte über Deutschlands Aussenpolitik", *Zeitschrift für Aussen- und Sicherheitspolitik* Supplement 8:1 (2015).
- Hofhansel, Claus. *Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe*, London: Routledge, 2005.
- Holger, Mey. "Nuclear Norms and German Nuclear Interests." *Comparative Strategy* 20:3 (2001): 241-249.
- Holger, Mey H. *German Security Policy in the 21st Century, Problems, Partners and Perspectives*. Oxford: Berghahn Books, 2004.
- Hyde-Price, Adrian G.V., "The "sleep-walking giant" awakes: resetting German

- foreign and security policy.” *European Security*, 24:4 (2015): 600-616.
- Jervis, Robert. “Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate.” *International Security* 24:1 (1999): 42-63.
- Kaim, Markus. “Die Krise in Syrien – Möglichkeiten und Grenzen militärischen Eingreifens.” *Stiftung Wissenschaft und Politik* 11 (2012): 4
- Kaim, Markus and Hilmar Linnenkamp. “The New White Paper 2016 – Promoting Greater Understanding of Security Policy?” *Stiftung Wissenschaft und Politik*: (2016).
- Karp, Regina. “The New German Foreign Policy Consensus.” *The Washington Quarterly*, 91:1 (2005)
- Keller, Patrick and Michael Gleichmann. “Zweite „Adenauer-Konferenz“ zur Rolle Deutschlands in der Internationalen Sicherheitspolitik.” *Z Außen Sicherheitspolit* 7 (2014): 507–514.
- Kempin, Ronja. “Die deutsch-französische Zusammenarbeit in der Sicherheits- und Verteidigungspolitik – Vernunftfehe vor dem Aus?” *Z Außen Sicherheitspolit* 5 (2012): 203–214.
- Kettenacker, Lothar. *Germany since 1945*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Lansford, Tom, and Blagovest Tashev. *Old Europe, New Europe and the US: Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era*. USA: Ashgate, 2005.
- Lantis, Jeffrey S. “The Moral Imperative of Force: The Evolution of German Strategic Culture in Kosovo”, *Comparative Strategy* 21:1 (2002): 21-46.
- Lantis, Jeffrey S., *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy since Unification*. London: Praeger Westpoint, 2002.
- Larsen, Henrik. “Concepts of Security in the European Union after the Cold War”, *Australian Journal of International Affairs* 54:3 (2000): 337-355.
- Leyen, Ursula Von der. “Gleichgültigkeit ist für ein Land wie Deutschland keine Option.” *Europäische Sicherheit & Technik*: (2014).

- Longhurst, Kerry. *Germany and the use of force*. Manchester and New York: Manchester University Press, 2004.
- Longhurst, Kerry and Alister Miskimmon. "Same Challenges, Diverging Responses: Germany, the UK and European Security." *German Politics*, 16:1 (2007): 79-94.
- Lutterbeck, Derek. "Blurring the Dividing Line: The Convergence of Internal and External Security in Western Europe." *European Security* 14:2 (2005): 231-253.
- Maclean, Mairi, and Jean-Marc Trouille. *France, Germany and Britain: Partners in a Changing World*, Great Britain: Palgrave, 2001.
- Martinsen, Kaare Dahl. "The end of the affair? Germany's relationship with France." *German Politics*, 14:4 (2005): 401-416.
- Mauß, Hans W., "German foreign policy, Post-Kosovo: Still a 'civilian power?'" *German Politics* 9:2 (2000): 1-24.
- Mauß, Hans W. "Deutsche Aussenpolitik: Orientierungslos." *Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 21:1 (2011): 91-106.
- Mauß, Hans W. "Deutsche Außenpolitik – Verantwortung und Macht" *Z Außen Sicherheitspolit* (Suppl) 8 (2015): 213–237.
- Mearsheimer, John J.. "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War." *International Security*, 15:1 (1990): 5-56.
- Mearsheimer, John J. *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Μτφ. Κων. Κολιόπουλος, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2011.
- Meiers, Franz-Josef, "A Change of Course? German Foreign and Security Policy After Unification", *German Politics* 11:3 (2002): 195-216.
- Meiers, Franz-Josef. "Germany's Defense Choices", *Survival*, 47:1 (2005): 153-165.
- Meiers, Franz-Josef. "Von der Scheckbuchdiplomatie zur Verteidigung am Hindukusch. Die Rolle der Bundeswehr bei multinationalen Auslandseinsätzen 1990–2009." *Z Außen Sicherheitspolit* 3 (2010): 201–222.
- Meiers, Franz-Josef. στο Brummer, K. and Frolich, S. (eds), "*Zehn Jahre Deutschland in Afghanistan*", *ZFAS*, Sonderheft 3:4 (2011): 3-30.
- Meiers, Franz-Josef. "„Made in Berlin“. Wohin steuert die deutsche Außen- und Sicherheitspolitik?" *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 669–692.

- Meister, Stefan. "Deutsche Russland-Politik." *Internationale Politik* 6 (2012): 54-59
- Menz, Georg. "Old bottles – new wine: The new dynamics of industrial relations", *German Politics*, 14:2 (2005): 196-207.
- Merkl, Peter H.. *German Unification in the European Context*, USA: Pennsylvania University Press, 1993.
- Mey, Holger H.. "Nuclear Norms and German Nuclear Interests", *Comparative Strategy*, 20:3 (2001): 241-249.
- Mey, Holger H. *German Security Policy in the 21st Century, Problems, Partners and Perspectives*. Oxford: Berghahn Books, 2004.
- Mischke, Jacob and Andreas Umland. "Germany's new Ostpolitik: an old foreign policy doctrine gets a makeover." *Foreign Affairs*, 9 Απριλίου 2014, <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2014-04-09/germanys-new-Ostpolitik>, πρόσβαση την 11 Νοεμβρίου 2016.
- Miskimmon, Alister, "German Foreign Policy and the Libya Crisis", *German Politics* 21:4 (2012): 392-410.
- Mükusch, Caroline. "Vernetzte Energiesicherheit – Mehr Chancen für Deutschlands Zukunft." *Z Außen Sicherheitspolit* 5 (2012): 425–444.
- Muller, Harald. "Ein Desaster, Deutschland und der Fall Libyen, Wie sich Deutschland moralisch und aussenpolitisch in der Isolation manoevierte.", *HSFK Standpunkt* 2 (2011), Frankfurt: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung.
- Neukirch, Ralf and Andreas Umland. "Chilly peace: German-Russian relations enter a new ice age." *Spiegel Online*, May 30, 2012, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-and-russian-relations-are-at-an-impasse-a-835862.html>, (accessed: November 11, 2016).
- Oppermann, Kai, "National Role Conceptions, Domestic Constraints and the New 'Normalcy' in German Foreign Policy: the Eurozone Crisis, Libya and Beyond", *German Politics* 21:4 (2012): 502-519.
- Otte, Max and Jürgen Greve. *A Rising Middle Power? German Foreign Policy in Transformation, 1989-1999*. New York: St. Martin's Press, 2000.
- Preuß, Hans-Joachim. "Zivil-militärische Zusammenarbeit in Afghanistan. Eine Zwischenbilanz." *Z Außen Sicherheitspolit* 1 (2008): 26-35.

- Raess, Damian. “Globalization and why the ‘time is ripe’ for the transformation of German industrial relations”, *Review of International Political Economy*, 13:3 (2006): 449-479.
- Rahr, Alexander, “Germany and Russia: a special relationship”, *Washington Quarterly* 30:2 (2007): 137-145.
- Roth, Florian and Michel Herzog. “Strategische Krisenfrüherkennung – Instrumente, Möglichkeiten und Grenzen.” *Z Außen Sicherheitspolit* 9 (2016): 201–211.
- Rühl, Lothar.”Deutschland und der Libyenkrieg.” *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 561–571.
- Rudolf, Peter. “The Myth of the ‘German Way’: German Foreign Policy and Transatlantic Relations”, *Survival*, 47:1 (2005): 133-151.
- Sarotte, Mary Elise. *German Military Reform and European Security*. Adelphi Paper 340, London: Oxford University Press, 2001.
- Schirm, Stefan A. “The Power of Institutions and Norms in Shaping National Answers to Globalisation: German Economic Policy After Unification”, *German Politics*, 11: 3 (2002): 217-236.
- Schmidt, Christian. “Die Europäisierung der Bundeswehr.” *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 173–182.
- Schmidt, Helmut. *Η Γερμανία μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και η Ευρώπη*. Μτφ. Αθήνα: Σιδέρης 1997.
- Schoellgen, Gregor. *Η Εξωτερική Πολιτική της Γερμανίας*. Μτφ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005.
- Schröer, Arne, “Lessons Learned? German Security Policy and the War in Afghanistan”, *German Politics* 23:1-2 (2014): 78-102.
- Sedivy, Jiri and Marcin Zaborowski. “Old Europe, New Europe and Transatlantic Relations”, *European Security*, 13:13 (2004): 187-213.
- Seibel, Wolfgang. “Arduous learning or new uncertainties? German diplomacy and the Ukrainian crisis.” *Global Policy* 6: Issue Supplement S1 (2015): 56-72.
- Smith, Gordon, William E. Paterson and Stephen Padgett, *Developments in German Politics* 2, Macmillan Press LTD, 1996.

- Smith, Mitchell P., “Introduction: From Modell Deutschland to Model Europa: Europe in Germany and Germany in Europe”, *German Politics*, 14:3 (2005): 275-282.
- Sperling, James, “German foreign policy after unification: The end of cheque book diplomacy?” *West European Politics* 17:1 (1994): 73-97.
- Sperling, James. “The foreign policy of the Berlin Republic: the very model of a post modern major power? A review essay”, *German Politics*, 12:3 (2003): 1-34.
- Stahl, Bernhard. “Taumeln im Mehr der Möglichkeiten: Die deutsche Außenpolitik und Libyen.” *Z Außen Sicherheitspolit* 5 (2012): 575–603.
- Steingart, Gabor. *Deutschland: Der Abstieg eines Superstars* Muenchen: Piper Verlag, 2004.
- Steinmeier, Frank Walter. “Deutschland ist zu gross, um Weltpolitik nur von der Aussenlinie zu kommentieren.” *Europäische Sicherheit & Technik*: (2014).
- Stiftung Wissenschaft und Politik. “New Power New Responsibility: Elements of a German Foreign and Security Policy for a Changing World.” 2013.
- Szabo, Stephen F. *Parting Ways: The crisis in German-American Relations*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2004.
- Tewes, Henning. *German, Civilian Power and the New Europe –Enlarging NATO and the EU*, Palgrave 2002.
- Timmins, Graham. “German-Russian bilateral relations and EU policy on Russia: between normalization and “multilateral reflex”.” *Journal of Contemporary European Studies* 19:2 (2011): 189-199.
- Treverton, Gregory F., *Αμερική, Γερμανία και το Μέλλον της Ευρώπης*. μτφ. Αθήνα: Εκδόσεις «ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ», 1992.
- Umland, Andreas. “Berlin, Kiew, Moskau und die Röhre: Die deutsche Ostpolitik im Spannungsfeld der russischukrainischen Beziehungen”. *Z Außen Sicherheitspolit* 6 (2013): 413–428.
- Varwick, Johannes, Martin Schmid and Christian Stock. “Das deutsche Afghanistan Engagement in den Vereinten Nationen.” *Z Außen Sicherheitspolit* 4 (2011): 45–64.

Webber, Douglas. *New Europe, New Germany, Old Foreign Policy? German Foreign Policy Since Unification*. London: Frank Cass, 2001.

Weber, Jurgen. *Germany 1945-1990: A parallel history*, New York: CEU Press, 2004.

Zelicow, Philip and Condoleezza Rice. *Germany Unified and Europe Transformed*. Harvard: Harvard University Press, 1997.

ΈΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Βοσκόπουλος, Γιώργος. *Η Οικοδόμηση της Ευρώπης: Ειρήνη – Συμφιλίωση-Συνεργασία – Ολοκλήρωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2008.

Ήφαιστος, Παναγιώτης. *Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000.

Κουλουμπής, Θεόδωρος Α. και Τζ. Γουλφ. μτφ., *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1981.

Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2004.

Μπέλλου, Φωτεινή, “Η αντιμετώπιση του πλέγματος εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης.” Στο *Εξελίξεις και προκλήσεις στον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης: πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου στη μνήμη Δημητρίου Ευρυγένη*, επιμέλεια Δέσποινα Αναγνωστοπούλου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 2015.

Ντάλης, Σωτήρης. *Οι Διατλαντικές Σχέσεις – Συνεργασία ή Ανταγωνισμός;*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2004.

Ξενάκης, Δ. Κ. και Μ.Ι. Τσινισιζέλης. *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης, 2006.

Περράκη-Νάσκου, Παρούλα. *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών: Η θεσμική διάσταση*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2005.

Πλατιάς, Αθανάσιος Γ. *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1995.

- Πρίφτη, Κατερίνα. «Η κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας σε ένα γράφημα. Αλήθειες και εκπλήξεις για τις οικονομίες των χωρών». *The Huffington Post*, 23 Φεβρουαρίου 2017, Στήλη Οικονομία.
- Σπυρόπουλος, Γεώργιος Μ. *Διεθνείς Σχέσεις: Ρεαλιστική Προσέγγιση Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.
- Στεργίου, Ανδρέας. *Η Γερμανική Εξωτερική Πολιτική 1945-2005: Από την Εξάρτηση στην Αυτονομία*. Αθήνα: ΡΟΕΣ, 2005.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Auswaertiges Amt.

http://www.auswaertigesamt.de/EN/Aussenpolitik/Friedenspolitik/VereinteNationen/04_Friedensmissionen/Friedensmissionen-UN_node.html. (accessed 07/03/2017).

Bundesministerium der Verteidigung. “Weissbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.” (Berlin: BMVg, 2006).

Bundesministerium der Verteidigung. “White Paper 2016 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr.” (Berlin: BMVg, 2016).

Bundesministerium für Wirtschaft und Energie.

http://www.bgr.bund.de/EN/Themen/Energie/Erdoel/erdoel_node_en.html.

European Union. https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/germany_el. (accessed 07/03/2017).

Global Fire Power. http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=germany. (accessed 07/03/2017).

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

Συνέντευξη του Γενικού Προξένου της Γερμανίας στη Θεσσαλονίκη, κ. Walter Stechel, 12 Απριλίου 2017.

